

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ BİLİM DALI

TÜRKİYE'DEN ALMANYA'YA BEYİN GÖÇÜNE
SEBEP OLAN EĞİTİMSEL FAKTÖRLERE İLİŞKİN
GÖRÜŞLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hasan ELÜSTÜ

İstanbul
Ekim-2021

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ BİLİM DALI

TÜRKİYE'DEN ALMANYA'YA BEYİN GÖÇÜNE SEBEP OLAN
EĞİTİMSEL FAKTÖRLERE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hasan ELÜSTÜ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ahmet Faruk LEVENT

İstanbul
Ekim-2021

TEZ ONAYI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Doç. Dr. Ahmet Faruk LEVENT

Üye Doç. Dr. Mustafa ÖZGENEL

Üye Dr. Öğr. Üyesi Orkun Osman BİLGİVAR

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Metin TOPRAK

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Türkiye’den Almanya’ya Beyin Göçüne Sebep Olan Eğitimsel Faktörlere İlişkin Görüşler**” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Hasan ELÜSTÜ

ÖN SÖZ

Yüksek nitelikli iş gücü göçünün göç veren ülkeye ekonomik noktadan ve bilimsel gelişmeler açısından zararları olmaktadır. Beyin göçü ile, bireye yapılan bütün maddi ve manevi yatırımlar göç etmiş olduğu gelişmiş ülkeye hibe edilmekte, bireyin göç ettiği ülkede yapmış olduğu bilimsel çalışmalar, buluşlar ve icatlardan kendi ülkesi mahrum kalmaktadır. Nitelikli bireylerin göç ettiği ülkede yaptığı bilimsel çalışmaların göç veren gelişmekte olan ülkeye fahiş fiyatlarla pazarlanması gibi zararları da olabilmektedir. Bu araştırma ile beyin göçünün minimum seviyeye inebilmesi ve önlenemeyen beyin göçünden maksimum düzeyde istifade edilebilmesi ve ülkemize tersine beyin göçünün gerçekleşmesi için eğitimsel faktörler açısından neler yapılabileceğinin araştırılması amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre ortaya çıkan, eğitimsel faktörler noktasında alınacak önlemlerin ülkemizdeki beyin göçünün durmasına ve tersine beyin göçünün gerçekleşmesine katkı sunacağına inanıyorum.

Araştırmamın her aşamasında bana yardımcı olan değerli tez danışmanım Doç. Dr. Ahmet Faruk LEVENT'e, yüksek lisans eğitimim boyunca benden desteklerini esirgemeyen sevgili eşim Zeliha ELÜSTÜ'ye, ileriki yaşlarında bu tezi okuma ihtimali ile beni heyecanlandıran ve cesaretlendiren kızım Asel Hafsa ELÜSTÜ'ye ve değerli vakitlerini ayırıp tüm samimiyetleriyle duygu ve düşüncelerini paylaşarak araştırmamı yapmamı sağlayan bütün katılımcılara teşekkürlerimi sunarım.

Hasan ELÜSTÜ
İstanbul-2021

ÖZET
TÜRKİYE'DEN ALMANYA'YA BEYİN GÖÇÜNE SEBEP OLAN
EĞİTİMSEL FAKTÖRLERE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Hasan ELÜSTÜ

Yüksek Lisans, Eğitim Yönetimi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ahmet Faruk LEVENT

Ekim, 2021- 116

Beyin göçü; iyi eğitim görmüş, düşünen, üreten ve nitelikli iş gücünün araştırma yapmak veya çalışmak amacıyla en verimli oldukları dönemde bir başka ülkeye gidip geri dönmemeleridir. Gelişmiş ülkeler, sıfır maliyetle nitelikli bireyleri beyin göçü ile kendi ülkelerine almaktadırlar. Normalde bir kişinin eğitim hayatı boyunca harcanacak para bu vesileyle AR-GE yatırımlarına gitmekte olup beyin göçü alan ülke için ciddi kazanç sağlamaktadır. Bu döngüde gelişmiş olan ülkeler yaptıkları bilimsel araştırmalarla gelişimlerini hızla devam ettirmektedirler. Aslında gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere yardım etmesi beklenirken sanılanın aksine geliştirmekte olan ülkeler gelişmiş ülkelere beyin göçü ile yardım etmektedirler. Bu nedenle beyin göçü vermek az gelişmiş ve geliştirmekte olan ülkeler için çok ciddi bir kayıptır.

Bu araştırmada Türkiye'den Almanya'ya beyin göçüne sebep olan eğitimsel faktörlere ilişkin görüşlerin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim desenine uygun yürütülmüştür. Veriler görüşme yapılarak toplanmıştır. Araştırmanın çalışma grubu ölçüt örneklem ve maksimum örnekleme yöntemleri kullanılarak belirlenmiş ve Almanya'ya göç etmiş kişilerle çalışılmıştır. Bu araştırmada toplamda 13 kişi ile yüz yüze görüşülmüştür. Görüşmede yapılan ses kayıtları ile veriler toplanmış ve analiz edilmiştir.

Bu araştırmanın sonuçlarına göre; Türkiye'de beyin göçüne sebep olan faktörler eğitimsel faktörler açısından incelendiğinde; sınav sistemi, müfredattaki gereksiz derslerin yoğunluğu, öğrenci merkezli bir eğitim sisteminin olmayışı, öğrenim için gerekli materyallerin eksikliği, öğretmen yetiştirme metot ve tekniklerindeki hatalar, üniversiteler arasındaki eğitim niteliğinin farklılığı, denetim eksikliği, yöneltme

eksikliği, örgütleme eksikliği, planlama eksikliği, teori ve pratik arasındaki uyumsuzluk, eğitim sistemindeki nitelik sorunu, araştırma geliştirme faaliyetlerinin eksikliği ve liyakat noktasında yapılan hatalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Almanya, Beyin Göçü, Eğitimsel Faktörler

ABSTRACT

OPINIONS ON EDUCATIONAL FACTORS THAT CAUSE BRAIN DRAIN FROM TURKEY TO GERMANY

Hasan ELÜSTÜ

Master, Education Management

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Ahmet Faruk LEVENT

October, 2021- 116

Brain drain; well-educated, thinking, productive and qualified workforce should not go to another country to do research or work when they are most productive. Developed countries take in qualified individuals at zero cost. The money that would normally be spent during the education life of a person goes to R&D investments on this occasion and provides serious income for the country that receives the brain drain. Developed countries in this cycle continue their development rapidly with their scientific researches. In fact, while developed countries are expected to help developing countries, contrary to popular belief, developing countries help developed countries with a brain drain. For this reason, giving a brain drain is a very serious loss for underdeveloped and developing countries.

In this study, it is aimed to examine the opinions according to the educational factors that cause the brain drain from Turkey to Germany. This research was carried out in accordance with the phenomenology pattern, one of the qualitative research methods. Data were collected through interviews. The study group of the research was determined by using criterion sampling and maximum sampling methods and it was studied with people who migrated to Germany. In this study, a total of 13 people were interviewed face to face. Data were collected and analyzed with audio recordings made during the interview.

According to the results of this research; When the factors that cause brain drain in Turkey are examined in terms of educational factors; The examination system, the density of unnecessary courses in the curriculum, the absence of a student-centered education system, the lack of materials necessary for learning, the errors in teacher

training methods and techniques, the difference in the quality of education between universities, the lack of supervision, the lack of direction, the lack of organization, the lack of planning, the gap between theory and practice. incompatibility, quality problem in the education system, lack of research and development activities and mistakes made at the point of merit.

Key Words: Turkey, Germany, Brain Drain, Educational Factors

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ.	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Araştırmanın Varsayımları.....	3
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	3

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI	4
2.1. Göçün Tanımı.....	4
2.2. Göçün Nedenleri	6
2.3. Göçün Sonuçları.....	7
2.4. Göç Çeşitleri.....	7
2.4.1. İç Göç	7
2.4.2. Dış Göç	8
2.4.3. Beyin Göçü	8
2.5. Beyin Göçü Kavramı	8
2.6. Beyin Göçünün Nedenleri.....	14
2.6.1. Cazibe Kutupları Yaklaşımı.....	14
2.6.2. Merkez- Çevre Ülkeler Yaklaşımı	15
2.6.3. Arz- Talep Yaklaşımı	15
2.6.4. İtici -Çekici Güçler Yaklaşımı	15

2.6.5. Uluslararası Bağımlılık Yaklaşımı.....	16
2.7. Beyin Göçünün Sonuçları	18
2.7.1. Uluslararası Yaklaşım Göre Beyin Dolaşımı ve Diaspora.....	20
2.7.1. Milliyetçi Yaklaşım Göre Beyin Dolaşımı ve Diaspora	20
2.7.3. Yenilikçi Yaklaşım Göre Beyin Dolaşımı ve Diaspora	20
2.8. Türkiye ve Almanya Arasındaki Göçün Tarihsel Gelişimi	24
2.9. Yurt İçi ve Yurt Dışında Beyin Göçüyle İlgili Yapılmış Bazı Çalışmalar	24
2.10. Eğitim Yönetimi ve Özellikleri.....	26
2.10.1. Eğitim Yönetiminde Planlama	29
2.10.2. Eğitim Yönetiminde Örgütlenme.....	30
2.10.3. Eğitim Yönetiminde Yönetim	31
2.10.4. Eğitim Yönetiminde Denetim	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM.....	34
3.1. Araştırmanın Deseni.....	34
3.2. Çalışma Grubu	34
3.3. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması	36
3.4. Verilerin Analizi.....	37
3.5. Geçerlik ve Güvenirlik.....	38

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR.....	40
4.1. Türkiye’de Beyin Göçünü Etkileyen Genel Unsurlara İlişkin Görüşler	40
4.1.1. Siyasi Nedenler	41
4.1.2. İş İmkanları	42
4.1.3. Daha Kaliteli Bir Yaşam.....	42
4.1.4. Yurt Dışında Dil Öğrenme.....	44
4.1.5. Algı.....	45
4.2. Türkiye’de Beyin Göçünü Etkileyen Eğitimsel Faktörlere İlişkin Görüşler	45
4.2.1. Sınav Sistemi.....	47
4.2.2. Müfredattaki Gereksiz Derslerin Yoğunluğu.....	48
4.2.3. Öğrenci Merkezli Bir Eğitim Sisteminin Olmaması.....	49

4.2.4.Öğrenim İçin Gerekli Materyallerin Eksikliği.....	51
4.2.5.Öğretmen Yetiştirme Metot ve Tekniklerindeki Hatalar.....	51
4.2.6.Üniversiteler Arasındaki Eğitim Niteliğinin Farklılığı.....	51
4.2.7.Denetim Eksikliği.....	52
4.2.8.Yöneltme Eksikliği	53
4.2.9.Örgütlenme Eksikliği	56
4.2.10.Planlama Eksikliği	56
4.2.11.Teori ve Pratik Arasındaki Uyumsuzluk.....	63
4.2.12.Eğitim Sistemi.....	69
4.2.13.Liyakat	71
4.2.14.AR-GE	71
4.3. Beyin Göçünün Türkiye Açısından Sonuçlarına İlişkin Görüşler	77
4.3.1.Ekonomi	77
4.3.2.Bilimsel Gelişmeler.....	78
4.4. Türkiye’de Beyin Göçünün Durması ve Türkiye’ye Tersine Beyin Göçüne İlişkin Görüşler	81
4.4.1.Sistemsal (Bürokratik) Sebepler.....	83
4.4.2.Burslu Öğrenci.....	85
4.4.3.Enderun Sistemi	86
4.4.4.İstihdam Alanı.....	87
4.4.5.Uygun Yaşam Şartları.....	88
4.4.6.Cazibe Merkezi.....	89
4.4.7.Vatan Sevgisi	89
4.4.8.Öğretmen Kalitesi	90
4.4.9.Medya.....	91
4.4.10.Eğitim Sistemi.....	91
4.4.11.Maddi ve Manevi İmkanlar.....	93
4.4.12.Köprü.....	93

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER..... 97

5.1. Tartışma ve Sonuç..... 97

5.1.1. Türkiye’de Beyin Göçünü Etkileyen Genel Unsurlar..... 97

5.1.2. Beyin Göçünü Etkileyen Eğitimsel Faktörler	99
5.1.3. Beyin Göçünün Türkiye Açısından Sonuçları	102
5.1.4. Türkiye’de Beyin Göçünün Durması ve Türkiye’ye Tersine Beyin Göçü	103
5.2. Öneriler	105
5.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler.....	105
5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	106
KAYNAKÇA	107
EKLER.....	114
ÖZGEÇMİŞ.....	116

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.2. Çalışma Grubu	35
Tablo 4.1. Türkiye'de Beyin Göçünü Etkileyen Genel Unsurlara İlişkin Görüşler ...	41
Tablo 4.2. Beyin Göçünün Sebeplerinin Eğitimsel Faktörler Açısından Değerlendirilmesine İlişkin Görüşler	46
Tablo 4.3. Beyin Göçünün Türkiye Açısından Sonuçlarına İlişkin Görüşler	77
Tablo 4.4. Türkiye'de Beyin Göçünün Durması ve Tersine Beyin Göçüne İlişkin Görüşler	82

KISALTMALAR LİSTESİ

A.g.e.	: Adı Geçen Eser
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
BS	: Beşerî Sermaye
BG	: Beyin Göçü
TBG	: Tersine Beyin Göçü
TFZBG	: Tersine Fiziksel Beyin Göçü
TFKBG	: Tersine Fikirselsel Beyin Göçü
Akt	: Aktaran
Çev	: Çeviren
Ed	: Editör
sf	: Sayfa
vd	: Ve Diğerleri
TOKTEN	: Yurt Dışındaki Yerleşik Uzmanlar Yolu İle Bilgi Transferi (TOKTEN- Transfer of Knowledge Through Expatriate Nationals)
ÖSS	: Öğrenci Seçme Sınavı
ÖYS	: Öğrenci Yerleştirme Sınavı
ÖSYS	: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı
YGS	: Yükseköğretime Geçiş Sınavı
LYS	: Lisans Yerleştirme Sınavı
YKS	: Yükseköğretim Kurumları Sınavı
ALES	: Akademik Personel ve Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavı
TYT	: Temel Yeterlilik Testi
AYT	: Alan Yeterlilik Testleri
AR-GE	: Araştırma Geliştirme

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Beyin göçü; iyi eğitim görmüş, uzmanlık ve yetenek düzeyi oldukça yüksek iş gücünün sınırlar arası hareketi olarak tanımlanmaktadır (Aktaş, 2014: 42). Beyin göçü olgusu tarihin hangi devrine bakarsak bakalım karşımıza çıkmaktadır. Fakat geçtiğimiz 20. yüzyıl ve içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda ileri sanayi ve teknoloji toplumuna geçildiği için göç türleri içinde beyin göçü daha da ön plana çıkmıştır.

Bedenle yapılan iş ve fiziki kapasite yerine, fikir emeği ve beşerî kapasite daha çok tercih edilir hale gelmiştir. Donanımlı ve nitelikli bir bireyin yetiştirilmesi için iyi bir eğitim şarttır. Beyin göçünü önemli hale getiren unsur sıfır maliyetle, yetişmiş kalifiye bir elemanı ülkesine ithal etmektir. Normalde bir kişinin eğitim hayatı boyunca harcanacak para bu vesileyle AR-GE yatırımlarına gitmekte olup beyin göçü ithal eden ülke için ciddi kazanç olmaktadır. Bu döngüde gelişmiş olan ülkeler yaptıkları bilimsel araştırmalarla gelişimlerini hızla devam ettirmektedirler. Beyin göçünün yönü az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere, gelişmiş ülkelere, gelişmiş ülkelere doğru olmaktadır (Erkal, 2011).

Yumuşak ve Tuna (2002: 5) bilginin ön plana çıktığı ve bilgi toplumuna doğru yol aldığımız bu süreçte fiziki sermayenin ve doğal kaynakların eski popüleritesinin kalmadığını onun yerine beşeri sermaye ve bilginin değer kazandığını ifade etmektedir. Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler için beşeri sermayenin olabildiğince verimli kullanılması önem arz etmektedir. Beşeri sermayeyi uygun bir şekilde kullanmak ve etkili olabilmelerini sağlamak için ise sağlıklı ve eğitilmiş bir toplum gerekmektedir (Eser ve Gökmen , 2009: 41-56). Genellikle beyin göçüne sebep olan yaklaşımlara baktığımızda üç farklı yaklaşım görmekteyiz. Bunlardan birincisi cazibe merkezleri yaklaşımı ikincisi arz-talep dengesi yaklaşımı ve üçüncüsü çekici-itici unsurlar yaklaşımıdır.

Erdoğan'a (2003) göre dünyanın belli mekanları yüksek teknolojileri, sosyal sistemleri ve yaşam standartları bakımından cazibe merkezi yaklaşımını etkilemekte ve yetişmiş/kalifiye elemanın bulunduğu ülkede talep görmemesi halinde başka ülkede ihtiyaç duyulması da arz-talep yaklaşımını tetiklemektedir. Beyin göçü veren ülke

gelecekte kendisine teknolojik yatırımlar oluşturabilecek potansiyelde olan elemanını kaybettiğinden istihdam oluşturmada sıkıntılar yaşamaktadır. Çünkü ülkesinde üretim yapacak tesisleri kurabilecek elemanlarını göç vermiştir. Beyin göçü alan ülke ise teknolojik anlamda gelişimini hızlandırıp üretim yaparak gelişmemiş ülkelere ürettiği ürünleri pazarlar. Böylelikle gelişmiş ülkelerde istihdam artarken, gelişmemiş ülkelerde istihdam sıkıntısı ortaya çıkmaktadır (Günay, Atılgan ve Serin, 2017: 45).

Küreselleşme ve bilgi teknolojisi tüm dünyadaki eğitim sistemlerini etkilemektedir. Küreselleşme her alanda olduğu gibi eğitim alanında da ülkelerin ve bireylerin bir araya gelmesine ve birbirinden etkilenmelerine yol açmaktadır. Artık gelişmiş ülkeleri sanayi toplumu olarak nitelemek yerine bilgi toplumu olarak nitelemekteyiz. Bilgi toplumunda gerçekleşen hızlı değişim ve dönüşümler bireylere düşen roller ve görevlerde de değişiklikler meydana getirmiştir. Böyle büyük bir değişim karşısında eğitim yöneticisinin de etkilenmemesi mümkün değildir (Çelik, 2002: 9). Bilgi toplumuna giden yolda, en önemli etken olan insanları yetiştiren öğretmenler ve o öğretmenleri yöneten eğitim yöneticilerinin önemi ortadadır.

Eğitim vesilesiyle nitelikli bireylere yapılan yatırımın önemine ve bu sayede öğrenilen bilginin uygulamaya dönmesi halinde ne kadar faydalı olacağı ile ilgili OECD ülkelerinde yapılan bir çalışmada yükseköğretim mezunu yetişkinlerin yetkinliklerinin 25 yılda %22'den %41'e yükseldiği gözlenmiştir (The World Bank, 2002: 26). Ekonomik kalkınmanın ölçülmesinde en temel parametre genelde eğitimidir. Eğitim seviyesi aynı zamanda bir ülkenin gelişmişliğini de gözler önüne sermektedir (Neumayer, 2001: 101). Nitelikli bireylerin bir ülkenin kalkınması için önemi ortadadır. Beyin göçüyle başka ülkelere giden bu bireylerin neden gittiklerinin sorgulanması da bir o kadar önemlidir. Ve bu nitelikli bireyler niteliklerini eğitim vesilesiyle elde ettikleri için tezin problemini “Türkiye’den Almanya’ya beyin göçüne etki eden eğitimsel faktörler nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada Türkiye’den Almanya’ya beyin göçüne sebep olan eğitimsel faktörlere göre görüşlerin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır.

1. Türkiye’den Almanya’ya beyin göçüne sebep olan faktörler nelerdir?

2. Türkiye’den Almanya’ya beyin göçüne sebep olan eğitimsel faktörler nelerdir?

3. Almanya’dan Türkiye’ye tersine beyin göçünün olabilmesi için eğitimsel faktörler açısından neler yapılmalıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bir ülkenin kalkınmasını sağlayan ve bunun sürdürülebilir olmasını gerçekleştiren en temel etken nitelikli insan faktörüdür. Nitelikli insanların olması ne kadar faydalı ise bu insanların göç vesilesiyle ülkeden uzaklaşması o kadar zararlıdır. Her ülke bu zararın önüne geçebilmek adına beyin göçünü durdurmak ya da bu göçten maksimum şekilde istifade etme yolunu bulmalıdır. Ülkemizde, beyin göçü azımsanmayacak derecede yüksektir. Beyin göçünün bir ülkeye sosyolojik ve ekonomik olarak sebep olduğu kayıplar ve tersine beyin göçünün ise ülkeye katkıları düşünüldüğünde bu konunun dikkate değer bir konu olduğu düşünülmektedir. Beyin göçü üzerine yapılacak her bir çalışma beyin göçünün engellenmesi ya da bu göçten istifade edilmesine ve tersine beyin göçünün gerçekleşmesi adına katkı sağlayacaktır.

Almanya hem coğrafi olarak yakın olması hem Avrupa ülkeleri arasında, sanayisiyle ve refah seviyesiyle önde olması sebebiyle ülkemizden nitelikli ve niteliksiz göç almaktadır. Niteliksiz göçler fayda – zarar dengelemesi yapıldığı takdirde eşitlenebilir. Fakat nitelikli insanlarımızın göçü gelişmekte olan ülkemiz için faydadan çok zarar vermektedir. Bu noktada beyin göçüne sebep olan etmenler eğitimsel faktörler açısından değerlendirilmiştir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırmada katılımcıların yüz yüze görüşme sırasında görüşme formunda yer alan sorulara doğru, içten, gerçek görüş ve düşünceleri doğrultusunda cevaplar verdikleri varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma 2021 yılında yapılmış olup Türkiye’den Almanya’nın Kuzey Ren Vestfalya eyaletine göç etmiş ve en az lisans düzeyinde eğitime sahip olan Almanya’da minimum 5 (beş) yıldır bulunan katılımcılar ile sınırlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Göçün Tanımı

İlk insandan bugüne kadar her çağda, bireyler ya da topluluklar yer değiştirme işlemi gerçekleştirmişlerdir. Eski zamanlarda göç işlemi ulaşım ve iletişim hizmetlerinin gelişmemesinden kaynaklı zor olurken, günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte göç olayı oldukça kolaylaşmıştır (Güllüpnar, 2012: 56). Literatür incelendiğinde farklı kaynaklarda farklı göç tanımları olduğu görülmektedir. Bu tanımlar her disiplinin kendi bakış açısıyla yorumlamasından kaynaklı çeşitlilik arz etmektedir. Göç genel anlamda insanların, toplumların bulundukları yerleri değiştirmeleri ile ilgili bir süreçtir (Abdullayev, 2015: 3). Uluslararası kabule göre başka bir ülkede bir yıl yaşamış olan ve gelecekteki en az bir yılda da orda kalmayı planlayan kişiye göçmen denir. Göç olayı iyi yönetildiği takdirde farklı kültürlerin kaynaşmasına zemin hazırlayabilir (Abdullayev, 2015: 44).

Güllüpnar (2012: 56)'a göre göçün birçok sebebi vardır. Bunlar ekonomik nedenler, siyasi nedenler, toplumsal nedenler ve güvenlikten kaynaklı nedenler olabilir. İşte bu gibi sebeplerle bireyin ya da toplumların yer değiştirmesine göç denir. Göç kişinin yada toplulukların bulundukları coğrafi mekandan ve sosyokültürel ortamdan başka bir sosyokültürel ortama ve coğrafi mekana geçiş olarak da tanımlanabilir (Kurt, 2006: 139). Erol ve Ersever (2014: 49) göçün kendi isteği dışında da olabileceğini belirterek siyasi, toplumsal, ekonomik nedenlerden dolayı göçün zorunlu olabileceğini belirtmişlerdir. Göç eden kişiye göçmen ya da mülteci denilebileceğini ifade etmişlerdir. Ünal (2014: 71)'a göre göçmen ile mülteci birbirinden farklıdır. Göçmen; bulunduğu şehirden, bölgeden ya da ülkeden kendi arzusuyla başka bir yere göç eden kişidir. Mülteci ya da sığınmacı ise kendi isteğinin dışında zorunlu olarak göç edendir. Göç; kısa ve öz olarak “insan hareketliliği” şeklinde ifade edilebilir. İnsan hareketliliği dönemleri ise 1923-1950 arası, 1950-1960 arası, 1960-1980 arası ve 1980'den zamanımıza kadar dönemlere ayrılabilir (Çağlayan ve Kemik, 2018: 144). Ünal (2014: 66)'a göre içinde bulunduğumuz çağı “göç çağı” olarak ifade edebiliriz.

Göç, uluslararası bir tehdide dönüşebilecek bir potansiyeldedir. Göç, ülkeleri ekonomik olarak istikrarsızlığa ve sosyolojik olarak bilinmezliğe itebilecek güçtedir. Göçmenler bulundukları ülkenin ekonomilerinde etkili oldukları gibi siyasi

yapılarında da değişimler meydana getirmektedirler. Örneğin; Fransa'da bulunan Ermeniler ve ABD'de bulunan Yahudiler bulundukları ülkelerin siyasi karar mercilerince dikkate alınmaktadır. ABD'de bulunan Yahudi lobileri Ortadoğu politikalarının şekillenmesinde en önemli rolü oynamaktadırlar (Abdullayev, 2015: 51). Azerbaycan ve Ermenistan arasında Karabağ üzerinden yaşanan savaşta Fransızların kilometrelerce uzakta olmalarına karşın Ermenistan'ı desteklemeleri Ermeni lobilerinin ne kadar etkin olduklarını göstermesi açısından etkili bir örnektir.

Devletlerin ulusal güvenliklerini sağlamak, iş gücü ve insan kaynaklarını dengelemek için göç politikalarının olması gerekmektedir (Abdullayev, 2015: 96). Göç olayını belki de sorun teşkil edecek hale getiren en büyük sebep göç eden kişilerin göç ettikleri topluma kısa zamanda entegre olamamalarıdır. Bazı ülkeler göç etmiş bireylerden kaynaklı toplumda yaşanan sıkıntıları azaltmak için göçmenlerin ülkelerini terk etmeleri için teşvik paketleri vermektedirler. Buna bir örnek verecek olursak Almanya ülkeyi terk edip vatanına dönen kişilere 1984 yılında 10,5 bin Alman markı vermişti. Bu hibeden yaklaşık 40 bin aile yararlanmıştır (Abdullayev, 2015: 134-135). Göç çok farklı sonuçlar doğurduğu için sınıflandırılması doğal bir hal almıştır (Sağırlı, 2006: 13). Göçler gönüllü ve zorunlu olarak ikiye ayrılabilir. Zorunlu göç kendi içinde sınıflandırılabilir. Bunlardan biri de göçe zorlanmak olsa gerek. 16. yüzyılda bazı ülkelerin yeni keşfedilmesiyle beraber iş gücü eksikliği problemi ortaya çıkmıştır. Bu problem, insanlar zorla bulundukları yerlerden kaba kuvvet kullanarak köle olmaya zorlanarak çözülmüştür (Tokgöz, 2006: 11).

İşgücü göçü alan devletlerin başında Almanya gelmektedir. Almanya 1955 yılında Güney Avrupa ülkelerinden ve 1960 yıllarda Türkiye'den de olmak üzere birçok iş gücü göçü aldı. Alman ekonomisine katkısı olan bu vasıfsız iş gücü göçü daha sonraları yerini vasıflı işçilere bıraktı. Bugün Almanya beyin göçü veren bir ülke konumunda olduğu için bu açığı vasıflı işçileri kendi ülkesine çekerek kapatmaya çalışmaktadır. Yetkili mercilerin açıklamasına göre Almanya'nın nüfusu 2050 yılında 68 milyona düşeceği öngörülmektedir (Alkan, 2011: 186). 30 Ekim 1961 yılında Türkiye ve Almanya arasında yapılan bir anlaşmayla Türk işçilerin Almanya yolculuğu başlamıştır. Bu anlaşmanın her iki ülke açısından da yararları olmuştur. Türkiye'den giden işçiler vasıfsız olduğu için bu bir kayıp değil kazanç olarak değerlendirilmiştir. Bir nebze de olsa ülkede ki işsizlik azalmaktadır. Almanya'ya

giden Türk göçmenlerin kendilerini yetiştirip tecrübe kazandıktan sonra ülkelerine dönüp katkıda bulunmaları düşünülüyordu (Doğan, 2006: 51-52).

Zorunlu göçler kuraklık, kıtlık gibi doğa olayları da etki etmektedir. Tarihte bunun birçok örneği vardır. Türklerin anayurdu olan Orta Asya'dan M.Ö. 375 yılında göç etmeleri de buna örnektir (Durmaz, 2018: 35-36). Dış göçlerde etkin olan ülke göç alan ülkedir. Gelişmiş olan ülkelerde vatandaşlar daha kaliteli işlerde çalışmayı tercih ettikleri için tarım ve sanayi sektörlerinde oluşan boşluğu doldurmak için başka ülkelere vasıfsız işçi göçü kabul etmek zorunda kalmışlardır. Zamanla ülkenin ihtiyaç duyduğu işçi sayısına ulaşmasıyla vasıfsız işçi göçü almaları kısmen durma noktasına gelmiştir. Bundan sonraki süreçte yüksek vasıflı işçi göçü alımı tercih edilmiştir (Sağırlı, 2006: 15).

2.2. Göçün Nedenleri

Göç literatürüne baktığımızda karşımıza çıkan nedenler arasında; ülkelerin demografik özellikleri, kapitalizminden kaynaklı krizler, ülkeler ve bölgeler arası gelir farklılıkları ve küresel ölçekte yeniden yapılanmaya zorlanan ekonomileri sayabiliriz (Güllüpnar, 2012: 56). Sanayinin gelişmesiyle beraber şehirlerde fabrika sayısı çoğalmış ve işçi ihtiyacı artmıştır. Sanayi devrimiyle birlikte tarımda makineleşme artmış ve köylerde işçi fazlalığı meydana gelmiştir. Tarımdaki bu iş gücünün azalmasından kaynaklı köyde yaşayanlar şehre göç etmişlerdir. Şehirlerdeki iş, eğlence vb. cazip imkanların yanında köydeki hayatın zorluğu ve iticiliği de göçü tetikleyen nedenlerdendir (Koçak ve Terzi, 2012: 167). Sağlam (2006: 36) köyden ya da kırdan şehre göç etmenin sebeplerinden bahsederken şehrin uzun vadede imkân ve umut sunduğuna değinmiştir. İnsanlar bulundukları coğrafi bölgeden kaynaklı deprem, sel, tsunami vb. doğal afetlerden uzaklaşmak için daha güvenli olduklarına inandıkları bölgelere göç edebilirler. Bunlar iklimden kaynaklı göç nedenidir. İyi bir eğitim almak üzere eğitimin iyi olduğuna inandığı yerlere de göç edebilirler. Ekonomik noktadan daha fazla para kazanmak daha refah içinde yaşamak gibi nedenler ekonomik sebepler arasında sayılabilir. Siyasi olarak da kendini daha rahat ifade edebildiği bir ortam arayışı, baskı altında hissetmediği özgür bir ortam istemesinden kaynaklı nedenlerden dolayı birey ya da toplumlar göç edebilirler (Aksoy, 2012: 294).

2.3. Göçün Sonuçları

Birey ya da toplumlar yaşadıkları yerden bir başka yere göç ettiklerinde bunun tahmin edilebilen ve tahmin edilemeyen sonuçları olabilmektedir. Göçün sonuçlarını göç alan yerler, göç veren yerler ve göç eden bireyler olmak üzere üç kısma ayırabiliriz. Göç alan yerler bakımından değerlendirdiğimizde en başta göze çarpan etkileri coğrafi olarak mekânın genişlemesi, insan sayısının artması ve burada yaşayan nüfusta nitelik olarak gerçekleşen değişimdir. Göç alan yerlerde altyapı hizmetleri tam oturmamışsa ve dışarıdan gelecek yeni nüfusa ev sahipliği yapacak durumda değilse bu durumda kentleşme sorunu ortaya çıkmaktadır. Kentleşme sorunu beraberinde çevre sorunlarını getirmektedir. Hava, su ve toprak gibi etmenlerde meydana gelen değişimler yaşamı olumsuz etkilemektedir. Göç edenler bakımından kentleşme, sosyal yapıdaki değişimler, konut sorunu ve gecekondü, istihdam sorunu gibi sonuçları olabilmektedir. Göç veren yerler bakımından değerlendirdiğimizde göç verilen yerlerde nüfusun azalması iş gücünün de azalması anlamına geldiği için göç veren bölgenin gelişmesi yavaşlar (Başel, 2010: 287-321).

2.4. Göç Çeşitleri

Göç ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde göç, iç göç ve dış göç olarak genelde iki ana başlıkta toplanmaktadır. İç göç başlığı altında; sürekli göç, mevsimlik göç, gönüllü-zorunlu göç alt başlıklarını görülmektedir. Dış göç başlığı altında ise mübadele göçü, işçi göçü ve beyin göçü alt başlıkları görülmektedir (Erol ve Ersever, 2014; Güllüoğlu, 2012; Kurt, 2006; Koçak ve Terzi, 2012).

2.4.1. İç Göç

İç göçü bireyin ya da toplulukların bulundukları ülke sınırlarını değiştirmeden ülke içindeki yer değiştirme hareketleri olarak tanımlanabilir. Pazarlıoğlu (2007: 121) iç göçü bir yıldan az olmamak şartıyla ülke içinde yer değiştirme hareketi olarak tanımlamaktadır. Sürekli göç, kişinin bulunduğu ili, ilçeyi veya köyünü tamamen terk etmesidir. Mevsimlik göçü sürekli göçten ayıran temel etken zaman ve geri dönüştür. Belli bir süre sonunda mevsimlik göç eden kişi asıl yurduna döner. Göçler kişinin yada toplulukların içinde bulundukları şartlara göre zorunlu ve gönüllü olarak ayrılabilir (Koçak ve Terzi, 2012).

2.4.2. Dış Göç

Dış göç bireyin ya da toplulukların içinde bulundukları ülkeyi terk etmesidir. Genellikle bir işte çalışabilmek için yapılan göçlerdir. Dış göçlerden bir kısmı gönüllü bir kısmı gönülsüzdür. Gönüllü dış göçler içinde beyin göçü ve sürekli göç sayılabilir. Gönülsüz dış göçlere ise mübadele göçleri, terör ve doğal afetlerden kaynaklı göçler örnek gösterilebilir (Koçak ve Terzi, 2012).

2.4.3. Beyin Göçü

Yüksek tahsilli, mesleğinde uzmanlaşmış, üstün zeka ve kapasiteye sahip kabiliyetli elemanların çeşitli sebeplerle yurt dışına çıkıp orada yerleşmelerine beyin göçü denir (Kurtulmuş, 2012: 206).

2.5. Beyin Göçü Kavramı

Beyin göçü olgusu, tarihin her devrinde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle ikinci dünya savaşından sonra beyin göçü önem kazanmıştır. Bu süreçten sonra bilim ve teknolojiye gelişmeler vasıflı insan gücüne ve bilim insanına daha çok ihtiyaç duyurmuştur. Amerika Birleşik Devletleri beyin göçü ithal etmekte başı çeken ülkeler arasındadır. ABD'ye okumaya gelen öğrenciler çoğunlukla daha sonrasında ülkelerine geri dönmemektedirler. ABD Nobel ödülü alan onlarca bilgini ülkesinde ağırlamakta, bilime ve dolayısıyla ülkelere katkı sağlamaktadır (Kurtuluş, 2011: 171-186). Yumuşak ve Tuna (2002: 5) bilginin ön plana çıktığı ve bilgi toplumuna doğru yol aldığımız bu süreçte fiziki sermayenin ve doğal kaynakların eski popüleritesinin kalmadığını onun yerine beşeri sermaye ve bilginin değer kazandığını ifade etmektedir.

Beşeri sermaye, nitelikli bireylerin bir ülke için ne kadar değerli olduğunu ifade etmektedir (Kiker, 1966: 488). Bir ülke pasif kaynak olarak nitelendirilen doğal kaynaklara sahip olabilir. Beşeri sermaye ise bu doğal kaynakları işleyecek aktif kaynaklardır. Aktif kaynaklar olmadan pasif kaynaklardan ulusal ekonomiye fayda sağlayacak yatırımların yapılması zor gözükmemektedir (Mahmood, 2012: 131). Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler için beşeri sermayenin olabildiğince verimli kullanılması önem arz etmektedir. Tabi beşeri sermayeyi uygun bir şekilde kullanmak ve etkili olabilmelerini sağlamak için ise sağlıklı ve eğitimli bir toplum gerekmektedir (Eser ve Gökmen, 2009: 41-56).

Kaya (2003) beyin göçüne giden akışı verirken en başta beyin bolluğu, taşması ve saçılmasından bahseder. Beyin bolluğunun eğitimin ucuz ve plansız olmasından kaynaklandığını ifade eder. Böylece eğitilmiş işsiz iş gücü fazlalığı olur. Eğitilmiş işsiz birey kendi ülkesinde geçimini sağlamakta bile zorluk çektiği için ister istemez kendisini daha iyi ifade edebilecek ve uzun yıllar boyunca almış olduğu eğitimi değerlendirebilecek bir ülke arayışına girebilmektedir. Bir ülke bulduğu an da ise göç etmektedir. Bazen geri dönüşü olsa da çoğu zaman kalıcı beyin göçü olabilmektedir. Barışık ve Çetinbaş (2004: 45) beyin göçünü tarif ederken vasıflı bir insanın göç etmesi olarak tanımlamaktadır. Küreselleşmenin de etkisiyle değer kazanan vasıflı bireyin göç etmesi, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için dezavantaj iken gelişmiş olan ülkeler için avantaj olarak değerlendirilmektedir. Vasıflı elemanı kendi ülkemizde tutabilmemiz için eğitim politikamızı, ülkemizin gelecekteki ekonomik büyüme ve gelişme perspektifinden bakıp ona göre hangi alanlarda ihtiyaç var ise o alanda uzman eleman yetiştirilmesi gerekmektedir. Beyin göçü; iyi eğitim görmüş, uzmanlık ve yetenek düzeyi oldukça yüksek iş gücünün sınırlar arası hareketi olarak tanımlanmaktadır (Aktaş, 2014: 42). Işığışık'a göre 1960'lı yıllarda dünyada artan beyin göçü Türkiye'de artış göstermiş ve 2000 ve 2001 yıllarında Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz ise beyin göçünü hızlandırmıştır (Işığışık, 2002).

Beyin göçü; iyi eğitim görmüş, düşünen, üreten, kalifiye/nitelikli/seçkin/profesyonel iş gücünün araştırma yapmak veya çalışmak amacıyla en verimli oldukları dönemde bir başka ülkeye gidip geri dönmemeleridir. Gelişmiş ülkelerde eğitim ülkenin ihtiyaçları ve gelişmişlik düzeyine göre şekillenmiştir. Bu ülke ihtiyaçlarına göre donanım alan kişiler, kendi ülkelerindeki teknolojinin çok ötesinde ve üzerinde eğitim, bilgi ve beceri kazanarak bu niteliklerini kendi ülkelerinde kullanamayacaklarını anlayarak geri dönmemektedirler. Dönenlerde ülkelerinde ihtiyaç duyulan iş gücü nitelikleri ile uyuşmadıklarından boşa çıkmaktadırlar (Kaya, 2003). M.Ö. 600 yıllarından itibaren beyin göçü Atina'ya doğru, M.Ö. 300. yıllarında ise beyin göçünün yönü İskenderiye bölgesine olmuştur. M.S. 6. yüzyılda İranın doğusu beyin göçlerinin yönü olmuştur. 8. ve 9. yüzyıllarda ilim merkezi haline gelen Şam ve Bağdat beyin göçü almıştır. Fatih Sultan Mehmed Han zamanında İstanbul, fethedildikten sonra ilim beşiği haline gelmiş, doğudan ve batıdan bilgin insanları ağırlamıştır. Yakın zamanımızda ise Amerika Birleşik Devletleri beyin göçü olarak aldığı ilim adamları sayesinde bilimsel araştırmaların ve teknolojik gelişmelerin merkezi haline gelmiştir

(Kurtuluş, 2011: 172-174). Günümüzde beyin göçü almada önde olan ülkeler Amerika, Kanada, Avustralya, İngiltere, Fransa ve Almanya'dır (Cansız, 2006: 10). Beyin göçü denilince ilk akla gelen bilim insanları ve teknoloji sahasındaki yetişmiş kalifiye elemanlardan hariç, sanat, edebiyat, tarih, resim ve müzik alanlarındaki beşeri sermayede önem arz etmektedir (Kurtuluş, 2000: 177).

Başaran (1972: 150) yetişmiş kalifiye bir insanın kendi ülkesinde kalması ve devletini kalkındırması için belli koşulların olduğunu ifade etmiştir. Bu koşullar;

1. Bireyin yaptığı işte ilerleme imkanının olması ve çalıştığı işten yeterli miktarda ücret alması,
2. Araştırma ve çalışmalarını yapabilecek ortam ve araç gereçlerin olması, özgür bir bilim ortamının oluşturulmasının,
3. Ülkenin istihdamı planlanırken rasyonel ve objektif hareket edilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Bir ülkedeki insanlar için pay edilecek pasta küçülüyorsa ve pay eden sayısı da artıyorsa masadan birilerinin kalkması gerekiyor demektir. Bu durumda ise göç dediğimiz olay gerçekleşir (Yılmaz, 2014: 1689). Türkiye'de maalesef eğitim yönetimindeki zaafiyetten kaynaklı plansızlık pastayı paylaşan sayısını her geçen gün arttırmakta fakat pastayı büyütmemektedir. Bu durumda ise ülkesinde öğretmenlik, mühendislik vs.bölümleri bitiren fakat iş sahibi olamayan işsizler ordusu artmaktadır. Ülkesinde insanca yaşama imkanı bulamayan yetişmiş beyinler fırsatını buldukları gibi ABD ya da Avrupa ülkelerine göç etmektedirler.

Entelektüel göç olarak da adlandırabileceğimiz beyin göçü diğer iş gücü göçlerinden farklı olarak göç edilen ülkeye fayda sağlarken, göç veren ülkeye de zarar vermektedir. Henüz gelişimini tamamlayamayan bir ülkenin entelektüel göç vermesi demek gelişimini tamamlama sürecinin uzaması anlamına gelmektedir. Bu yüzden gelişmekte olan ülkeler entelektüel göçü durdurmaya çalışmakta, gelişmiş ülkeler ise gelişimlerini artırmak ve devam ettirmek için entelektüel göç alma çalışmalarını sürdürmektedirler. Beşeri sermayenin ülkelerin kalkınmasındaki rolü oldukça fazladır. Beşeri sermayenin fen, teknoloji ve bilimsel çalışmalara etkisi vardır. Beşeri sermayesini en iyi şekilde değerlendirmeyi başaran ülkeler bugün dünya da söz sahibi olan ülkelerdir (Abdullayev, 2015: 67-72).

ABD, Avustralya, İsviçre, Kanada, İngiltere, Almanya beyin göçü alan ülkelerin başında gelmektedirler. Beyin göçünü sadece geliştirmek olan ülkeler vermemekte, gelişmiş olan ülkelere beyin göçü vermektedir. OECD'ye göre son 50 yılda İngiltere toplu olarak beyin göçü vermiştir. Araştırmalara göre 3 milyonu geçgin İngiltere vatandaşı yurt dışında yaşamını sürdürmektedir. 3 milyon vatandaşın yaklaşık 1,1 milyonu öğretmen, doktor, mühendis vb. yüksek kalifiye eleman olarak değerlendirilmektedir. İngiltere ne kadar göç veren bir ülkeyse o kadarda göç alan bir ülkedir. O yüzden birbirini dengeleme söz konusudur. Fakat geliştirmek olan ülkeler sadece beyin göçü vermektedirler. 33 ülkede Dünya Bankası tarafından yapılan araştırma verilerinde yüksek eğitim görmüş kişilerin %10'u ülkelerini bırakıp göç ediyor. Dominik Cumhuriyeti, El Salvador, Meksika, Guatemala ve Jamaika gibi ülkeler beyin göçünde en ön sıralarda yer almaktadır. Afrika'nın Potansiyelinin Güçlendirilmesi Fonu uluslararası örgütü tarafından yapılan araştırmaya göre her sene 20 bin kişi gelişmiş olan ülkelere göç etmektedir (Abdullayev, 2015: 78-79).

Dünyada tek taraflı göç çok az ülkede vuku bulmaktadır. Buna en uygun örnek ABD'dir. ABD beyin göçü alıp, göç vermeyen bir ülkedir. ABD başka ülkelere beyin göçü almak için "beyin akımı" olarak nitelendirilen sürece 1993 yılında 65 bin kontenjan açmışken, 2003 yılında bu rakam 95 bine ulaşmıştır. Tahminlere göre bu sayı günümüzde 850 bin kişidir. ABD'nin beyin göçünden elde ettiği kazanç 1,43-1,62 trilyon doları bulmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin beyin göçü politikasının ülkeye sağladığı faydalar oldukça fazladır. Söz konusu faydalar; ABD kendi ülkesinde binlerce gencin eğitimine harcayacağı paradan tasarruf sağlamakta ve kendi kültürünü dünyaya bu kalifiye beyinler sayesinde yaymaktadır. Böylelikle dünyada Amerikan tarzı bir hayat ve bakış açısı hâkim olmaktadır. Marshall yardımı bünyesinde ABD'ye giden Alman öğrencileri bu kapsamda sayabiliriz. Alman öğrenciler ABD'de benimsemiş oldukları hayat tarzını, ideolojilerini kendi ülkelerine de taşımışlardır (Abdullayev, 2015: 121-126).

Beyin göçünün oluşmasına sebebiyet veren en önemli etkenlerden biri "Öğrenci Göçü" dür. Amerika Birleşik Devleti tüm kurumlarıyla eğitim için gelen öğrenciyi desteklemekte ve eğer öğrencide bir yetenek keşfedilmiş ise ABD'de kalması sağlanmaktadır. 2006 yılında ABD'de sayısal bilgiler alanında doktora yapan öğrencilerin %40'ı yabancı göçmenlerdir. Unat "yüksek nitelikli göçmen" olarak adlandırdığı beyin göçüne yönetici, işletmeci, teknisyen ve uzmanların neo liberal

ekonominin hakim olduğu bir ülkeye g   ettiklerine değinmiştir (Unat, 2002: 305). Beyin göçünü sadece  niversite mezunu olan kişilerin göç etmesi olarak değerlendirmemek gerekir. Beyin göçünü eğer beşeri sermayenin g    olarak tanımlarsak  niversiten mezun olan 100 birimlik ise lise 50 birimlik, ilkokul 25 birimlik g    vermişiz demektir. Aslında her g    olayında bir miktar da olsa beyin g    söz konusudur (Aydemir, 2011: 25). Eğitim amaçlı g   ler vesilesiyle gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere beşeri sermaye g    1970’li yıllarda artış göstermiştir (Kofman, 2000: 45).

Türkiye’den Almanya’ya göç edenler olduğu gibi Almanya’dan da Türkiye’ye g    olmaktadır. Bu g    içinde %10’luk bir kesimi yüksek nitelikli kişiler oluşturmaktadır. Almanya’ya aile birleşimi ve iltica başvuru sayısında gözle görülen bir düşüş yaşanmaktadır. Fakat Türkiye’den Almanya’ya giden  niversite  ğrencilerinin sayısında artış gözlenmektedir. 2000’li yıllarda bu rakam 800 civarındayken 2009 yılına geldindeğinde bu rakamın 2200 civarı olduğu görülmektedir (Aydın, 2012: 43).

Tersine beyin g   , zamanında belli şartlardan dolayı ülkesinden göç eden kişinin daha sonrasında tekrar ülkesine geri dönmesidir (Durmaz, 2018: 53). Tersine beyin g    olgusunun varlık göstermesiyle beraber beyin göçüne karşı olan  n yargı bir nebze de olsa azalmıştır. Ülkesinden göç eden birey yerleştiği ülkede deneyim kazanarak gelişmiş olma sebeplerini analiz edebilmektedir. Tersine beyin g    sayesinde gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş olan ülkelerin eğitim, bilim, teknolojileriyle ilgili bilimsel bilgi sahibi olmaktadırlar. Ve bunu yurttaşlarına aktararak beşeri sermaye stoklarını arttırma imkanı yakalayabilmektedirler. Sanayi toplumu döneminde beyin g    sadece fiziksel anlamda gerçekleşirken 21. yüzyılda fikirsel boyuta da taşınmıştır. Günümüzde beyin göçünü “Fiziksel Beyin G    ” ve “Fikirsel Beyin G    ” şeklinde değerlendirmek mümkündür. Tersine beyin g     bu açıdan ele alıdıda “Tersine Fiziksel Beyin G    ” ve “Tersine Fikirsel Beyin G    ” olarak karşımıza çıkar. Tersine fiziksel beyin g     göç eden bireyin fiziksel olarak ülkesine geri dönmesidir. Tersine fikirsel beyin g     ise ülkesinden göç etmiş bireyin fiziksel olarak geri dönmeden bulunduğu ülkeden anavatanına fikirsel anlamda katkıda bulunmasıdır. Tersine fikirsel beyin g    ; diaspora ağları, bilgi transferi, eğitim/ ğrenci danışmanlığı, mesleki danışmanlık, ortak projeler gibi vasıtalarla gerçekleşebilir. Günümüzde internetten kaynaklı iletişim arttığı için sanal beyin g    de artış gözlenmektedir. Beyin göçüyle zaten çok fazla k  rl   duruma geçen

gelişmiş ülkeler son zamanlarda sanal beyin göçüne yönelmiş durumdadırlar. Fiziksel anlamda gerçekleşen beyin göçünde her ne kadar göç alan ülkeye katkıları çok fazlaysa da sağlık ve özlük haklarından dolayı ülkeye cüz'i bir miktarda külfette vermektedir. Fakat sanal beyin göçüyle bu tür sağlık ve özlük hakları da göç alan ülke tarafından çoğu zaman karşılanmadığı için daha faydalı bulunmaktadır (Durmaz, 2018: 54-57). Batı Avrupa ülkelerinde bulunan bilim adamı, mühendis ve yöneticilerin bulundukları ülkeden ayrılmayarak Amerikan araştırma merkezlerinde çalışmaları gizli beyin göçüne örnek olarak verilebilir (Kurtuluş, 1999: 7-15). Gelişmemiş ülkeler, beşeri sermayelerini göç vererek ülkelerinin gelecekte fakir kalmasına seyirci olmakta, gelişmiş ülkeler ise beşeri sermaye göçünü aldıkları için gelişimlerini arttırmakta ve daha da zenginleşmektedirler (Carr, Inkson ve Thorn, 2005: 387).

Beyin göçünü sadece bilim adamları ve teknoloji sahasında eğitimli kişilerin göç etmesi olarak görmemek gerekir. Beyin göçü ifadesinin literatüre girmesi İngiltere'den Kuzey Amerika'ya yüksek nitelikli bilim insanlarının göç etmesi sonrası konuya eğilmesi sonucu olmuştur. Beyin göçüne konu olan iki farklı grup vardır. Bunlardan ilki göç etmeye karar vermiş meslek adamlarıdır. İkincisi, başlangıçta sadece okumak için gidip daha sonrasında okuduğu ülke de kalmaya ve çalışmaya karar verenlerdir. Yurt dışına okumak için giden öğrenciler beyin göçünde büyük bir potansiyel oluşturmaktadır. I. Dünya savaşı ve II. Dünya Savaşı arasında beyin göçünde hareketlilik olmuştur. Özellikle Avusturya ve Almanya'da Nazilerin iktidar olmasından sonra Yahudi bilim adamlarının çoğu ülkeden kaçarak göç etmişlerdir. Bu bilim insanlardan bazıları farklı dallarda Nobel ödülü almışlardır. Bunlardan Max Born, Ernest Boris Chain gibi bilim adamları İngiltere'ye göç etmiştir. Türkiye'ye göç eden Fritz Neumark, Gerhard Kessler, Willhelm Roepke ve Alexander Rüstov gibi bilim insanları Ankara ve İstanbul üniversitelerinde görev yapmışlardır (Kurtuluş, 1999: 7-15).

Gelişmekte olan ülkeler, gelişme için gerekli olan nitelikli insan kaynağından, beyin göçünden dolayı yoksun kalmaktadır. Göçle başka memleketlere giden kişi için yapılan yatırımlar boşa gitmekte, göç alan memleketin hesabına kar olarak geçmektedir (Başaran, 1976: 134).

“Brain drain” kavramı beyin akımı anlamındadır. Bu kavram İngiltere'den göçler çoğalınca yapılan çalışmalarda kullanılmıştır. II. Dünya Savaşı öncesinde Avuranın faşist tutumlarından kaçmak zorunda kalan Albert Einstein ve Enrico Fermi ABD'ye

göç etmişlerdir. Eğitime yatırım yapıldığı takdirde, nitelikli insan sermayesi artacaktır. Nitelikli insanların en iyi şekilde değerlendirilmesi neticesinde ülkeye maddi olarak kazanç sağlama kapasiteleri oldukça fazla olacaktır. Günümüzde her ülke hızlı bir şekilde kalkınma planları yapmaktadır. Kalkınma planların olmazsa olmazı nitelikli iş gücüdür. Nitelikli iş gücünün yetişmesi ancak eğitim sayesinde olabilir. Bilimin ilerlemesi, büyümesi mevcut birikimin eşit zaman aralıklarında iki katına çıkması şeklinde olmaktadır. Bilim adamı ve bilimsel çalışmaların hacmi ne kadar büyükse büyüme o kadar fazla ve hızlı olmaktadır. Bilim adamı ve bilimsel faaliyet hacminin azalması durumunda ise yavaşlama da aynı oranda olmaktadır. Bu sebeple beyin göçü ileriki yıllarda yapılacak bilimsel çalışmaları etkileyebilir ve yavaşlamasına yol açabilir (Oğuzkan, 1971: 1-5). Gizli beyin göçü, açık (fiziki olarak yapılan) beyin göçünden tahminler sonucu iki buçuk kat daha fazadır. Fiziki olarak yapılan beyin göçünde ABD nasıl başı çekiyorsa gizli beyin göçünde de ABD ön sıradadır. Gizli beyin göçüne IBM (International Business Machines) örnek olarak verilebilir (Sağırlı, 2006: 35).

2.6. Beyin Göçünün Nedenleri

Vasıf düzeyi yüksek insan gücünün göçü geliştirmekte olan bir ülke için her açıdan zarardır. Aslında bu durum geliştirmekte olan ülkenin nitelikli insan gücüne yaptığı yatırımlardaki isabetsizliği de göz önüne sermektedir (Kurtuluş, 1999: 16). Beyin göçüne neden temel nedenlerden birisi öğrencilerin yurt dışına okumak için gidip geri dönmemeleridir. Burada öğrencilere ev sahipliği yapan ülkeler, eğitimlerini başarılı bir şekilde tamamlayıp stajlarını bitiren öğrencilere cazip imkanlar sunarak ülkede kalmalarını sağlamaktadır. Almanya'da öğrenciler derslerini başarılı bir şekilde bitirmesi halinde öğrencilik statüleri değiştirilip daimî oturum alma hakkına sahip olabilmektedir (Sağırlı, 2006: 198-199). Politik istikrarsızlıklarda beyin göçünün sebepleri arasındadır. Kişiler kariyer planlarını yaparken kendilerini ülkelerinde güvende hissetmedikleri için göç etmeyi düşünmektedirler (Watanabe, 1969: 422).

2.6.1. Cazibe Kutupları Yaklaşımı

Cazibe kutupları teorisine en basit haliyle yaşadığımız bölgelerde köyden kente yapılan göçler örnek verilebilir. Kentler, iş imkanlarının fazla olması ve sosyal hayatın gelişmiş olmasından dolayı köylerden göç alırlar. Dünyanın geneline baktığımızda Kuzey Amerika ve bazı Avrupa ülkeleri nitelikli insan göçü almaktadır. Bilimsel

anlamda kendilerini geliştirmek isteyen, sosyal ve ekonomik yönden refah içinde yaşamayı tercih eden bireyler bu ülkelere göç eğilimindedirler (Oğuzkan, 1971: 29).

2.6.2. Merkez-Çevre Ülkeler Yaklaşımı

Merkez çevre ülkeler yaklaşımına göre endüstriyel, bilimsel, teknolojik ve ekonomik yönden gelişmiş olan ülkeler merkez ülke kabul edilir. Merkez ülkelere olan talep neticesinde beyin göçü gerçekleşir (Durmaz, 2018: 67).

2.6.3. Arz-Talep Yaklaşımı

Gelişmekte olan ülkelerde talebe cevap verecek arzın olmamasından kaynaklı gelişmiş ülkelere göç olmaktadır. Bazı sosyal bilimciler bu konuya özellikle dikkat çekerek bu durumun gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere dikte ettirilen eğitim sisteminden kaynaklı olabileceğinden bahsetmektedirler. Gelişmekte olan ülkelerde halihazırda aero-dinamik, sibernetik, astrofizik gibi henüz ihtiyaç duyulmayan alanlarda eğitim verilmesi bu alanlarda gelişmiş ülkelere göçü zorunlu kılmaktadır (Kurtuluş, 1999: 24-25).

Gelişmiş ülkelerde yüksek nitelikli eleman ihtiyacı artmakta fakat eğitim sistemleri bunu karşılayacak güçte mezun vermekte yetersiz kalmaktadır. Gelişmiş ülkeler bu açığını dış ülkelere bilabedel beyin ithal ederek gidermektedir (Sağırlı, 2006: 50).

2.6.4. İtici -Çekici Güçler Yaklaşımı

Beyin göçünün en temel sebeplerinin başında itici ve çekici faktörler yer almaktadır. Aslında itici ve çekici faktörler aynı şeyleri ifade eder. Tek fark o faktörler göç alan ülkede mevcut iken göç veren ülkede olmaması ya da eksik olmasıdır. Bu faktörlere baktığımız zaman başta ekonomik sebepler, bilimsel çalışmalara verilen değer ve destek, sosyal devlet ilkesi, refah ve huzurlu bir ülke aklımıza gelir (Durmaz, 2018: 69).

Nitelikli insan gücünü kendi ülkelerine çekmek için yarışan ülkeler gelişmekte olan ülkelere üniversite tanıtımı ve lisan kursları gibi fuarlar düzenlemektedirler. Gelişmekte olan ülkelere mevcut olan sosyal ve siyasal sorunlar, yetişmiş insan gücünün kendisinin ve ailesinin geleceği için göç etmesini etkileyebilmektedir (Kurtuluş, 1999: 28).

2.6.5. Uluslararası Bağımlılık Yaklaşımı

Kapitalist sistemin hâkim olduğu gelişmiş olan ülkeler diğer ülkelerden nitelikli iş gücü ve kaynak aktarımı yapmaktadırlar. Dünyanın böyle bir düzende devamını sağlamak için de beyin göçü devam etmelidir. Bu yaklaşıma göre ekonomik açıdan zayıf olan ülkelerin, ekonomik açıdan güçlü olan gelişmiş ülkelerin çıkarlarına bağımlı olduklarından beyin göçü de olması gereken normal bir şeydir. Esas mesele bir ülkenin yetiştirdiği nitelikli elemanları istihdam edebilme başarısıdır. Yetişen nitelikli eleman sayısı ile bunların istihdamı için iş olanakları arasında asimetrik bir durum olması halinde ister istemez beyin göçü alma ya da verme zorunluluğu ortaya çıkacaktır (Sağırlı, 2006: 56-57).

Beyin göçünün sebepleri arasında yurt dışında eğitim görmek amacıyla gitmeyi sayabiliriz. Çünkü bulunduğu ülkede eğitimini tamamlayan birey o ülkenin kültürüne özellikle de diline hâkim olduğu için orada kalmayı tercih edebilmektedir. Bir ülkede ki eğitim görmüş insangücü ile ihtiyaç duyulan insangücü arasında fark olması yani arz talep ilişkisi arasındaki orantısızlık, yabancı lisanla ders görülmesi ve gelişmiş ülkelerin “Alıştırma” ve “Telkin” yoluyla fazlasıyla cazip gösterilmesi beyin göçüne sebep olur (Erkal, 1980: 78). Günümüzde de yurt dışında eğitim görmüş kişiler bir iki adım öne çıkmakta ve tercih edilmektedir. Üniversiteler akademisyen tercih ederken, özel şirketler çalışanlarını belirlerken yurt dışı tecrübesini ön planda tutmaktadır. Bu şekilde ülkesinde öne çıkmak isteyen bireyler yurt dışı tecrübesi sırasında bulunduğu ülkeyi çok daha cazip görüp bir daha dönmeyebilmektedir. Genellikle beyin göçüne sebep olan yaklaşımlara baktığımızda üç farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan birincisi cazibe merkezleri yaklaşımı ikincisi arz-talep dengesi yaklaşımı ve üçüncü olarakta çekici-itici unsurlar yaklaşımıdır. Erdoğan (2003)’a göre dünyanın belli mekanları yüksek teknolojileri, sosyal sistemleri ve yaşam standartları bakımından cazibe merkezi yaklaşımını etkilemekte ve yetişmiş/kalifiye elemanın bulunduğu ülkede talep görmemesi halinde başka ülkede ihtiyaç duyulması da arz-talep yaklaşımını tetiklemektedir. Uluslararası şirketlerde beyin göçünü tetikler (Barışık ve Çetinbaş, 2004: 38). Çoğunlukla beyin göçleri yurt dışına yüksek lisans veya doktora için giden kişilerin gittikleri ülkenin AR-GE imkanlarından yararlanmak ve kendilerine cazip gelen şirketlerde çalışmak için kalmaları şeklinde olmaktadır (Işığışok, 2002).

Kurtulmuş (2012: 217) beyin göçünün sebeplerini açıklarken yatırım maliyeti ve üstün beyin gücünün azlığına dikkat çekmiştir. Bir kişinin üniversiten mezun olana kadar olan harcamaların toplam maliyeti hayli fazladır. Gelişmiş ülkeler bu masraftan tasarruf etmek adına beyin göçü alım yoluna gitmektedir ve çeşitli cazip imkanlarla göç alımını sağlamaktadır. Gelişmiş ülkelerde yüksek sanayi ve teknolojinin artmasıyla beraber üstün beyin gücüne olan ihtiyaç da artmıştır. Bu ihtiyacı karşılamak adına gelişmekte olan ülkelere beyin gücü transferi yapmaktadırlar.

Aktaş'a (2014: 42) göre beyin göçünün nedenleri arasında gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ücret farklılığından ziyade gelişmiş ülkelerdeki çalışma koşulları ve kendini geliştirme açısından bir fırsat olarak görülmesi de vardır.

Kaya (2003) beyin göçünü tetikleyen sorunları sekiz grupta toplamıştır. Bu sorunlar; politik problemler, ekonomik problemler, psiko-sosyal problemler, akademik problemler, eğitimsel problemler, yaşam şartları ve çalışma koşullarıdır. Gelişmekte olan ülkelerin eğitim sistemide maalesef beyin göçünü tetikleyici bir rol oynayabilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler gelişebilmek adına gelişen ülkelerin eğitim sistemini modellemektedir. Bu modelleme çoğu zaman o ülkelerin kendi milli benliğinden kültüründen, asıl ve öncelikli ihtiyaçlarından uzak olabilmektedir. Bu şekilde yanlış modellenen eğitim sisteminden mezun öğrenciler kendi ülkelerinde kendi potansiyellerine uygun bir iş bulamamaktadır. Neticede ülkesinde iyi eğitim almış birey başka bir gelişmiş ülkeye göç etmek durumunda kalmaktadır.

Beyin göçünün nedenlerinin itici ve çekici faktörler olarak iki ana başlıkta toplanabilir. Beyin gücünün ülkeden göç etmesini sağlayacak faktörleri itici faktörler, beyin gücünü almayı başarabilen ülkelerdeki faktörleride çekici faktörler olarak tanımlamaktadır. İtici faktörler; İşsizlik, gelişimin düşük/kötü olması, düşük ücret/maaş, ücret sistemindeki adaletsizlikler/dengesizlikler, politik dengesizlik, patron/yöneticilerin yetersizliği, fazla eğitilmiş iş gücü üretimi ve bunların az kullanımı, araştırma ve olanaklarının azlığı, kimsenin fikirlerle ilgilenmemesi, bağımsızlık azlığı/yokluğu, atama ve yükseltmelerde kayırma, siyaset, sadakatın ön plana alınması, yükselme fırsatı azlığı, kötü çalışma koşulları, bilimsel gelenek ve kültür eksikliği, kurumsallaşamama, entelektüel gelişememe, daha iyi şehir yaşantısı özlemi, daha fazla nitelik kazanma ve tanınma arzusu, daha iyi kariyer beklentisi, yeterli çalışma şartları yoksunluğu, gençlere fırsat verilmemesi/tanınmaması olarak sıralamıştır. Çekici faktörler ise; daha iyi ekonomik durum, yüksek maaş/ücret, daha iyi yaşam şekli, daha iyi tıbbi olanaklar,

daha iyi araştırma olanakları, modern eğitim sistemi ve daha iyi nitelik kazanma olanakları, yabancı eğitim prestiji, entelektüel bağımsızlık, daha iyi çalışma/iş koşulları, politik istikrar, bilimsel ve kültürel gelenek zenginliği bulunuşu, şehir merkezlerinin cazibesi, deneyimli destek personelinin bulunuşu, hayatta sık şans yakalama fırsatının bulunuşu ve önemli araştırma kaynaklarının/fonunun bulunuşu (Kaya, 2003).

Öğretim üyelerinin hareketliliği ve yurt dışı tecrübeside beyin göçünü tetikleyen nedenler arasında sayılabilir (Cansız, 2006). Bu durumda yurt dışındaki eğitim sistemini, araştırma olanaklarını, AR-GE'ye yapılan yatırımı, bilime verilen değeri ve hayat standartının yüksek olduğunu gören kişide göç eğilimi olabilir. Beyin göçünü sadece fen ve teknoloji alanlarındaki başarılı bilim adamlarının ülkeyi terk etmesi olarak değerlendirmek eksik olabilir. Edebiyat, sanat, tıp ve hukuk alanlarında yüksek eğitim alan kişilerinde ülkeden gitmesini beyin göçü kapsamında değerlendirmek gerekmektedir. Bu kapsamda gelişmekte olan ülkeler için öncelik alanları daha çok ekonomik olarak büyümeye ve iş istihdamı sağlamaya yönelik olduğu için sanat ve edebiyat arka planda kalabilmektedir. Bu durumda kendi ülkesinde yeterince kıymet görmediğini hisseden sanatçı kendini daha iyi ifade edebilecek ve eserlerini gösterebilecek bir mecra aramaktadır. Bulduğu anda ise göç etmektedir. Gelişmiş ülkeler lisas, yüksek lisans ve doktora öğrencilerine verdikleri burslarlada öğrenciler için cazip bir ülke haline gelmektedirler. Ve sonuçta eğitimini bitirdikten sonra o ülkede kalabilmektedir (Enç, 2019: 136). Batı Avrupa'yı ve Kuzey Amerika'yı cazibe kutupları yaklaşımında beyin göçü alan ülkelere örnek gösterebiliriz (Tezcan, 1971: 51).

2.7. Beyin Göçünün Sonuçları

Beyin göçünün faydalı mı zararlı mı olduğuna dair tartışmalar 1960'lara kadar gitmektedir. Milliyetçi ve insaniyetçi (klasik) bakış açılarına sahip görüşler mevcuttur. Milliyetçi görüşün savunucularının başında Don Patinkin gelirken, insaniyetçi görüşü savunuların başında ise Hary Johnson gelmektedir. Don Patinkin nitelikli bireylerini göç veren ülkelerin gelişimlerinin yavaşlayacağını, nitelikli bireyleri göç alan ülkelerin ise gelişmişliklerini devam ettireceklerini vurgulamaktadır. Bu şekilde gelişmemiş ülkeler ve gelişmiş ülkeler arasındaki fark giderek açılacaktır. Hary Johnson nitelikli beyinlerin dünyaya ve dünya ekonomisine katkı sağlaması gerektiği görüşünü savunmaktadır (Canibano, 2010: 6). Klasik yaklaşıma göre bilim

evrenseldir. Dolayısıyla beyin göçüne konu olan üstün nitelikli kişilerin sahip oldukları bilgi de evrenseldir. Bilginin kişiyle beraber göç etmesinde herhangi bir sakınca yoktur. Aksine dünyanın refahının artmasına sebep olacağı için elzemdir. Yüksek vasıflı insan gücü nerede daha etkin olacaksa oraya göç etmelidir. Milliyetçi yaklaşıma göre ise bilim her ne kadar evrensel olsa bile onu dünyaya pazarlayan ülkelerin gelişimi göz ardı edilemez. Kendi ülkesinin kalkınmasında önemli rol oynayacak bireyin başka ülkeye göç edip orada çalışma yapması kabul edilemez. Göçe bahis olan kişinin yapacağı bilimsel çalışmaları ülkesinde yaparak, ülkesinin bilimsel, ekonomik, sosyal ve kültürel yönden ilerlemesini sağlayabilir. Göç durumunda ülkesinin kalkınma stratejilerine ağır bir darbe vurulmuş olacağı düşünülmektedir. Yenilikçi yaklaşım ise klasik yaklaşım ve milliyetçi yaklaşımın orta noktası olarak düşünülebilir. Yenilikçi yaklaşımın ele aldığı temel noktalar yararlı beyin göçü, beyin kazanımı, beyin sirkülasyonu ve bilimsel diasporadır. Bu yaklaşıma göre teknolojinin gelişimi ve internet aracılığıyla dünyanın bir ucundan diğer ucuna rahatlıkla iletişim kurulabildiği için göç eden beyin tamamen kaybedilmiş değildir. Göç ettiği ülkede yaptığı bilimsel çalışmalar ve elde ettiği kazanımlar ile dünyaya katkı sağladığı gibi anavatanına da bilgi aktarımı yoluyla faydalı olabilir. Yenilikçi yaklaşımda, klasik yaklaşımın aksine göçün kalıcı göç olmayabileceği faktörü göz önüne alınmaktadır (Durmaz, 2018: 71-79).

Türkiye’den Birleşik Devletlere 1820-1920 yılları arasında resmi rakamlara göre 326 bin kişi göç etmiştir (Kurtuluş, 1999: 53). Türkiye’de beyin göçü problemini yararlı hale getirmek için uygulanan programlardan biri de TOKTEN’dir. “Yurt Dışındaki Yerleşik Uzmanlar Yolu ile Bilgi Transferi” açılımına sahip olan TOKTEN projesi Birleşmiş Milletler Kalkınma Komitesi tarafından ilk defa 21 Ekim 1976 tarihinde “Teknolojinin Türkiye’ye Yeniden Transferi” başlığıyla Türkiye’ye uygulanmıştır. Bu TOKTEN projesi ile uzmanlar kısa aralıklarla Türkiye’ye gelip bilgi transferi işlemini gerçekleştirmişlerdir. Başta elektrik, fizik, makine, inşaat, kimya, endüstri mühendisliği, bilgisayar bilimleri, telekomünikasyon, metalürji mühendisliği, paleantropoloji, ekonomi ve pazarlama, turizm olmak üzere 35 dalda proje uygulanmaktadır (Kurtuluş, 1999: 117-118).

2.7.1. Uluslararası Yaklaşım Göre Beyin Dolaşımı ve Diaspora

Küresel anlamda bakıldığında beyin israfının önüne geçilmiş olmaktadır (Durmaz, 2018: 74). Maddi sermaye gibi nitelikli insan gücü sermayesi de yüksek verim bölgelerine doğru akma eğilimindedir. Böylelikle dünyadaki nitelikli insan gücü sermayesi de maksimum verimle dünyanın menfaatine uygun bir şekilde kullanılmış olur. Bütün insanlık olarak yararlanılır. Gelişmekte olan bir Asya veya Afrika ülkesinde normal bir işte çalışan bir bilim insanı ABD’de ya da herhangi bir Batı Avrupa ülkesinde çok daha faydalı buluşlar yaparak hem kendisi için hem insanlık için daha fazla katkı sağlayabilir. Göç veren ülkedeki bilim adamının yerine herhangi bir başka bilim adamı getirilebilir. Göç veren ülke ekonomik olarak çok önemli bir değerini kaybetmiş değildir (Oğuzkan, 1971: 22).

2.7.2. Milliyetçi Yaklaşım Göre Beyin Dolaşımı ve Diaspora

Milliyetçi görüşe göre bireyin yetişmesi için sarf edilen kaynaklar beyin göçüyle heba olmakta, göç veren ülkeyi ekonomik olarak zarara uğrattırken göç alan ülkeyi kâra sokmaktadır. Beyin göçü, gelişmekte olan ülkelerle gelişmiş olan ülkelerin arasındaki farkı arttırmaktadır (Durmaz, 2018: 76-77). Gelişmekte olan ülkeler ellerindeki nitelikli insan sermayesini karşılıksız bir şekilde gelişmiş ülkelere hibe ederek fakirleşmekte, gelişmiş ülkeler ise servetlerine servet katmaktadırlar. Gelişmekte olan ülkeler karşılıksız olarak nitelikli insan gücünü istemeyerek de olsa ihraç ederek gelişmiş ülkelere teknoloji, bilim ithal etmektedir (Kurtuluş, 1999: 43). Göç etmek isteyen kişiyi zorla ülkede tutmak insan haklarına saldırı olacağı için mümkün değildir. Bunun yerine kişinin kendi rızası dahilinde ülkede bilimsel çalışmalarını yapması sağlanmalıdır (Oğuzkan, 1971: 28).

2.7.3. Yenilikçi Yaklaşım Göre Beyin Dolaşımı ve Diaspora

Bu görüşe göre bir ülkede beyin göçünün olması, yeni yetişen bireylerde kendi ülkesinde olmasa bile başka bir ülkede iş bulabilme ümidini arttırarak daha çok çalışmasını ve ülkenin eğitim seviyesinin yükselmesini sağlayacaktır. Fakat realitede durum çok farklı işlemekte ülkede beyin stokunun olması ülkede işsizliği arttırmakta ve başka ülkelere göç etmesi sonucunda ise bireye yönelik yapılan ekonomik yatırımlar boşa çıkmaktadır (Durmaz, 2018: 81-83).

Beyin sirkülasyonu ve bilimsel diaspora yoluyla ülkeler kaybettikleri beşerî sermaye stoklarını, uzakları yakın eden teknoloji ve internet sayesinde tekrar kazanabilmektedirler. Göç etmiş olan kişiler fiziksel olarak geri dönmeseler bile uzaktan verecekleri katkılarla anavatanlarının kalkınmasında rol oynayabilirler (Durmaz, 2018: 81-83).

Avrupa Birliği bölgesinde yaklaşık 6 milyon Türk ya da Türk kökenli nüfusun olduğu bilinmektedir. Bunlardan yaklaşık 3 milyonu Almanya’da bulunmaktadır. Almanya’da bulunan bütün üniversite ve araştırma merkezlerinin personel sayfalarının taranması sonucunda Türk veya Türk kökenli 1548 bilim insanı tespit edilmiştir (Durmaz, 2018: 199). Arslan’a göre diasporalar; öğrenci/araştırma ağları, yerel mesleki kuruluşlar şeklinde ortaya çıkan yapılanmalar, TOKTEN programı kapsamında bilgi transferi, gelişmekte olan bilimsel/entelektüel diasporalar ve entelektüel /bilimsel diasporalar gibi farklı şekillerde etkin olabilirler. Diasporaların bilimsel olması için bazı şartları taşımaları gerekmektedir. Bunlar; bilimsel olarak anavatanlarına yardım edilmesinin amaçlanması, kaynak ülkeye bilgi transferinde bulunulması gibi şartlardır (Arslan, 2016: 91). Gökbayrak, beyin göçünün göç veren ülke için faydalarını; bir zaman sonra nitelikli iş gücü sayesinde ülkeye döviz girmesi, diasporatik etkiler ve göç veren ülkedeki işsizliğin bir nebze olsa azalmasını, saymaktadır (Gökbayrak, 2006: 142).

Beyin göçü veren ülke gelecekte kendisine teknolojik yatırımlar oluşturabilecek potansiyelde olan elemanını kaybettiğinden istihdam oluşturmada sıkıntılar yaşamaktadır. Çünkü ülkesinde üretim yapacak tesisleri kurabilecek elemanlarını göç vermiştir. Beyin göçü alan ülke ise teknolojik anlamda gelişimini hızlandırıp üretim yaparak gelişmemiş ülkelere ürettiği ürünleri pazarlar. Böylelikle gelişmiş ülkelere istidam artarken, gelişmemiş ülkelere istihdam sıkıntısı ortaya çıkmaktadır (Günay, Atılgan ve Serin, 2017: 45). Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkeleri ekonomik açıdan kıyasladığımızda aralarındaki farkın artış göstermesi beyin göçü konusunun ulusalcı yaklaşımın belirttiğinin aksine insanlığa yararı olması gerekirken gelişmiş ülkelere yaradığı görülmektedir (Cansız, 2006: 9).

Beyin göçünü yaralı hale getirmenin yollarından biri de diasporaları etkin bir şekilde kullanmaktır. Arslan’a (2018: 2) göre diasporalar bulundukları ülkedeki sosyal ağlar sayesinde kaynak ülkeye geri dönüş yapmasalar dahil ülkelerini desteklediklerini ifade etmiştir. ABD’de yaşamını sürdüren diaspora ağları üyelerinden doktora derecesine sahip olan bireylerle yapılan çalışma sonucunda diasporaların yeterli miktarda destek

vermedikleri ve Türkiye'nin de diasporalardan istifade etmeyi sağlayacak politikalar üretmekte zayıf kaldığı ortaya çıkmıştır (Arslan, 2018: 20). Beyin göçü bir ülkenin gelişebilmesi için ihtiyaç duyduğu üstün yetenekli insanların kaybına sebep olmaktadır (Başaran, 1972: 134).

Normalde olması gereken gelişmiş ülkelerin az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere yardım etmesi iken beyin göçü sayesinde az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkelere yardım etmektedirler (Başaran, 1972: 150). Beyin göçü beraberinde göç ve kalkınma tartışmalarını da getirmektedir. Bir ülkenin en fazla ihtiyaç duyduğu beyin gücünün göçü o ülke de kalkınma problemleri oluşturmaktadır. Beyin göçünün göç veren ülke ve göç alan ülke açısından sonuçları olabilmektedir. Beyin göçü göç veren ülke için kalkınma problemleri ortaya çıkarken göç alan ülkenin kalkınmasını ve gelişmesini desteklemektedir. Gökbayrak (2008: 68) beyin göçünün göç alan ülkelerin kalkınmalarına etkisi ve göç veren ülkelerde de geriye dönüş, diasporalar ve havaleler bağlamında incelendiğini ve tartışmalara konu olduğunu belirtmiştir.

Diasporalar ve beyin dolaşımı olarak beyin göçünün sonuçlarına baktığımızda gelişmiş ülkede bulunan ve kendini yetiştiren birey o ülkede öğrendiği bilgileri kendi ülkesine taşıyabilir ve ülkesinin gelişimine katkı sağlayabilir. Yurt dışında yerleşmiş olan aynı ülke vatandaşları diaspora yoluyla kendi memleketlerine katkı sağlayacak teknoloji ,bilgi ve yatırım transferi yapabilirler. Bu şekilde göç veren ülkenin kaybı bir manada dengelenebilir. Havalalarda beyin göçü veren ülke için bir kazanım olarak görülebilir. Birey göç ettiği ülkede kazandığı parayı kendi ülkesinde bulunan akrabalarına gönderebilmekte veyahut yatırım yapabilmektedir. Bu şekilde yapılan havalelerle ülkeye döviz girdiği için kazanım olarak görülebilir (Gökbayrak, 2008: 75).

Diasporalar iyi değerlendirildiği takdirde kendi asli ülkesine bilgi ve teknolojinin aktarılmasında önemli rol oynayabilir. Nitekim bu konuda mühendisler arasında yapılan çalışmada %65,8'i Türkiye'ye kendi alanlarıyla alakalı destek olmak istemişlerdir. %10,3'ü bu desteği vermek istemediklerini %24'nünde destek vermek istediklerini ancak bu desteğin ne şekilde vereceklerini bilmediklerini ifade etmişlerdir (Gökbayrak, 2008: 79). Yavuzer (2010: 97) ABD'de yaşayan Türk nüfusunun eğitim seviyesinin hem Avrupa'daki hem de Türkiye'deki Türklerin eğitim seviyesinden daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Ankete katılan 150 kadından 88'i, erkeklerde ise 211 kişiden 145'i yüksek okul/lisans ve lisansüstü eğitime sahiptir.

Türkiye’den ABD’ye gidip eğitimlerini tamamlayanların (özellikle fen bilimleri alanında) geri dönme oranları oldukça düşük. Bununla beraber Türkiye’de saygın üniversitelerde okuyup lisansüstü eğitimle için ABD’ye gidenler de hesap edildiğinde ülkemiz için ciddi sonuçları olabilmektedir. En başta yıllarca eğitim yatırımı yapılan gençlerimizin elimizden kayması gelmektedir (Yavuzer, 2010: 102). Bir ülkede inşaat ustası da önemlidir, binanın mimarı ve mühendisi de önemlidir. Enç’e (2019: 131) göre bir ustanın yapmış olduğu hata bir üstü tarafından farkedilebilir ve düzeltilebilir. Usta tarafından düzeltilmesse dahi bu etki binanın geneli düşünüldüğünde çok fazla etkisi olmayacaktır. Fakat bir binanın mimarının yapmış olduğu hata binanın tamamının hatalı olacağını ve bu farkedilmediği takdirde de yıkıcı etkilerinin olabileceğini ifade etmiştir. İnsanlık var olduğundan beri uygarlığın gelişmesinde araştırmayı seven insanların katkısı olmuştur. Genellikle buluşları bu kesim yapmıştır. Bugün müzeleri dolduran eserleri araştırma ve geliştirmeyi seven sanatkar insanlar oluşturmuştur. Bu gibi nedenlerden dolayı bu insanlar her zaman kıymetli olmuşlar ve ülkelerin kaderinde rol oynamışlardır. Beyin göçü hadisesi bu gibi yetiştirilmesi çok zor ve belli bir süreç alan kişilerin elden kaymasıdır. Göç veren ülke için ciddi bir kayıp ve göç alan ülke için büyük bir kazanımdır.

Türkiye’deki eğitim sisteminde okul öncesi eğitimle beraber 13 yıl ilk ve ortaöğretim dönemi, bazı bölümlerdeki hazırlık sürecini de hesaba kattığımızda 5 yıllık lisans dönemi ve 6-8 yıl arasında değişen yüksek lisans ile doktora dönemiyle beraber toplamda 22-26 yıl arasında bir eğitim verilmektedir. Bu süre içinde eğitime büyük meblağlar yatırılmaktadır. Beyin göçü olayına bu açıdan bakıldığında göç veren ülke için ne kadar vahim sonuçlara sebep olduğu ve göç alan ülke içinse ne kadar karlı bir süreç olduğu ortadadır. 1961 yılında yapılan bir çalışmada bireyin eğitim hayatı boyunca harcanan toplam miktar bir tahmine göre 350.000 T.L’yi bulurken, bu sürece ailenin ve toplumun yapmış olduğu katkıları da katan bir diğer tahmine göre 1.500.000 T.L’yi bulmaktadır (Enç, 2019: 133).

Gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere beyin göçü 1960’lı yıllarda ve sonrasında dikkat çekici boyuta gelmiş ve bilimsel çalışmalara konu olmuştur. Beyin göçü az gelişmiş ülkelere kalkınma ve ilerlemenin düşmanıdır. Beyin göçünü destekleyen ve karşısında olan iki farklı model vardır. Biri “insaniyetçi” diğeri “milliyetçi” modeldir. İnsaniyetçi model beyin göçünü desteklerken, milliyetçi model karşı çıkmaktadır. İnsaniyetçi modele göre küreselleşen dünyada göç eden birey

bilgiyi tüm dünyanın hizmetine sunduğu için takdireşayan bir iş yapmıştır. Hangi ülkede olursa olsun bilime yapacağı etki netice itibarıyla dönüp dolaşıp kendi ülkesine de fayda sağlayacaktır. Tezcan milliyetçi modelin daha tutarlı olduğunu, insaniyetçi modelin günümüz şartlarında fazla iyimser kaldığını ifade etmektedir (Tezcan, 1971: 46).

2.8. Türkiye ve Almanya Arasındaki Göçün Tarihsel Gelişimi

I. Dünya Savaşı sırasında Türkiye’den Almanya’ya çıraklık eğitimi alması için 10.000 öğrenci gönderilmiştir. Yapılan protokole göre öğrenciler mezun olduktan sonra 1-2 yıl ücretsiz bir şekilde çalışacaklardır. 1916-1918 yılları arasında ise Türk-Alman dernekleri aracılığıyla 733 genç Almanya’ya gönderilmiştir (Akgündüz, 1999: 152). 1950’li yıllarda Türkiye’de nitelikli bireyler, mesleki alanda gelişmelerini sağlamaları için Almanya’ya gönderilmiştir (Unat, 2002: 40-41). 1961 yılında Federal Almanya ve Türkiye Hükümeti arasında imzalanan antlaşma gereği Almanya’ya göçler artmıştır. 1961-1975 yılları arasında 805.000 kişi yurt dışına çalışmaya gönderilmiştir. 1961-1973 yılları arasında resmi ve gayri resmi olarak Batı Avrupa ülkelerine 1,5-2 milyon kişinin göç ettikleri belirtilmektedir (Toksöz, 2004: 205).

Batı Avrupa’ya daha çok niteliksiz işçiler gönderilerek nitelik kazanmaları beklenmiştir. Ancak yapılan çalışmalarda 1964-1966 yılları arasında yurt dışında bulunan 152.106 işçinin %35,4’nün, 1971 yılında yurt dışında bulunan 88.442 işçinin %38’i nitelikli bireylerden oluştuğu belirtilmektedir (Unat, 2002:81).

1933-1953 yılları arasında Almanya’dan Türkiye’ye kaçan bilim adamları Türkiye’de ziraat fakültelerinin kuruluşunda, genel ve uygulamalı iktisat kürsüleri, bahçe-meyve ve bağcılık bilimi kürsüsü, fen bilimleri fakültesi, tarım makineleri ve aletleri kursu, botanik, kimya, fizik, jeoloji kürsülerinin ilk defa kurulmalarına katkı sağlamışlardır. Türkiye’ye gelen Alman bilim adamları arasında Prof.Dr.Fritz Neumark, Ernst Reuter, Fritz Baade, Miriam Arndt, Alfred Hailbronn, mimar Clemens Holsmeister ve daha birçok bilim adamı yer almaktadır (Şen, 2013: 94).

2.9. Yurt İçi ve Yurt Dışında Beyin Göçüyle İlgili Yapılmış Bazı Çalışmalar

Ankara Hıfzısıhha Okulu ve John Hopkins Üniversitesinin 1962-1963 yılında yapmış oldukları “Türkiye’de Sağlık Alanında İnsan Gücü” araştırmasının “Hekimlerin Mesleki Problemleri” bölümünün bir kısmında Türkiye’yi terk eden doktorlara da değinilmiştir. Örneklem ile seçilen 1257 tıp doktorundan 230’unun yani %18.3’nün

yurt dışında olduğu görülmüştür. 1964 yılı için örneklemin genellemesi yapıldığında mevcut 12275 doktordan 2248'inin yurt dışında olduğu tahmin edilmiştir. Bu doktorlardan 832'si Batı Almanya'da bulunuyordu. Göç eden doktorlara göç nedenleri sorulduğunda alınan cevaplar; gelir yetersizliği meslekte başarı sağlama gücü (bilgi, görgü artırmak, ihtisas yapmak), tam bir hekim kişiliği ile çalışma gücü ve meslektaşlar arasındaki ilişkilerin iyi olmayışı, konfor içinde yaşamak arzusu, sağlık örgütlenmesindeki aksaklıklar şeklindedir (Tezcan, 1971: 54-55).

1968 yılında Oğuzkan tarafından yurt dışına göç etmiş, tıp doktorları dışında doktoralı 150 bilim insanıyla göçün nedenleri üzerine bir çalışma yapmıştır. Yapılan çalışma sonrasında kendilerini ülkelerinden iten nedenler; ekonomik, mesleki, sosyo-kültürel, siyasi, şahsi-ailevi, diğer ve bilinmeyen sebeplerdir. Yurt dışının çekici faktörleri ise; ekonomik, mesleki, sosyo-kültürel, siyasi, şahsi-ailevi, diğer ve bilinmeyen nedenlerdir. Bilim insanlarını yurt dışında nedenler ise; ekonomik, mesleki, sosyo-kültürel, siyasi, şahsi ailevi ve bilinmeyen nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır (Oğuzkan, 1971: 69-80).

Güngör tarafından 2001 yılında “Türkiye’den Yurt Dışına Beyin Göçü: Yurt Dışında Okuyan Öğrencilerin ve Yüksek Öğrenimli İşgücünün Dönme Niyetleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma” adlı doktora çalışmasında yurt dışında öğrenimlerini devam ettirmekte olan lisans, yüksek lisans, doktora ve doktora sonrası öğrenciler ile en az lisans derecesine sahip eğitilmiş iş gücünü hedef kitle olarak belirlenmiştir. Yapılan çalışma neticesinde katılımcılar yurt gitme nedenlerini; yurt dışı çalışmalarının sağlayacağı avantaj ve prestij, yeni bir kültürü tanıma isteği, yaşam biçimi, Türkiye’de araştırma ve ekipman bakımından yetersiz imkanlar, iş koşulları, politik çevre, problemlerden uzaklaşma isteği, aile ve eş ile yakın olma isteği, çocuklar için daha iyi bir gelecek, çevre, istihdam problemleri, işsizlik, dil öğrenme ve geliştirme ve diğer nedenler olarak belirtmişlerdir. Katılımcılar Türkiye’den kendilerini iten nedenleri ise; düşük mesleki gelir, mesleğimde yükselme ve gelişme olanaklarının azlığı, uzmanlık alanımda iş olmaması veya azlığı, alanımda kendimi daha ileri düzeyde geliştirme olanaklarının azlığı, alanımda büyük araştırma, bilim merkezlerinden uzak bulunmak, iş kurmak için gerekli maddi destek ve finansmanın bulunmaması, toplumsal ve kültürel yaşamın doyurucu olmayışı, bürokratik engeller ve kurumların iyi işlemeyişi, siyasi baskı ve huzursuzluklar, sosyal güvenliğin yetersizliği, ekonomik istikrarsızlık,

belirsizlik, ve diğer nedenler olarak belirtmişlerdir (Tansel ve Güngör, 2003: 697-708).

ABD'deki Türk öğrencilerin öğrenimleri sonrasında Türkiye'ye dönüş eğilimlerini belirlemeye yönelik Berrak Kurtuluş tarafından 1991 yılında "ABD'deki Türk Öğrencilerinin Yurda Dönüş Eğilimleri Araştırması" yapılmıştır. Yapılan çalışmaya katılan öğrenciler kaliteli eğitim, burs imkanları, ABD'yi tanıma isteği, arkadaş tavsiyesi ve diğer nedenlerden dolayı ABD'ni tercih ettiklerini belirtmişlerdir (Kurtuluş, 1996: 156-164).

Beyin göçünün ülke ekonomisine nasıl yansıtacağıyla ilgili yapılan çalışmalarda (Grubel ve Scott, 1966; Johnson, 1967) beşeri sermayenin kaybı açısından olumsuz, uluslararası bilgiye katkı ve işçi dövizleri noktalarında da olumlu olduğunu dile getirmişlerdir. Göç eden kişiler geride bıraktıkları ailelerine para göndererek rahat bir yaşam sürmelerini sağlarlar. Diasporalar sayesinde bulundukları ülkelerdeki politikaların kendi ülkelerinin lehlerine olmasını sağlayabilirler. Bir ülke beyin göçü veriliyorsa, sonrasında "Neden beyin göçü veriyoruz?" sorusunu sorarak ülkenin gelişimi daha da ileriye götürme çalışmaları yapılacaktır.

Yapılan bazı çalışmalarda (Bhagwati ve Hamada, 1974; Bhagwati ve Rodriguez, 1975; Mc Culloch ve Yellen, 1977) beyin göçünün, beşeri sermaye kaybının zararlı olduğu üzerine durulmuştur. Beşeri sermayenin göçüyle beraber ülkede bilimsel çalışmalar ve üretim yapacak kişi sayısında azalmalar olduğu için ülke gelişimini tamamlayamaz. Beşeri sermaye göçü geride kalan kişilerin sırtındaki vergi payını arttırmaktadır.

2.10. Eğitim Yönetimi ve Özellikleri

1950'li yıllardan sonra yönetim anlayışında temel unsur insan olmuştur. İnsanın iç ve dış dünyası, yaşantısı, becerileri konu edinilmeye başlanmıştır. Bir örgütün başarılı ya da başarısız olmasının temel nedeni olarak insan unsuru ön plana çıkmıştır (Erdoğan, 2014: 19). Yöneticiler insanların kendilerini geliştirmelerini sağlayarak mutlu olmalarını sağlayan kişi olmalıdır (Açıkalın, 2016: 10).

Küreselleşme ve bilgi teknolojisi tüm dünyadaki eğitim sistemlerini etkilemektedir. Küreselleşme her alanda olduğu gibi eğitim alanında da ülkelerin ve bireylerin bir araya gelmesine ve birbirinden etkilenmelerine yol açmaktadır. Artık gelişmiş ülkeleri sanayi toplumu olarak nitelemek yerine bilgi toplumu olarak nitelemekteyiz. Bilgi

toplumunda gerçekleşen hızlı değişim ve dönüşümler bireylere düşen roller ve görevlerde de değişiklikler meydana getirmiştir. Böyle büyük bir değişim karşısında eğitim yöneticisinin de etkilenmemesi mümkün değildir (Çelik, 1995: 1).

Türkiye’de 1953 yılında açılan TODAİE (Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi) ile birlikte kamu yönetimi alanında uzmanlık programı açılmıştır. Bu program eğitim yöneticisi yetiştirmeye başlayan yüksek lisans programı olmakla birlikte sadece eğitim yöneticisi yetiştirmemektedir (Çelik, 2002: 9).

Eğitim yönetimi kavramına baktığımızda geniş bir alanı kapsadığı görülmektedir. Eğitim yönetimi alanında yüksek lisans ve doktora programları mevcuttur. Eğitim yönetimi denilince ilk olarak göze çarpan okul yönetimidir. Okul yönetimi okul müdürleri tarafından ne kadar iyi yönetilebilirse başarı o derece iyi olacaktır. Bu noktada okul müdürlerinin nitelikli olarak yetiştirilmiş olması önem arz etmektedir. Birbirlerini etkilemeleri bakımından olaya yaklaştığımızda okul müdürleri öğretmenleri, öğretmenler öğrencileri, öğrencilerde tüm ülkeyi etkileyebilmektedir. Eğitim programlarının geliştirilmesi ve bu programların uygulanmasından birinci derecede okul yöneticileri sorumludur. Eğer okul müdürü isteksizse okuldaki programların uygulanması da mümkün görünmemektedir (Ağaoğlu, Gültekin ve Çubukçu, 2002: 146).

Bilgiyi üretmeye vesile olan ve bilgiye ulaşmada aracı olan eğitime önem verilmesine bugün her zamankinden daha fazla ihtiyaç vardır. Çağımız bilgi çağı olduğu için çağı yakalayabilmemizde ancak eğitimi ön plana almakla olur. Yönetim süreci bir örgüt veya bir kurumdaki yaşamı yönetme ve bunu kontrol etmektir. Örgütün ve kurumun gelişmesini sağlamak yönetimin görevidir. Bir ülke eğitimle gelişebildiği, büyüyebildiği ve ilerleyebildiğini varsayarsak eğitim yöneticileri de bunun başlıca aktörleridir. İyi bir yönetimin iyi yöneticilerle sağlandığı yadsınamaz bir gerçektir. Bu bakımdan ülkenin kaderini belirleyecek olan insan faktörünü yetiştiren eğitim yöneticilerinin de yöneticilikle alakalı eğitimler görerek çok iyi yetiştirilmesi gerekmektedir (Acar, 2002: 179-180).

Eğitim yöneticiliğinin ABD’de doğup gelişmesi burada konuyla ilgili yapılan çalışmaları arttırmıştır. Eğitim yönetimi alanı eğitim yöneticilerinin yetiştirilmesi için hazırlanan lisansüstü programlarla beraber disiplinler arası bir alan olarak görülmesinin 50 yıllık bir geçmişi bulunmaktadır (Şişman ve Turan, 2002: 239).

Eğitim, insanların yetişmesinde başlıca rol oynaması sebebiyle bütün ülkeyi etkisi altına alan, ülkenin bugününü ve geleceğini şekillendiren bir faaliyettir (Gürcüoğlu, 2019: 43).

Güçlü (2003: 66) yönetim sürecini örgütsel amaçlara ulaşmak için insan ve diğer kaynakları etkili ve verimli bir şekilde kullanma süreci olarak tanımlar. Yönetim fonksiyonları; planlama, örgütleme, yöneltme ve denetimdir. Planlama kısaca geleceğin bugünden şekillendirilmesidir. Planlama süreci belli amaçlar ortaya koymak ve bu amaca ulaşmak için neler yapılması gerektiğine karar vermektir. Planlama işleminden sonra örgütleme işlemi gelmektedir. Örgütleme aşaması; işlerin tanımlanmasının yapılmasını ve bu işleri yapacak olanların işe alınmasını gerçekleştirmek, insanları ve işleri belirledikten sonra insan kaynakları, finansman, üretim, pazarlama, tedarik gibi asıl bölümleri belirlemek son olarak da proje yönetimi geliştirmeyi kapsar. Yöneltme işlemi amaçlara ulaşabilmek için diğer çalışanları etkileyebilme işlemidir. Yönetim fonksiyonlarından sonuncusu olan denetimde ise 4 tane evre vardır. Bunlar; standartların belirlenmesi, neticede gerçekleşen durumun belirlenmesi, standartlar ile neticede gerçekleşen durumun karşılaştırılarak yorumlanması ve eğer neticede sapma varsa bunun düzeltilmeye çalışılmasıdır (Özalp, vd., 2012: 6). 1962 yılında yayımlanan MEHTAP raporunda ülkemizde eğitim yöneticilerinin yetiştirilmesi gerektiği konusu yer almış ve MEB'e bu konuda yeteri kadar eğitim yöneticisi yetiştirme görevi verilmiştir. 1965 yılında ise bu konuda yapılan çalışmalar meyve vermiş ve Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve 1966 yılında Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bölümü açılmıştır (Balcı, 2008: 194-195).

Eğitim yönetimi oldukça geniş bir kavramdır. Eğitim işiyle uğraşan herkesi kapsamaktadır. Eğitim yönetimini bir küme olarak düşünürsek bu kümenin elemanları arasında en önemli sırayı öğrenciler, öğretmenler ve yöneticiler alacaktır. Bunların haricinde kümede yer alanlar öğrencilerin aileleri, okul, ülkeyi yöneten yöneticiler ve toplum olarak hepimizi sayabiliriz. Yani aslında bir ülkenin eğitim yönetimi, o ülkeyle topyekûn alakadardır. Hal böyle olunca eğitim yönetimindeki sorunların oluşmasında herkesin etkisi olabilmektedir. Eğitim yöneticisi denilince ilk akla gelen okul müdürleri ve diğer üst düzey eğitim yöneticileri olsa da asıl eğitimi yönetenlerin öğretmenler olduğunu unutmamak gerekir. Öğretmenler eğitimin hedef kitlesi olan öğrencileri yöneterek eğitmektedir. Öğretmenler sınıfta yönetici konumundadırlar. Bu

sebeple her bir öğretmen yönetim ilkeleri ve uygulamalarına hâkim olmalıdır (Erdoğan, 2014: 2).

Eğitim yöneticiliğinin uzmanlık alanı olması 1979-1980 tarihlerine denk gelmektedir. Bu tarihlerde bazı üniversitelerde eğitim yöneticiliği lisans programları açılmıştır. Bundan önce 1962 yılında MEHTAP adlı bir raporda eğitim yöneticiliğinin uzmanlık alanı olması tartışılmıştır. 1998 yılından sonra ise eğitim yönetimi lisans programı kapatılmıştır. Hali hazırda yüksek lisans ve doktora programları mevcuttur (Erdoğan, 2014: 3-4). Eğitim yönetimi, eldeki kaynakları en etkili şekilde kullanarak eğitim sistemini amacına ulaştırmaktır. Eğitim yönetimi, yönetim biliminin alt dalıdır. Eğitim yönetimi eğitim bilimlerine hizmet ettiği için eğitim bilimleri alt dalı olarak kabul edilebilir. Eğitim yönetimi her ne kadar yönetimin alt dalı olarak söylesek de herhangi bir işletmenin yönetim anlayışıyla aynı değildir. Eğitimin çıktısı öğrenci yani insan olduğu için hiçbir fabrikanın çıktısına benzemez. Eğitim yönetimi zorlu bir süreçtir. Herkesin eğitim denilince beklentisi farklı olduğu için eğitim yönetiminde devletin, milletin, toplumun, ebeveynlerin, öğrencilerin yani kısaca herkesin beklentisi karşılanmaya çalışılmaktadır. Okul yöneticisi normal bir lider değil öğretim lideri olmalıdır ki programların geliştirilmesi ve planlanması, öğretimle kazandırılan ilgi ve değerlere hâkim olabilsin. Okul idarecilerinin, öğretmenlerin bir vizyonu olduğu zaman eğitim ve öğretim anlam kazanır. Bir öğretmen yalnızca matematik öğretmek için öğretiyorsa burada vizyondan bahsedilemez. Fakat aynı zamanda sınıfın yöneticisi olan öğretmen ileride ülkesinin gelişimine katkı sağlayacak öğrencilere bilimde kullanması için matematik öğretiyorsa bu vizyondur (Erdoğan, 2014: 108-125).

Eğitim sistemimizde öğretmen – yönetici mantığının değişmesi ve eğitim yöneticisi olacak kişilerin ciddi bir yöneticilik eğitiminden geçmesi gerekmektedir (Bursalıoğlu, 2016: 14). Öğretmenlerde kendi sınıflarında yönetici olduklarından, liderlik vasfı öğretmenlerde de bulunmalıdır. Eğitim yönetimi; yönetim bilimlerinden, ekonomiden, sosyolojiden ve politikadan etkilenecek bu disiplinlerin birtakım özelliklerini bir arada bulunduran bir alandır (Bakioğlu ve Sarıkaya, 2016: 3).

2.10.1. Eğitim Yönetiminde Planlama

Eğitim, devletin en önemli sosyal görevlerinden birisidir. Sanayileşme ve modernleşmeyle birlikte eğitimin ekonomiye olan etkisi ortaya çıkmış ve bu durum ekonomistleri de araştırmaya yöneltmiştir. Eğitim aynı zamanda toplumun kültür

seviyesini artırarak, bilinçli ve bilgili bireyler oluşturarak sosyal hayatı da düzenlemektedir. Eğitimin istihdam ve geliri arttırması gibi olumlu katkıları vardır. Devlet, strateji ve politikalarını belirlerken insan gücü etkisini her zaman planlamaya katmalıdır. Bu planlamada insan gücü ve eğitim politikaları beraber ele alınmadığı takdirde vasıflı, nitelikli iş gücü yetersizliği meydana gelir. Bu durumda ülkeyi kalkındıracak nitelikli bireyler eksik olacağı için ekonomi olumsuz etkilenir. Bir diğer etki ise yetişmiş, kalifiye insan gücü fazlalığının ortaya çıkmasıdır. Bu durumda ise yıllarca emek verilen ekonomik olarak yatırım yapılan eğitilmiş işsizler ortaya çıkacaktır. Toplumda huzursuzluğa ve gerginliklerin artmasına sebep olacaktır. Bu durumların önüne geçebilmek için devlet ya da devlet adına bir kurum ne kadar ve hangi alanda insan gücü ihtiyacı olduğunu belirleyip eğitim politikalarına yön vermek durumundadır. Kalkınma planları içinde eğitim planlarına baktığımız zaman iki temel amaç vardır. Bunlardan birinci toplumun eğitim düzeyini yükseltmek, ikincisi ise insan gücü yetiştirmektir (Küçüker, 2010: 154).

Yönetimin profesyonelce ve olabildiğince iyi yapılmasının ilk şartlarından biri planlamanın iyi yapılmış olmasıdır. Planlama da yapılan bir hata domino taşları misali, diğer yapılan işlerinde bozulmasına yol açabilir. Planlama süreci iyi bir ekip ruhu ve uzmanlık gerektirmektedir. Plan; belirli şartların, malzemelerin ve uygun koşulların olduğu varsayılarak yapılır. Eğer bu koşullarda herhangi bir değişiklik olursa yapılan planında ona göre esnek ve kendini yeniyeye uydurabilmesi gerekmektedir. Plan yapılırken bir ana plan olmalıdır. Bir de bu ana planın uygulanması için yan planlar bulunmalıdır. Bir işletmede sorumluluk alanlarına göre planlamanın çerçevesi genişlemekte ya da daralmaktadır. Örneğin bir fabrikada ustabaşı yıllık iznini, işçilerin çalışma yerlerini ve sürelerini planlar. Fakat bir genel müdür işyerinin beş-on yıl sonra nerede olacağını ve şirketin kar oranının maksimum olması için neler yapılması gerektiğini planlar (Aşıkoğlu, 1988: 204-205).

Planlama, geleceği bugünden görüp; ne, nasıl, ne zaman ve kim sorularına cevap verip ona göre hazırlık yapma sürecidir. Planlama, yetki devrini kolaylaştırır. Yöneticinin çalışanlarına daha fazla güvenmesine olanak tanır (Erdoğan, 2014: 88).

2.10.2. Eğitim Yönetiminde Örgütlenme

Örgütlenme, yönetimin en önemli unsurlarındandır. İnsanların yaratılışı gereği yalnız başlarına tüm ihtiyaçlarını karşılama gibi bir imkânı yoktur. Bu yüzden toplum halinde

yaşarlar. Toplum halinde yaşamının neticesi olarak örgütler kurarak bu örgütleri yaşatmaya çalışırlar. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ulusal hedeflere ulaşabilmek adına eğitim örgütlerine önem gösterilmesi gerekmektedir. Eğitim örgütleri ülkenin hedeflerine uygun bir biçimde yapılanarak insan gücünü yetiştirmeli ve üzerine düşen diğer görevleri üstlenmelidir. Örgütlenme sürecinde amaç belirlenir, işe uygun kişiler seçilir, araç ve gereçler hazırlanır, yöntemin nasıl olacağı kararlaştırılıp eylemler saptanır (Buluç, 1996: 513-514). Örgütler, içinde bulundukları toplumların bir sonucu olarak ortaya çıkarlar. Toplumlar nasıl ki örgütleri etkileyebiliyorsa örgütler de toplumları etkiler. Örgütlemeyi tek cümleyle tanımlayacak olursak, bir işletmede belirlenen amaçlara ulaşabilmek için sürekli ve sağlıklı işleyen bir sistem kurmaktır (Aşıkoğlu, 1988: 209). Örgütün amacını gerçekleştirilebilmesi için temel dinamik yapının kurulması örgütlenme olarak tanımlanabilir. Örgütlenmede süreç içinde kimin ne yapacağı belli olacağı için örgüt içindeki çatışmalarda azalacaktır. Örgütlenme süreci; yapılacak işlerin belirlenip sınıflandırılması, işe uygun kişinin seçilmesi ve bu işlerin yapılabilmesi için gerekli araç ve gerecin tedarikinden oluşmaktadır. Örgütlenmede öncelikle aynı amaca hizmet etmek için bir araya geldikleri fikri çalışanlara yerleştirilmelidir. Kimin hangi işi yapacağı önceden belirlenmelidir. Karışıklığa ve kaosa mahal vermemek için kimin kime karşı sorumlu olduğunu gösteren hiyerarşik tablo önceden belirlenmelidir (Erdoğan, 2014: 83-84).

Örgütü bir yapı olarak kabul edersek, yönetim bu yapıyı işleten süreçtir. Okulda bir örgüt olduğu için bu örgütün yöneticileri örgütün amaçlarını, örgüt modellerini ve örgütü oluşturan temel unsurları çok iyi bilmelidirler. Okul örgütlerinde ast-üst ilişkilerinde her şeyin kesin çizgilerle ifade edildiği bir ortamın verimliliği düşük olacaktır. Ne çok sıkı olmalı ne de çok gevşek bırakılmamalıdır. Esnek bir şekilde okulun amaçlarına uygun olmalıdır (Levent, 2016: 188).

2.10.3. Eğitim Yönetiminde Yöneltilme

Yönetimin önemli unsurlarından yöneltilme, bireyin eğitim hayatı boyunca kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmesi, kendisini tanımasını, mesleki olarak istendik davranışlar edinmesi, geleceğini şekillendirecek kararlar alıp planlama yapması olarak tanımlanabilir (Engin, 2010: 249). Okullarda yöneltilme hizmeti rehberlik tarafından verilmektedir. Yöneltilme hizmetinin içerisinde bireyin kendini tanıması negatif ve

pozitif yönlerini keşfetmesi ve bunun yanında yeteneklerini en iyi kullanabilecekleri alanlarla ilgili bilgilendirmeler yapılması amaçlanmaktadır (Çam, Aşık, ve Aşık, 2010: 72).

2.10.4. Eğitim Yönetiminde Denetim

Eğitimde denetim üç aşamada açıklanabilir. Öncelikle birinci aşamada örgütsel amaçların ne olduğu araştırılır ve tespit edilir. İkinci aşamada belirlenen bu amaçlardan hangilerine ulaşıp hangilerine ulaşılmadığı belirlenir. Üçüncü ve son aşamada ise amaçlara ulaşamamada nelerin etkili olduğu hangi sorunların neden olduğunun belirlenerek çözümler üretilmesi, tedbirlerin alınması ve üst yönetime bu konularda dönütler verilmesidir (Durnalı ve Limon, 2018: 415).

Denetimin olmadığı şirketlerde yönetimden söz edilemez. Denetim, yapılan planlamanın aslına uygun şekilde uygulanıp uygulanmadığını kontrol etme göreviyle beraber süreç içerisinde bir problemle karşılaşırsa çözümüne yönelik çalışmaların yapılması demektir. Özellikle şahsi disiplini gelişmemiş bireylerde denetimin olması yapılan işin kaliteli olmasında etkilidir. Yapılan denetimin nasıl olduğu kadar ne sıklıkta yapılması gerektiği de önem arz etmektedir. Gereksiz yere çok sık yapılan denetim çalışanları rahatsız etmekle birlikte alışkanlık kesp ettireceğinden önemini yitirebilir. Çok geç aralıklarla yapılan denetim de çalışanlar üzerinde rahatsızlık oluşturabilir. Dengeyi tutturmak denetimde önemlidir. Denetim sırasında herkeste bir gerginlik olmaması için kontrol edilecek noktaların önceden belirlenmiş olması gerekmektedir. Denetimde kullanılacak yöntemler sistematik bir şekle sokulmalıdır. Kontrol yöntemlerini; faaliyet öncesi kontrol, yönlendirici kontrol, gözden geçirici kontrol ve faaliyet sonrası kontrol olarak sıralayabiliriz (Öztürk, 2020: 181).

Toplumun, okuldan yani öğretmen ve okul yöneticilerinden beklentisi iyi yetiştirilmiş nesillerdir (Gökçe, 2009: 75). Millî Eğitim Bakanlığında denetleme görevini Teftiş Kurulu Başkanlığı yerine getirmektedir. Denetleme görevinin ne kadar hassas bir önem taşıdığı göz önüne alındığında bu görevi yapacak kişilerde iyi yetişmiş, görevinde başarılı insanlar olmalıdır (Çelikten, Çelikten ve Ayyıldız, 2019: 2860).

Denetimin üç basamağı vardır. Bunlardan birincisi kontrol, ikincisi ise değerlendirme, üçüncüsü düzeltme ve geliştirmedir. Kontrol basamağı halihazırda bulunan durumun fotoğrafını çekmek için kullanılmaktadır. Değerlendirme basamağı, kontrol basamağında ki ölçümler ile önceden belirlenmiş ölçüte göre kıyaslama yaparak bir

sonuca varmaktır. Değerlendirmenin sonucu olumlu değilse düzeltme ve geliştirme basamağı devreye girerek denetim tamamlanmış olur. Buradan denetimin yalnızca kontrol mekanizması olmadığını aynı zamanda düzeltme ve geliştirme için kullanıldığını özellikle bilmek gerekir (Erdoğan, 2014: 96).

Bilgi üretimi için tüm seviyelerde eğitim standartları ve öğrenci performansları değerlendirilmelidir. Okul ve eğitim denetimlerinde geri bildirimin olması, eksikliklerin iyileştirilmesi sürecinde çok önemlidir. Ülkemizde eğitim ve öğretim denetimini, Millî Eğitim Bakanlığı adına maarif müfettişleri yerine getirmektedir. Maarif müfettişlerinin denetim ve gözetim görevlerinin yanı sıra rehberlik yapmaları da beklenmektedir (Bakioğlu ve Duman, 2016: 322-333).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma yöntemi ele alınmaktadır. Araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin geçerlik ve güvenirlik bilgileri bu bölümde incelenmektedir.

3.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgubilim deseni kullanılmıştır. Olgu bilim deseni, günlük hayatımızda farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı biçimde bilgi sahibi olamadığımız olgulara odaklanmaktadır. Günlük yaşantımızda olgular; olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar olarak ortaya çıkar (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

3.2. Çalışma Grubu

Nitel araştırmalarda izlenmesi gereken net bir yol olmadığından örneklem büyüklüğü seçimi nicel araştırmalara göre daha zordur. Örneklem büyüklüğünün kararlaştırılmasında araştırmanın türü (nicel ve nitel), araştırmanın deseni, eş zamanlı incelenecek değişkenlerin sayısı, uygulanacak veri analiz yöntemleri, tahmin için kabul edilen güven düzeyi ve tolere edilecek sapma miktarı dikkate alınır. Bu noktada öne çıkan sorular; neyi bilmek istediğimiz, araştırmanın amacı, güvenirlik durumu ve elde bulunan zaman ve kaynaklar ölçüsünde neler yapılabileceğidir. Özel bir olguyu derinlemesine araştırmak için küçük bir örneklem grubuyla ya da kapsamlı bir araştırma için büyük bir örneklem grubuyla çalışılabilir. Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğünden çok, zengin bilgiler içeren durumlar, geçerlilik, anlam ve algılamalar daha önemlidir (Büyüköztürk, vd., 2017: 97).

Bu araştırmada çalışma grubu olarak Almaya'ya göç etmiş kişilerle çalışılmıştır. Araştırmada çalışma grubu belirlenirken ölçüt örnekleme ve maksimum çeşitlilik örnekleme teknikleri kullanılmıştır. Bu ölçütler; eğitim seviyesinin en az lisans düzeyinde olması ve en az 5 yıldır kendi alanında Almanya'da aktif çalışıyor olması. Beyin göçünün sebeplerinin eğitimsel faktörler açısından incelenmesi için ne kadar veri elimizde olursa araştırma o derece verimli olacağı düşünüldüğünden katılımcıların farklı mesleklerden olmasına özen gösterilmiştir. Araştırma toplamda 13 kişi ile yüz

yüze görüşme yöntemi ile Almanya'nın Kuzey Ren Vestfalya (Nordrhein-Westfalen) eyaletine bağlı Düsseldorf, Essen, Krefeld, Mönchengladbach ve Duisburg şehirlerinde yapılmıştır. Araştırmaya 4 öğretmen, 5 mühendis, 1 mimar, 1 yüksek fizik teknikeri, 1 gazeteci ve 1 avukat olmak üzere 13 kişi katılmıştır. Gizliliğin sağlanması adına görüşmecilerin adları araştırmada yazılmamıştır. Bunun yerine meslekleriyle alakalı olarak kodlamalar yapılmıştır. Öğretmenler Ö1, Ö2, Ö3, Ö4 kodlarıyla, mühendisler M1, M2, M3, M4, M5, kodlarıyla, mimar M koduyla, gazeteci G koduyla, yüksek fizik teknikeri YFT koduyla ve avukat A koduyla çalışmada yer almıştır.

Tablo 3.2. Çalışma Grubu

Katılımcı	Yaş	Eğitim Durumu	Üniversiteyi Okuduğu Ülke	Meslek	Kaç Yıldır Almanya' da Yaşıyor
M1	35	Lisans	Türkiye-Almanya	Bilgisayar-İşletme Mühendisliği	14 Yıl
M2	29	Y. Lisans	Almanya	Makine Mühendisliği	9 Yıl
M3	31	Lisans	Almanya	Makine Mühendisliği	12 Yıl
M4	40	Y. Lisans	Türkiye	Endüstri Mühendisliği	18 Yıl
M5	38	Y. Lisans	Almanya	Bilgisayar Mühendisliği	19 Yıl
Ö1	35	Lisans	Türkiye	Elektrik Öğretmenliği	8 Yıl
Ö2	34	Lisans	Almanya	Resim-Türkçe Öğretmenliği	15 Yıl
Ö3	36	Y. Lisans	Almanya	Matematik-Türkçe Öğretmenliği	15

Ö4	52	Lisans	Türkiye	Türk Dili ve Edebiyat Öğretmenliği	22Yıl
M	52	Lisans	Türkiye	Mimar	28
G	34	Y. Lisans	Fransa	Gazeteci	5 Yıl
A	48	Lisans	Türkiye	Avukat	20 Yıl
YFT	47	Lisans	Türkiye	Yüksek Fizik Teknikeri	22 Yıl

3.3. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Nitel araştırma veri toplama araçlarından biri olan görüşme en az iki kişi arasında sözlü olarak sürdürülen bir iletişim sürecidir. Görüşme yönteminde araştırmacı, araştırma için gönüllü olan katılımcılara derinlemesine sorular sorarak araştırma için bilgi edinilmesini sağlar. Görüşme tekniğinin birçok avantajı vardır. Bunlardan bazıları;

- Görüşme esnasında anlaşılamayan soruların görüşmeci tarafından katılımcıya izah edilmesi
- Özellikle birebir yüz yüze görüşmelerde iki taraflı güven sağlanması durumlarında daha hassas konulara değinilebilmesi
- Görüşmeci ve katılımcı arasında iş birliğinde en etkili yol olması

Görüşme yöntemleri; yapılandırılmış görüşmeler, yapılandırılmamış görüşmeler, yarı yapılandırılmış görüşmeler, etnografik görüşmeler ve odak grup görüşmesi olarak sınıflandırılabilir. yarı yapılandırılmış görüşme tekniği hem sabit seçenekli cevaplamayı hem de konunun derinlemesine irdelenmesini sağlar. Analizlerin kolaylığı, görüşülene kendini ifade etme imkanı gibi avantajları mevcut olmakla beraber kontrolün kaybedilmesi ve gereksiz konularda fazla zaman harcanması gibi dezavantajları da mevcuttur (Büyüköztürk, vd., 2017: 158-159).

Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmeler katılımcılardan izin alınarak ses kayıt cihazına kayıt edilerek yapılmıştır. İlgili literatür taranarak kapsam geçerliliğinin sağlanması amaçlanarak 8 sorudan oluşan görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formu soruları bir uzmana gönderilmiş, alınan geri dönüt neticesinde 2 soru revize edildikten sonra görüşmelere başlanmıştır. Toplamda 630 dakika ses kaydı yapılmıştır. Görüşmede yer alan sorular aşağıdaki şekildedir:

1. Beyin göçü denilince akınıza ne geliyor, açıklayabilir misiniz?
2. Türkiye’de beyin göçüne sebep olan etkenler nelerdir?
3. Almanya’ya göç etmenizdeki etkili olan eğitimsel faktörler nelerdir? Açıklayabilir misiniz?
4. Almanya’ya göç etmenizdeki Türkiye’de eğitim yönetiminde AR-GE çalışmalarına verilen önem etkili oldu mu? Açıklar mısınız?
5. Almanya’ya göç etmenizdeki Türkiye’de eğitim planlaması ve neticesindeki iş imkanları etkili oldu mu? Açıklar mısınız?
6. Almanya’ya göç etmenizdeki Türkiye’deki eğitimsel faktörlerden kaynaklı teori ve uygulama arasındaki entegrasyonun etkisi oldu mu? Açıklar mısınız?
7. Beyin göçünü göç veren ülke açısından değerlendirdiğimizde ne gibi sonuçları olabilmektedir? Açıklar mısınız?
8. Türkiye’den farklı ülkelere göçün engellenmesi ve tersine göçün sağlanması adına eğitimsel faktörler açısından hangi adımlar atılabilir? Açıklar mısınız?

3.4. Verilerin Analizi

Görüşme verilerinin analizindeki amaç, elde edilen görüşme verileri ile araştırma konusunu kaynaştırmaktır. Kaynaştırma işlemi yapılırken aşağıdaki soruların sorulması faydalıdır (Büyüköztürk, vd., 2017: 170-171).

- Görüşme verileri araştırma hipotezlerini destekliyor mu/çelişiyor mu?
- Görüşme verileri araştırma literatürü destekliyor mu?
- Her bir görüşülen kişinin söyledikleri makaleler ile çelişiyor mu? Bunun anlamı nedir?
- Diğer yapılan benzeri görüşmeleri destekliyor mu?
- Her görüşmenin anlatmak istediği büyük resim/ana tema nedir? Araştırma ile bağlantısı var mıdır?
- Farklı görüşmeler ile karşılaştırıldığında süreç nasıldı?

Bu çalışmada betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür. Bu analiz türünde

araştırmacı görüştüğü ya da gözlemiş olduğu bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtabilmek amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verebilmektedir. Bu analiz türünde temel amaç elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Betimsel analiz dört aşamada gerçekleşmektedir. Birinci aşamada araştırmacı araştırma sorularından, araştırmanın kavramsal çerçevesinden ya da görüşme ve gözlemlerde yer alan boyutlardan hareket ederek veri analizi için bir çerçeve oluşturur. Böylece verilerin hangi temalar altında düzenleneceği ve sunulacağı belirlenmiş olur. Ardından, araştırmacı daha önce oluşturmuş olduğu çerçeveye dayalı olarak verileri okur ve düzenler. Bu süreçte verilerin anlamlı ve mantıklı bir biçimde bir araya getirilmesi önem taşımaktadır. Bu aşamadan sonra araştırmacı düzenlemiş olduğu verileri tanımlar. Bunun için gerekli yerlerde doğrudan alıntılara da başvurmak zorunda kalabilir. Bu sürecin sonunda araştırmacı tanımlamış olduğu bulguları açıklar, ilişkilendirir ve anlamlandırır. Araştırmacı bu aşamada ayrıca yapmış olduğu yorumları daha da güçlendirmek için bulgular arasındaki neden sonuç ilişkilerini açıklar ve ihtiyaç duyulması durumunda farklı olgular arasında karşılaştırma yapar (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Görüşmelerden elde edilen ses kayıtları (toplamda 630 dakika) yazıya dönüştürülmüştür. Yazıya dökülen kayıtlar incelenmiş ve yazım hataları düzeltilmiştir. Görüşme formlarında yer alan sorulara verilen cevaplarda farklı konulara ve farklı sorulara tekrardan değinildiği için katılımcının belirttikleri fikirler, ilgili konu başlıkları altında tekrardan düzenlenmiştir. Katılımcılardan alınan verilerle ana ve alt temalar oluşturulup kategorilendirilmiştir. Daha sonra veriler uygun olan temalarla gruplandırılmıştır. İlgili temalar için ses kayıtlarından direk alıntı yapılarak çalışma yapılmıştır.

3.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmada da geçerlik ve güvenirlik önemlidir. Geçerlik ve güvenirlik araştırmacının katılımcılardan aldığı yanıtlarla ilgili kullanılırlar. Burada esas sorun araştırmacıların araştırma sürecinde, görüşme esnasında gördüklerine ve duyduklarına ne derece güvenilebilecekleri etrafında dönmektedir (Büyüköztürk, vd., 2017: 173).

Nitel araştırmalarda güvenirlik yapılan gözlemin doğruluğuyla orantılıdır. Çalışılan ortamdaki tüm olayların dikkatlice izlenmesi ve görüşmede kayıtların itina ile alınması

ve katılımcılardan alınan verilerin dokunulmadan direk verilmesi güvenilirliği etkiler. Nitel araştırmalarda iç geçerlik araştırmacının belirlediği kategorilerin ve yorumların gerçekleşen doğrularla örtüşmesine ve gerçeği yansıtmaya bağlıdır. Nitel araştırmada dış geçerlik sonuçların genellenebilirliğine bağlıdır (Büyüköztürk, vd., 2017: 265).

Bu araştırmada geçerlik ve güvenilirlik için dikkat edilen bazı hususlar şu şekildedir:

- ❖ Görüşme formunun geçerliği ve güvenilirliğini sağlamak amacı ile daha önceden pilot görüşmeler yapıp sonuçları analiz edilmiş ve gerekli bazı değişiklikler yapılmıştır.
- ❖ Görüşme için maksimum sayıda katılımcıya ulaşmaya çalışılmıştır.
- ❖ Görüşmelerde daha sağlıklı ve daha kapsamlı veri toparlayabilmek adına katılımcıların yaş ve meslek bakımından çeşitliliğine dikkat edilmiştir.
- ❖ Türkiye'den Almanya'ya beyin göçüne etki eden eğitimsel faktörlerin incelenmesinin sağlıklı yapılabilmesi, verilerin geçerli ve güvenilir olması için katılımcılar belirlenirken Almanya'da en az 5 yıldır bulunuyor olmasına dikkat edilmiştir.
- ❖ Görüşmelerde katılımcıların fikirlerine hiçbir şekilde müdahale edilmemiştir.
- ❖ Bazı soruların tam anlaşılmadığı noktalarda (katılımcıların çoğunluğu uzun yıllardır Almanya'da yaşaması sebebiyle), konuyu açıcı sorularla katılımcı desteklenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu çalışmada temel olarak Türkiye’den Almanya’ya göç etmiş yüksek nitelikli bireylerin yarı yapılandırılmış form üzerinden yüz yüze görüşmeler vasıtasıyla beyin göçünün sebeplerinin eğitimsel faktörler açısından değerlendirmelerine ilişkin görüşleri ele alınmıştır. Araştırmanın bulgularına göre çalışma grubunu oluşturan yüksek vasıflı bireylerin beyin göçünün eğitimsel faktörler açısından değerlendirmelerine ilişkin görüşleri; “Türkiye’de beyin göçünü etkileyen genel unsurlara ilişkin görüşler”, “Türkiye’de beyin göçünü etkileyen eğitimsel faktörlere ilişkin görüşler”, “Beyin göçünün Türkiye açısından sonuçlarına ilişkin görüşler”, “Türkiye’de beyin göçünün durması ve Türkiye’ye tersine beyin göçüne ilişkin görüşler” olmak üzere 4 tema altında toplanmıştır.

4.1. Türkiye’de Beyin Göçünü Etkileyen Genel Unsurlara İlişkin Görüşler

Türkiye’den Almanya’ya göç etmiş yüksek vasıflı bireylere “Türkiye’den Almanya’ya göç etmenizde sizi etkileyen genel etkenler nelerdir?” sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların beyin göçüne ilişkin görüşleri ortaya konulmuştur.

Almanya’ya göç etmiş yüksek vasıflı katılımcıların görüşlerinden yola çıkılarak elde edilen verilerle yapılan kodlamalar sonucu, Türkiye’de beyin göçünü etkileyen genel unsurlara ilişkin görüşler teması; siyasi nedenler, iş imkanları, daha kaliteli bir yaşam, yurt dışında dil öğrenme, algı olmak üzere beş koddan oluşmuştur.

Tablo 4.1. Türkiye'de Beyin Göçünü Etkileyen Genel Unsurlara İlişkin Görüşler

Birinci Tema	Türkiye’de beyin göçünü etkileyen genel unsurlara ilişkin görüşler	
Kodlar	• Siyasi nedenler	(G, A)
	• İş imkanları	(Ö2, A, G)
	• Daha kaliteli bir yaşam	(G, Ö1, M4, Ö3, M)
	• Yurt dışında dil öğrenme	(Ö1, Ö2)
	• Algı	(M4, Ö3)

4.1.1. Siyasi Nedenler

Katılımcılardan G ve A tarafından, siyasi sebepler arasında kadrolaşma zihniyeti, başörtüsü problemi, imam hatip ve meslek liselerine uygulanan kat sayı problemi gibi sebepler sayılmıştır.

...hem de baş örtüyle üniversitede eğitim hayatına devam etmek isteyen birçok kadın özellikle Almanya’da ya da Avusturya’da birçok üniversiteye göç etmek mecburiyetinde kaldı. Bu siyasi bir neden. (G)

... kadrolaşma zihniyeti Türkiye’de cumhuriyetin kuruluşundan beri belki de vardır en azından ben kendimden söyleyeyim. 48 yaşındayım işte gençliğimden de hatırlıyorum şimdiki yaşımdan da hatırlıyorum devamlı kadrolaşma zihniyeti var yani benden değilsen ben seni kamu sektöründe çalıştırmam zihniyeti devam etti geldi. Özellikle bu son dönemlerde çok arttı. Bu o yüzden belli başlı musibetlerde başımızdan atlattık yani. Bu konuya fazla girmeyeyim ama öncelikle kendimizi iyi bir eğitmemiz lazım hak edenin hak ettiği iş sektöründe çalışmasını sağlamamız lazım liyakat çok önemli ya (A)

4.1.2. İş İmkanları

Katılımcılardan Ö2, A ve G'ye göre iş imkanları yeterli olmadığı için kendi ülkesinden başka ülkeye beyin göçü zorunlu bir hal almıştır.

... yani abim mesela 3 yıl uğraştı dershaneye gitti. Atanamadığı için polis oldu. Ablam atandı ama o da 5 yıl falan dershaneye gitmesi gerekti ve çok çalışması gerekti. Yani o da zar zor atandı. Bunu gören insanlar hani önünün kapalı olduğunu düşünüyor. Tamam hadi Türkiye'de üniversiteyi bitirebilirim, ama üniversiteyi bitirdikten sonra ne kadar sürede iş bulacağım belli değil. O yüzden ben diğer insanların bir tık önünde olmam gerekiyor ki ya da başka bir yoldan gitmem gerekiyor ki ben hayatımı yaşayabileyim. Yani atanma sistemi diyebiliriz üniversite mezunu çok ama iş bulma oranı çok düşük. Yani sokaklarda gezen gençlerin yüzde 80'ni üniversite mezunu ama atanamıyorlar. Bu da doğal olarak insanları korkutabiliyor. Özellikle de gençleri. (Ö2)

... herhalde buna verilebilecek ilk cevap işsizliktir. Yani işsizlik oranımız maalesef çok yüksek. Yani bir şahsın öğrencinin üniversiteyi sonlandırdıktan sonra meslek sahibi olması onun o meslek dalında çalışabileceği anlamına gelmiyor. Öyle bir soru işareti de var bence. Bence birinci sebep budur. İkinci sebepte az önce ifade ettiğim gibi maddi imkansızlıklar. Biraz fazla gerçekçi olacak ama bunları bu şekilde söyleyebilirim yani. (A)

Burada (Almanya) sanayileşme ve istihdam biraz daha fazla Türkiye'ye göre. Türkiye'de biraz daha az. Onun için burada mesela öğrencilerin okuldan çıktıktan sonra bir yerde istihdam edilmesi biraz daha kolay. (G)

4.1.3. Daha Kaliteli Bir Yaşam

Katılımcılardan G, Ö1, M4, Ö3, M sosyal düzen, sağlık, eğitim ve daha kaliteli bir yaşamı Almanya'da buldukları için göç ettiklerini ifade etmişlerdir.

...genellikle insanların gideceği ülkede kendileri açısından daha yararlı daha imkanları bol seçenekler bulacağını düşünmeleri. Mesela işte Türkiye'de herhangi bir üniversiteyi bitirmiş ya da bitirmek üzere olan belli işte yetenekli bir insanın kendisini Türkiye'den ziyade daha iyi yaşayabileceği daha iyi

maaş alabileceği belki kendisine göre daha iyi hayat kalitesini bulabileceği başka bir ülkeye yerleşmesi. Tabi bunun nedenlerini sıralamak gerekirse birinci olarak onu Türkiye’de kendi ülkesinde tutabilecek şartları oluşturmak gerekiyor. Yani Almanya’da sunulan şartları eğer Türkiye’de aynı şartları sahip olabilecek birisi olursa muhakkak ki birinci tercihi Türkiye’de kalarak Türkiye’de eğitimini ya da eğitiminden sonra kazandığı bilgi birikimini kendi ülkesinde harcama ve kendi ülkesine verme ihtiyacı hissedebilir. Fakat kişi bunu kendi ülkesinde bulamayacağını anlamasıyla birlikte daha çok yurt dışına göç edebiliyor. Tabi bu dediğimiz olay eğitimden sonra. Bir de eğitimden önce yapılan bir göç var. O da eğitimiyle alakalı, kendisinin Türkiye’de yeterince kaliteli eğitim alamayacağını düşünerek yurt dışında kendisine göre daha iyi olabilecek üniversitelere bazen başvuru yapabiliyor. O üniversitelerde eğitim hayatına devam edebiliyor. Oradaki sıkıntı da şu. Yurt dışında eğitim hayatını tamamladıktan sonra bu kişilerin birçoğu Türkiye’ye geri dönüş yapmıyor. Eğitim aldıkları ülkelerde ya da o ülkelerden daha iyi konumdaki başka ülkelerde istihdam ediliyor. Tabi bu da kökeni itibariyle bizim ülkemizde yetişmiş insanlar açısından da hem ülke açısından da olumsuz bir duruma dönüşüyor. (G)

Almanya’ya göre bahsedecek olursak Almanya’nın bir düzeni var. Sosyal düzeni var. Bu düzeni insan gördüğü zaman burada hele hele buradan sonra İstanbul’a bir gittiyse bir daha İstanbul’daki o karışık düzenden insan artık ürker hale geliyor. Benim öğrenciliğim İstanbul’da geçti. İstanbul’da seve seve kalıyorduk. Ama o zaman yurt dışını Almanya’yı tanımıyorduk. Biz Almanya’ya geldikten sonra buradaki düzeni buradaki kurallara baktığımızda insanların kurallara uyduğunu ve bu kurallar neticesinde ortaya bir düzen çıktığını gördük. En başta şöyle söyleyeyim. Otobüse binerken bile İstanbul’da daha inmeden diğer yolcular herkes yer kapmak için koşarlar ama burada önce inenler iner sonra binecek olanlar sıraya girer ve biner. Yani en başta bu dikkatimi çekti buraya geldiğimde. Yani sosyal düzeni burası oturttuğu için ve insanlar da tabi bu sosyal düzene de alışınca bu sefer de kendi memleketine gitmek zor geliyor olabilir. Belki kendi memleketinde daha güzel iş sahibi olabilecek olabilir daha yüksek maaş

alacak olabilir ama bu sefer buradaki o ortam onu Türkiye’den alıkoyuyor olabilir yani. (Ö1)

Şimdi Türkiye’nin beyin göçü vermesinin en önemli iki sebebi: Birincisi; yurt dışındaki imkânların bizim ülkemize göre daha fazla olması, tersinden söyleyecek olursak, ülkemizdeki imkanların yetersizliğinden bahsedebiliriz. Örnek vermek gerekirse maddi imkânsızlıklar ya da imkanlar başta geliyor bu konuda beyin göçü konusunda. Örnek veriyorum bir mühendis üniversiteyi Türkiye’de bitirdiği zaman şu anda aşağıya yukarı bir üç bin dört bin lira maaşla başlayabiliyor çalışmaya ama aynı mühendis Almanya’ya geldiği zaman bu başlama ücretleri 3 bin, 4 bin, 5 bin eurolara çıkıyor. Bu birinci sebep maddiyat. Şu anda Almanya’da bir mühendis örnek veriyorum yılda aşağı yukarı 30 bin 40 bin euro arasında yıllık kazancı var. Aynı şekilde bir öğretmen kazancı da bu şekil. Tabi bunlar dediğim gibi başlangıç ücretleri. Kaliteli bir mühendisin yıllık kazancı 100 bin euronun üzerine çok rahat çıkabiliyor. (M4)

İnsanlar hala kendi maaşlarından (Türkiye’de) memnun değiller mesela. (Ö3)

Beyin göçünün en büyük etkeni ekonomik. Yani eğer buradaki Avrupa’dan Almanya’dan bahsedeyim. Almanya’daki şartlar Türkiye’de olsa çoğu gelmez. Yani hak ettiği şeyi bulamıyor. Eee hak ettiği hizmeti ve eğitimi bulamayınca yaşamı bulamayınca yurt dışına gidiyor. Bence yani en büyük şey ekonomik. İyi bir hayat iyi bir şey yaşamak. (M)

4.1.4. Yurt Dışında Dil Öğrenme

Katılımcılardan Ö1 ve Ö2’ye göre yurt dışına dil öğrenmek için çıktıktan sonra o ülkede yaşamaya devam kararıyla da beyin göçü gerçekleşir.

Mesela Türkiye’de yaşıyoruz ama yabancı dile çok ağırlık veriliyor. Bir işe girdiğinizde mutlaka hangi yabancı dilleri biliyorsunuz diye soruluyor. İnsan o zaman düşünüyor ki hani illaki benden bu dil isteniyorsa benim bu dilin konuşulduğu ülkeye gidip kendimi geliştirebilirim. Daha iyi şartlarda çalışabilirim. Hani bu amaçla olabilir beyin göçü. (Ö2)

Ya da dil öğrenme nedeniyle. Ben açıkçası dil öğrenme nedeniyle ilk başta gelmiştim buraya. Dilimi öğrenip memleketime dönerim. Teknik eğitim

fakültesi mezunu olduğum için Almancayı en azından burada orta derecede de olsa öğrenip kendi alanımda memleketime daha güzel hizmet edeyim maksadıyla aslında ben buraya gelmiştim. Olursa da yüksek lisans yaparım buradan, ondan sonra dönerim niyetiyle geldim. Açıkçası kendi alanımda Türkiye’de öğretmenlik alanında atama olmadığı için biz teknik sektörde Türkiye’de çalışırız diye düşündük. Ve bu sektörde biraz iste buradan referansımız olsun niyetiyle geldik. En azından bir dil referansımız olsun diye. (Ö1)

4.1.5. Algı

Katılımcılardan M4 ve Ö3 ülkemiz hakkında kötü algı oluşturulmasının da beyin göçüne sebep olduğunu ifade etmişlerdir.,

Bizim Türkiye’de en kötü olayları televizyonlarda görüyoruz. Haberlerde görüyoruz. Baktığınız zaman Türkiye’deki haberleri dinlediğiniz zaman zannediyorsunuz mahvolmuş bir ülkede yaşıyoruz, her şey kötü. Bir de gelin burada haberlere bakın. Hiçbir kötü haber yok, yani hep sansürlenir. Kötü olan olaylar hep sansürlenir. (M4)

...insanların artık dış ülkelere gidip onların kültürlerini tanımak istemeleri (Ö3)

4.2. Türkiye’de Beyin Göçünü Etkileyen Eğitimsel Faktörlere İlişkin Görüşler

Türkiye’den Almanya’ya göç etmiş yüksek vasıflı bireylere “Türkiye’den Almanya’ya göç etmenizde sizi etkileyen eğitimsel faktörler nelerdir?” sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların beyin göçünün sebeplerinin eğitimsel faktörler açısından değerlendirmelerine ilişkin görüşleri ortaya konulmuştur.

Almanya’ya göç etmiş yüksek vasıflı katılımcıların görüşlerinden yola çıkılarak elde edilen verilerle yapılan kodlamalar sonucu, Türkiye’de beyin göçünün sebeplerinin eğitimsel faktörler açısından değerlendirmelerine ilişkin görüşler teması; sınav sistemi, müfredattaki gereksiz derslerin yoğunluğu, öğrenci merkezli bir eğitim sisteminin olmayışı, öğrenim için gerekli materyallerin eksikliği, öğretmen yetiştirme metot ve tekniklerindeki hatalar, üniversiteler arasındaki eğitim niteliğinin farklılığı, denetim eksikliği, yöneltme eksikliği, örgütlenme eksikliği, planlama eksikliği, teori ve pratik arasındaki uyumsuzluk, eğitim sistemi, liyakat, AR-GE olmak üzere on beş koddan oluşmuştur.

Tablo 4.2. Beyin Göçünün Sebeplerinin Eğitimsel Faktörler Açısından Değerlendirilmesine İlişkin Görüşler

İkinci Tema	Beyin göçü sebeplerinin eğitimsel faktörler açısından değerlendirilmesine ilişkin görüşler	
Kodlar	• Sınav sistemi	(M2, M3, M4, M5)
	• Müfredattaki gereksiz derslerin yoğunluğu	(M2, Ö2, M3, M4, YFT)
	• Öğrenci merkezli bir eğitim sisteminin olmayışı	(Ö2, Ö4)
	• Öğrenim için gerekli materyallerin eksikliği	(Ö4)
	• Öğretmen yetiştirme metot ve tekniklerindeki hatalar	(Ö4)
	• Üniversiteler arasındaki eğitim niteliğinin farklılığı	(G)
	• Denetim eksikliği	(M3, M4)
	• Yönetim eksikliği	(A, Ö3, M5, M)
	• Örgütlenme eksikliği	(Ö4)
	• Planlama eksikliği	(A, YYFT, M1, M2, Ö2, G, Ö1, M3, M4, M)
	• Teori ve pratik arasındaki uyumsuzluk	(M5 M, Ö4, G, Ö1, M3, M4, YFT, M)

	• Eğitim Sistemi	(M5, YFT, M1, M2)
	• Liyakat	(YFT, G)
	• AR-GE	(M1, G, M2, M3, M4, A, M5, YFT)

4.2.1. Sınav Sistemi

Katılımcılardan M2, M3, M4 ve M5 Türkiye’de uygulanan sınav sisteminin sürekli değiştiğini ve bu değişimden öğrencilerin fazlasıyla etkilendiğini söylemektedirler. Esasında Almanya’da böyle bir sınav sisteminin olmadığını çünkü sınav sisteminin insanı öğrenmekten çok ezberciliğe ittiğini ifade etmişlerdir.

Ya mesela sürekli sınav konuları çıkıyor. LYS çıkıyor LGS çıkıyor bilmem artık ismini bilmediğim birçok sınav sistemi var bence bunların çok abartıldığını düşünüyorum. Mesela Almanya’ya baktığınız zaman böyle bir sınav sistemi diye bir şey yok mesela yani kreşten itibaren yani baktığınız zaman öğretmenlere yetki veriliyor ve bu öğretmenler hangi çocuğun hangi özelliklere sahip olduğunu ve bunu velilere aktararak mesela onun hangi yine gidebileceğini söylüyor akademik. Hani sen bunu yaparsan daha iyi olur diyor mesela senin için. Hani özelliklerini daha kreşten itibaren belirliyor öğrencilerinin. Hani herhangi bir sınava dayalı bir sistem değil buradaki. Çünkü yani sınav dediğin zaman mesela insan heyecanlanabiliyor. Şey yapabiliyor. Yani yetenekli bir öğrencidir birdenbire kaybediyor bütün hayati sönüyor. Yani Türkiye de sınav sınav sınav. Her aşamada sınav gördük yani. Mesela ben kendim sınav sistemimde başarılı değildim o kadar diğer arkadaşlarıma göre ama pratiğe baktığınız zaman ben çok başarılıyım. Uygulamada pratikte ne bileyim ders sırasında. Ama illaki büyük bir sınav olduğu zaman diyorsun yani bu ne diyorsun. Bir de yani sürekli sorulara baktığınız zaman hep ezber sorular. Ben de ezberden nefret ederim. Daha çok öğrenmeyi anlamayı tercih ederim. Yani ben bu Almanya’da formül ezberlediğimi hatırlamıyorum açıkçası. Ha belki birkaç böyle temel formüller olur insan ezberler. Ama mesela sınavda mesela bakıyorsun formül soruyor Türkiye’de. Ama bizde Almanya’daki sistemde böyle bir şey yok.

Alıyorsun bütün defterini notlarını istediğin kadar yanına alabilirsin ama sorular da ona göre geliyor tabi ki. Hani düşünmenizi sağlıyor. Hani ben bu formülü acaba nasıl kullanabilirim. Sana formül ezberletmiyor nasıl kullanacağını öğretiyor burada. Hani farklılık orada. (M2)

Bizim ülkede belki sizde bilirsiniz. 10 defa belki şimdiye kadar ben 32 yaşına geldim. En azından 10 defa değişmiştir yani eğitim sistemi. (M3)

Ya bizim eğitim planlamamızda çok büyük yanlışlıklar var hakikaten yani. Özellikle şu üniversiteye alım meselesinde nerdeyse sene de bir iki sene de bir değişiyor olması bir defa en büyük hata. Yani ben 1998'de girdim üniversiteye 98'den beri bu üniversite sınav sistemi belki 5 defa belki 6 defa değişmiştir. ÖSS, ÖYS vardı LGS, LYS oldu. Şimdi TYT, AYT oldu. Artık onu takip bile edemiyorum. Her sene değiştiriyorlar. Ve bunu değiştirirken neye göre değiştirdiklerini işin açıkçası bilmiyorum. ...dediğim gibi sınav sistemi baştan çok mantıklı bir mesele değil ama yani bu kadar oynak olması da çok iyi bir şey değil. (M4)

Bütün lise ortalaması ele alınıyor. Türkiye'de ki gibi değil dedim ya. Yani çocuğun hayatını 3 saate bağlamıyorlar. İşte bu çok güzel aslında. Belki o anda hastaydı (Ö3)

...sürekli bir sınava tabi tutuluyor. Sürekli önüne bir engel bariyer çıkıyor. Bu da insanın hedefine ulaşmasını zorlaştırıyor. Sınav sistemi bence en büyük etken. Çoğu insan çocukluk yaşlarında asıl isteklerine veya asıl ideallerine göre değil de farklı etkenler var çocuğun mesleğine yönelten... (M5)

4.2.2. Müfredattaki Gereksiz Derslerin Yoğunluğu

Katılımcılardan M2, Ö2, M3, M4 ve YFT müfredatımızdaki gereksiz derslerin yoğunluğunun eğitimsel faktörler açısından olumsuz olduğunu belirtmişlerdir. M2 makine mühendisliği okuyan birinin zorunlu olarak edebiyat ve tarih derslerini almasını eleştirmiştir.

...yani çocuk sonuçta makine mühendisliği okuyor birinci sınıf. Hala çocuğa tarih, türkçe gibi dersleri veriyoruz. Orada birazcık şaşırdım açıkçası. Hani bu çocuk tamam ilkokuldan itibaren lise sonuna kadar zaten tarih gördü.

Türkçeyi zaten yani konuşabiliyorsun. Baktığın zaman aslında böyle derslerle sürekli meşgul ediyoruz insanları. (M2)

Mesela ben resim öğretmeni olmak istiyorum, matematikten hiçbir şey anlamıyorum ama üniversiteden mezun olduktan sonra yine de matematikten (KPSS) sorumluyum. Ya da başka derslerden, coğrafyadan sorumluyum edebiyattan sorumluyum. Hani eşit şartlarda bir yarış da yok ortada. (Ö2)

Mesela ben şimdi mühendis olduğum için edebiyat okusaydım Almanya'da örnek olarak benim ne işime yarayacak. Öyle değil mi. Ben edebiyatı ne yapacağım. Ya da tarih dersini Alman tarihini hepsini öğrensem ne yapacağım. Adam ben gittiğim zaman bir şirkete adam bana demiyor ki Alman tarihini biliyor musun? Bana diyor ki sen bunu bana yapabilir misin? Teknik olarak. Bana bu makineyi programlayabilir misin? Bana bir robotu programlayabilir misin? Şunu yapabilir misin? Adam bunu soruyor sana. (M3)

4 yıllık bir eğitim. Bir defa 4 yıllık bir eğitim yanlış. Gerek yok. 8 dönem eğitim veriyoruz. Birçok işe yaramayan dersimiz var bizim. Böyle bir şey olabilir mi ya. Üniversitenin 1. Sınıfında Türk Dili dersi ve İnkılap Tarihi dersi alıyoruz biz. Ya ben 17 yıl boyunca tarih öğrenmemişim. Türk Dilini öğrenmemişim. Bana bir daha bu dersi veriyorsun. Ne gereği var bunun. Niye beni uğraştırıyorsun ki onunla bir daha. Ya zaten ben mühendis olmak için mühendislik fakültesine gelmişim. (M4)

Artı yani Türkiye'de gereksiz derslerde var mesela bunlardan ne diyelim ilkokul birinci sınıftan beri başladığımız şeyler var mesela diyor ki ben üniversite ikinci sınıfa geçmiştim. Ön lisans bitiyor. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi var bu derse gerek yok. (YFT)

4.2.3. Öğrenci Merkezli Bir Eğitim Sisteminin Olmayışı

Katılımcılardan Ö2 ve Ö4 Türkiye'de sistem üzerinde öğrenci merkezli bir eğitim gözüktüyorsa da pratikte çok da böyle olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan Ö4, Almanya'nın balık tutmayı, Türkiye'nin ise balık yemeyi öğrettiğini söylemiştir.

Çünkü burada çok farklı bir sistem var. Daha çok bireysel olarak her şeyle ilgilenmeniz gerekiyor. Bireysel olarak kendinizi geliştirmeniz gerekiyor. Kendi ders planınızı kendiniz yapması gerekiyor. Kaynak olarak kaynakları kendiniz kütüphanelerden bulup araştırıp çıkarmanız gerekiyor. Burada öğrenciye çok büyük bir özgürlük sunulmuş. Ama bu aynı zamanda bir öğrenci için dezavantaj. Kendini geliştirmesi gereken bir durum. Türkiye’de üniversiteye başladığınızda hala lisedeki gibi size hazır kitaplar veriliyor çoğu derslerde. Ya da öğretmen belirli bir kitaptan çalışıyor ve o kitaptan sınava tabi tutuluyorsunuz. (Ö2)

Aslında burada liselerde lisenin son seneleri de böyle yapılıyor. Hani ezbere dayalı değil. Şu anda öğretmenim mesela 1,5 yıllık bir staj dönemim oldu. Beni denetlemeye geldiler. Devlet beni denetlemeye geldi mesela. Dersi planlarken eğer bir dersimi sadece öğretmen merkezli yapsaydım beni öğretmen yapmazlardı. Yani ona kesinlikle izin verilmiyor. Mutlaka öğrenci merkezli olacak. Öğrenci sorunun cevabına kendisi ulaşacak. Mutlaka derste deneyimler yaşaması gerekiyor. Yani öğrenciye siz kitaptaki bu metni oku soruları cevapla deyip dersi bitirdiğinizde öğretmen olma imkânınız sıfır. Yani mutlaka bir proje hazırlamanız gerekiyor. Öğrenci nasıl kendini daha iyi geliştirebilir. Nasıl öğrencilerin hepsi farklı seviyelerde. Bunları ortaya çıkarmanız gerekiyor. Ve gerekirse tek bir metinle değil iki üç metinle çalışmanız gerekiyor. Ve hızlı olan öğrenciyi mutlaka ortaya çıkarmanız gerekiyor. Ona da ayrıca ekstra ders hazırlamanız gerekiyor. O doğal olarak ders yaparken o diğer arkadaşlarından 10 dakika 15 dakika önce bittiyse o öğrencinin seviyesi yüksektir ve onun kendini geliştirmeye hakkı var demektir ve o imkânı ona sunmanız gerekiyor. Gerekirse ikinci bir soru hazırlıyorsunuz ya da başka bir görev veriyorsunuz. O öğrencinin kendini geliştirmesine fırsat veriyorsunuz ki ileriye dönük düşündüğümüzde geleceği de o öğrencinin o kapasitesi de ziyan olmasın. Ya da düşük öğrenci mesela diğer öğrencilerin arasında daha da çok düşmesin. Ona düşüp onun seviyesine inip ona soru hazırlayıp onu da dersten koparmadan onu da ilerletmek amaç. En sonda belki aynı hedefe ulaşamayacak ama o kendi çapında kendisinin de hedeflerine ulaşmış olacak yani. Öğrenmeyi öğrenecek. (Ö2)

...balık tutmayı öğretiyor insana buradakiler. (Ö4)

4.2.4. Öğrenim İçin Gerekli Materyallerin Eksikliği

Katılımcılardan Ö4 ders materyallerinin düzenlenmesi ve değiştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

... ders araç ve gereçlerinin şey yapılması lazım yani bunların tamamen kaynakların sıfırdan düzenlenmesi lazım. O şekilde olmaz yani. Saçma sapan şeyler ya anlatabiliyor muyum? Hiçbiri birbiriyle bağlantılı değil hiç kopuk kopuk toplama öyle torba gibi torba yasa gibi. Kitaplar torba yasa gibi, her konu atılmış içine. Şu konuyu da işleyelim bu konuyu da işleyelim bilmem ne. Konu işleyelim muhabbetinden anlatabildim mi öyle. Burada öyle değil Burada seviyelere göre aşama aşama her şey öğretiliyor üretime yönelik. Mesela benim arkadaşım var bir tane. Adam telefon ediyor şeye bir bölüm başkanına telefon ediyor. Diyor ki çocuklar sizin oraya geldiği zaman neyi bilmeleri gerekiyor. ... araç gereç materyal zenginliği yani adamı burada boğuyor yani. Hangisini kullanayım diyorsun. O kadar zengin. Türkiye'ye gidiyorum. Bir Türkçe kitabı alıyorum. Beni şey yapıyor adı nedir verem ediyor. Hasta ediyor. Üzüliyorum yani. O öğretilen şeyleri gördüğümde anlatabildim mi? Üzüliyorum. (Ö4)

4.2.5. Öğretmen Yetiştirme Metot ve Tekniklerindeki Hatalar

Katılımcılardan Ö4, öğretmen yetiştirme sürecinde daha dikkatli olunmasını, netice itibarıyla toplumdaki bireyleri yetiştirenlerin kaliteli bir eğitimden geçirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Öğretmen yetiştirme metod ve tekniklerinin hepsinin değişmesi lazım. Böyle torba eğitim. Torba yasa diyorlar ya. Müthiş yani tam uyuyor yani. Torba eğitim. Her şeyden atmış içine adam. O da olsun bu da olsun. 100 gram 200 gram. (Ö4)

4.2.6. Üniversiteler Arasındaki Eğitim Niteliğinin Farklılığı

Katılımcılardan G, Türkiye'deki üniversiteler arasındaki eğitim niteliğinin farklılığına dikkat çekerek beyin göçünün durması için bunun önüne geçilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Türkiye’de de bir dönem özellikle üniversiteler arasındaki eşitsizlik çok yoğundu. Belki şu anda biraz daha o fark kapanıyor olabilir. Ama belli üniversitelere ulaşmak herkesin elinde olan imkanlar değildi. Üniversiteye girişlerde bu noktada istediği üniversiteyi tutturamayan kişiler yurt dışındaki başka seçenekleri de değerlendirebiliyordu (G)

4.2.7. Denetim Eksikliği

Katılımcılardan M3 ve M4 eğitim yönetiminde denetimin önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Mesela eğitim Türkiye’de gerçekten bazı yerlerde sadece sözde var. Kendi hayatıma baktığım zaman ben 5. Sınıfa kadar zannediyordum okula gitmişim. Öğretmen geliyordu bize pek iyi yazıyordu gidiyordu. Sadece karne zamanından 4 hafta önce geliyordu ve pek iyi pek iyi hepsine pek iyi bir de takdir veriyordu. Biz kendimizi başarılı zannediyorduk. 5. Sınıfa kadar hangi öğretmen geldiyse çoğunluğu böyle yapmıştır yani. 3 ay geldiyse 3 ay gelmemiştir. Peki bu neyden kaynaklanıyor. Öncelikle bir denetim sistemi. Eğitimde bir denetim sistemi eksikliğinin olduğunu görüyoruz Türkiye’de. Üstten aşağıya doğru. Mesela ilçe müdürü eğitim müdürlükleri var. Ondan sonra bir üstü valiye gidiyor. İlden sonra daha üste gidiyor yani Milli Eğitim Bakanlığına. Böyle devam ediyor. Bu adamlarda yukarıdan aşağıya denetlenmesi lazım. Eğitime aktarılan kaynakların kontrol edilememesinden kaynaklanan boşa harcamalar var. (M3)

Yüksek lisans yaptım zaman aşağı yukarı 22 tane ders verdiler bana yüksek lisansta. Bu 22 dersi ben 22 tane farklı profesörden aldım. Her bir ders için ayrı bir profesörle çalıştım. Benim 2002 Çukurova’dan mezun olduğumda bölüm başkanım bile profesör değildi Yrd. Doç. İdi. Ben oradayken Doç. olmuştu. Onun haricinde de bölümde 3 tane hoca vardı. Yani toplam 4 dışarıdan yedek hocalarla, başka bölümlerden gelen hocalardan gelen hocalarla beraber 5-6 hocayla bölüm dönüyordu. Şimdi aynı şey değil bir yerde 6 hoca var. Bir yerde her ders için ayrı profesör var. Aldıkları eğitim tabi bize göre o hocaların aldıkları eğitim bizden çok daha farklı kaliteli eğitim alıyorlar. Burada mesele temelden başlıyor. Ta ilkokuldan başlıyor bizim yanlışıımız ta ilkokuldan başlıyor işin açığına bakmak gerekirse.

Dediğim gibi hepsini mezun edeceğim gibi bir kaygısı yok burada (Almanya’da) üniversitelerin. Hak edeni geçirir. (M4)

4.2.8. Yönelme Eksikliği

Katılımcılardan A, Ö3, M5 ve M eğitim yönetiminde yönelmeden kaynaklı hataların, ülkemizde beyin göçü sebepleri arasında, eğitimsel faktörler kısmında saymışlardır.

... en önemlisi işte eğitilecek çocuğun yeteneğine ilgisine yönelik eğitim vermek gerekir. Türkiye ve Almanya arasında en büyük farklılık budur. Yani Almanya’da eğitilecek çocuğun kendi yetenekleri kendi ilgi alanları kendi çalışmak istediği alanlara göre kabiliyetlerine göre yönlendirilme yapılıır. Eğer üniversiteye eğitim yapabilecek kapasitede ise o yöne yönlenebilecek isteği ve arzusu varsa oraya yönlendirilir eğer değilse bir meslek eğitimi verilerek hayata direk kazandırılır. İşte bizdeki eğitim politikasında eksiklik var derken onu kast etmiştim ben zaten. Yani eğitim var ama işte eğitim politikamız yok yani eğitim politikası eğittikten sonra biz bu gençleri ne yapacağız nasıl yönlendireceğiz orda çok büyük eksiklerimiz var. (A)

Burada ben kendim öğretmenlik okuduğum ve öğretmenlik yaptığım için de biliyorum. Öğrenci başarılı fakat bazı yönlerde eksik ise öğretmen mesela dili çok iyi değilse öğretmen bunu başka bir üst okula göndermiyor. Veya diğer insanlarla arası iyi değilse yine düşünüyor hoca. Göndereyim mi göndermeyeyim mi diye. Ama çocuk notu süper değil ama uyumlu yani gelecek vadeden birisi ise bu çocuğu mesela öğretmen bir üst okula gönderebilir. Yani seviyesi yüksek bir okula gönderebiliyor. Halbuki burada hani normal matematik, Türkçe, İngilizce vesaire bu sınavların dışında şu okula gitmek için 8. Sınıftan sonra bir sınav yok. Ya da üniversiteye gitmek için bir sınav yok. Ama not ortalamaları çok önemli. Artı dediğimiz gibi inisiyatif olayı var. Yani devlet burada öğrenciler üniversiteye gitsin diye çok imkânlar sunuyor. Mesela diyelim ki meslek lisesini okudu. Ki buradaki meslek lisesi ve Türkiye’de ki aynı değil. Burada hakikaten meslek lisesini okuduysa sadece meslek yapıyor. Haftanın iki günü yarım gün okula gidiyor. Yani çok basite alıyorlar eğitimi. Ama pratiği çok ön plana çıkarıyorlar mesela. (Ö3)

Türkiye’de belki hani insanlar şu düşünceden vazgeçse tamam okumak çok güzel. Ortaokul lise zaten şart. Ama hani üniversite için diyorum. Ama bir insan hani ne bileyim teknik alanda belki kabiliyeti vardır. Ona yönlendirilse meslek yapma kabiliyeti var adamda. Üniversite okumak istemiyor. Buna yönlendirilse çocuk teşvik edilse teşvik demek şu yani iş imkanları artırılrsa yani para kazanma durumu arttırılrsa belki o çocuk zorla üniversiteye gideyim diye kendini parçalamayacak. Ya da ailesi kendini zorlamayacak ne kendisini ne çocuğu. Çocuk da rahat edecek. Anne baba da rahat edecek. Yani sonuçta insanların birçoğu üniversiteye gitsin de çocuğum hayatını kurtarsın. Yani para kazansın meslek sahibi olsun diye gönderiyor. Halbuki bu lise ile birlikte yapılırsa yani çocuk liseye giderken güzel bir mesleki eğitim verilse ondan sonra bitirir bitirmez de bir iş bulsa o zaman herkes demeyecek ben illa üniversite okuyayım. En çok isteyenler ve en çok kabiliyeti olanlar üniversiteye gidecek. O zaman da hani üniversiteye gidenlerin sayısı belki azalmış olacak. Ama kalite artacak. Kalite de artınca onların da iş bulma ihtimali yükselmiş olacak. Bence bu. Ha keşke şu olsa ülkemizde. İşte fabrikalar kurulsa araba fabrikaları vesaire kurulsa insanlar yurt dışına gitmeseler. Ya da daha çok iş bulsalar da hani buraya gelmeseler o zaman iş imkânı daha artar. Yani açıkçası. Ama öyle bir durum şu an için söz konusu değil. (Ö3)

Türkiye’deki çocuklarla buradaki çocukları kıyasladığımızda Türkiye’deki çocuklara gelecek ile ilgili planları sorulduğunda cevaplar hep belli noktalarda toplanır diye düşünüyorum. Doktor olmak istiyorum mühendis olmak istiyorum diye toplanır. Asıl etken nedir bilmiyorum ama burada ben şuna şahit oldum. Ben itfaiyeci olmak istiyorum diyen çocuklara şahit oldum. Hani Türkiye’de çok revaçta olduğunu düşünmüyorum bir itfaiyeciliğin. Ama burada itfaiyeci olmanın gelir düzeyi çok kötü değildir belki. Hani kazanım olarak aşırı derecede farklı kazanmıyorlar yani. Onu demek istiyorum. Yani bir itfaiyeci de pek tabi iyi para kazanıyordur. Bunu tercih edebiliyor insanlar yani. Ve bundan rahatsız olmuyor kimse. Ve bunu hedef olarak da koyabiliyor kendisine. Ama bu belli bir noktada yığılmayı engelliyor. Herkes sevdiği işi yapıyor. Demek istediğimi tam anlatabiliyor muyum bilmiyorum ama tam dağılım yapılmış oluyor herkes sevdiği işi yapmış oluyor. Her işi liyakat

sahibine vermek gerekiyor. O işi yapabilecek kişilere vermek gerekiyor. O süzmeyi başaramıyoruz. Burada mesela eğitim sistemi mesleki eğitim sistemi biraz daha yaygın. (M5)

Burada en güzel ve en büyük benim gördüğüm olay Ausbuling dediğimiz adam mesela okuldan çıkıyor... en kötü okuldan bile çıkıyor onuncu sınıftan adam atmıyor çöpe diyor ki sen ne yapabilirsin. Ben diyor araba tamircisi olurum. Araba kaporta boyarım. Ama o adam o araba kaportasını tamam çok zeki değil ama bakıyor burada ilkokulda üçüncü sınıftan itibaren adamlar çocuklar ayırıyorlar. Öğretmen diyor ki, bu çocukta ben şu kabiliyetleri gördüm. Çağırıyor annesi babasını ben bunda bunu gördüm bu bence şu okula gitsin. Yok ben o okula istemiyorum annesi bu okula istiyorum da diyebiliyor ama öğretmenler tabi o okula gönderiyor. Neden çünkü onda bir tecrübe var. O görüyor. Eee futbol gibi. Mesela futbolcu biz bakarız anlamayız ama adam bir görür der ya bu adam bundan futbolcu olur gibi. En büyük aslında mesele ufaklıktan başlıyor. Almanya'da dördüncü sınıfta karar verilir şu okula gitsin bak bu çok zeki değil ama bunun sanatkâr olarak eli çok yatkın eee işte duvarcı olur araba tamircisi olur ona gidiyor o şekilde okuyarak onuncu sınıftan sonra Ausbuling dediğimiz okulu bitiriyor ondan sonra onu alınca üniversiteye gitme iki sene daha okuyor üniversiteye gitme hakkı alıyor ve üniversiteye gidip burada mimar mühendis olabiliyor. Çok güzel bir sistem. Bizde ne yapıyoruz at yarışı gibi koştur koştur koştur çocuklar bir streste üniversite imtihanında birinci imtihan ikinci imtihan hadi kazandı kazanmadı oda üç milyon iki milyon kişi bilmiyorum kaç kişi giriyor aldığı işte yedi yüz- sekiz yüz bin. (M)

Türkiye'de inisiyatif iyi mi olur kötü mü olur. Burada (Almanya'da) iyi oluyor. Çünkü burada hani çok fazla bir ayrımcılık yapılmıyor hani. Dayı meselesi burada pek olmuyor. O yüzden hani ülkelerin toplumların kendi karakterlerine kültürlerine bakılıp da inisiyatif verilip verilmeme konusu belki tartışılabilir. Ona bir şey diyemiyorum açıkçası. Hani yüzde yüz iş ehline versek o zaman inisiyatif ülkemiz açısından çok güzel bir şey olabilir. Ama hani dediğim gibi ona bir şey diyemiyorum. Çünkü zaten burada az çok insanlar iş bulabiliyor yani. İlla da para kazanmak için insanlar okumuyor. Bu var. Yani bizim ülkede durum biraz daha değişik. Yani biraz da sadece

para kazanmak için okuyan insanların sayısı çok fazla. Bazı insanlar var illa kendimi geliştireyim bir şeyler üreteyim diyor mesela. Öyle insanlar da çok fazla burada. Yani kendini göstermek istiyor. Ya da makam mevki sahibi olmak istiyor burada. Yani kendini kanıtlamak istiyor vesaire. Burada (Almanya'da) köyde de kaliteli okullar oluyor. En azından yakın köyde oluyor diyeyim. Köy derken Türkiye'deki köy gibi de değil burada. Köyde hastanede oluyor. Sağlık ocağı işte otobüsler çok fazla. Büyük şehre hemen gidip gelinsin diye, 15- 20 dakika da bir tren var. Yani ulaşım çok kolay burada. O yönüyle büyük bir fark olmuyor. Ya da devlet gidiyor orada da güzel bir okul açabiliyor. Bir lise ya da üniversite. İmkânları çok fazla. (Ö3)

4.2.9. Örgütlenme Eksikliği

Katılımcılardan Ö4 “Eğitim ayaktan kafaya kadardır.” sözüyle örgütlenmenin ne kadar önemli olduğunu belirtmiştir.

Eğitim ayaktan kafaya kadardır. Yani kafayı vücut ayırıyor kimisini kol yapıyor kimisini bacak yapıyor kimisini efendim neyse gövde yapıyor. Anlatabildim mi? Kimisi böbrek oluyor kimisi kalp oluyor falan filan. Ama bir de beyin yapıyor adam hani en son üniversiteye çıktıktan sonra sıra dışı çocukları alıyorlar işte orada. Seçiyorlar. ...adam diyor ki üniversitedeki adama telefon açıyor. Ya diyor işte size geldiği zaman şu adam neyi bilmeli? Alt yapı asgari olarak. (Ö4)

4.2.10. Planlama Eksikliği

Katılımcılardan A, YFT, M1, M2, Ö2, G, Ö1, M3, M4 ve M planlamanın eğitim yönetiminde olmazsa olmaz olduğunu ifade etmişlerdir. Planlaması yapılmayan hiçbir işin başarıya ulaşamayacağını ve ülke olarak en çok bu noktada sıkıntı yaşadığımızı belirtmişlerdir.

Eğitimdeki tek eksiklik belki şöyle söyleyebilirim eğitim politikası açısından söyleyebilirim eğitim verdikten sonra ben bu kadar genci nasıl değerlendirebileceğim diye projeksiyonun ülkemizde eksik olması en büyük açıklardan biri. Çok genç nüfusa sahibiz bu kadar genci eğitiyoruz. Okuyan nüfusumuzda çok yüksek ama eğitimi verdikten sonra nerde değerlendireceğiz nasıl yönlendireceğiz bu açıdan çok büyük eksikliğimiz var. (A)

...burada mesela meslek eğitimi verilmiş birisi ön lisans mezunu sayılıyor lisans eğitimine başlayabiliyor. Çok kaliteli meslek eğitimi yapılıyor. Ara iş gücüne her zaman ihtiyaç duyulurken mühendis ihtiyacı daha azdır. Ara iş güçlerinde daha çok ihtiyaç vardır. Aldıkları parada belki mühendisten fazladır ara iş gücünün. Şu anda ben fen fakültesi mezunu olduğum halde ara iş gücü olarak çalışıyorum ve fizik mezunlarından daha fazla maaş alıyorum mesela. Önemli değil mi. Yaptığın iş kalitesine göre para alıyorsun kardeşim yani. Yaptığın işe göre para alıyorsun. (YFT)

... Fen fakültesi fazlaysa kapat kardeşim onun yerine kaliteli meslek okulları aç. Dünya şeyinde yani dünya ölçeğinde kaliteli. Mesela bilgisayar konusunda en iyisi çıkmalı. Meteoroloji konusunda en iyisi çıkmalı. Tahta işçiliği ise en iyisi. Ondan sonra zaten senin buna ihtiyacın var. Her yerde mühendis kalem kâğıt haricinde hiçbir şey eline alamaz. (YFT)

...mesela bunlar da çok önemli. Türkiye’de haddinden çok fazla ziraat fakültesi mezunu var. Bunun planlaması ne zaman yapıldı Türkiye’de. Biz 80’li yılların başında veya 70’lerin başında yüzde 50 ziraat ve endüstri ülkesi iken 90’lardaki hedefimiz neydi bizim yüzde 10’a çekmek ziraatı. Yüzde 90 endüstrileşmiş bir ülke olmak. Ama ziraat fakülteleri her sene daha fazla açıldı. Sen hedefini tutturmak için bir şey yapmamışsın ki. (YFT)

İşte bunun sonucunda da aslında yani başarıyı elde etmemizdeki en büyük etken nokta yani insanların sadece kendi uzmanlık alanlarında çalıştırılması ve daha farklı alanlarda da isteklerde bulunulmaması bence başarıyı daha çok tetikler. (M1)

Öncelikle bir temelin olması lazım. Sırf sadece üniversite kurarak yani o kişilerin öğrencilerin geleceklerini garanti altına almış olmuyorsunuz. Sonuçta tamam bir bölüm açıyorsunuz güzel kulağa da hoş geliyor bazı bölümler çoğu bölümler var. Diyelim ki uzay mühendisliğidir şudur budur ama bakıyorsunuz herhangi hiçbir alt yapı yok. Yani tamam bu çocuk mezun olduğu zaman peki nerede çalışacak. Yani Türkiye’de mesela bunlar gerçekten çok az. Mesela Almanya’ya baktığınız zaman mesela diyelim ki belli bölgeler oluyor. O bölgelerde diyelim ki otomobil hâkim. Otomobil branşı çok hâkim. Üniversitelere ona göre kendine pozisyon hazırlıyor. Ona

göre mesela bölümlerini ona göre seçiyorlar. Yani alt yapı dediğim şey gerçekten çok önemli. Hani sadece bir sistem yani sistem bütün ülkelerde var yani. Baktığın zaman Afrika'da da bir sistem var. Ama onun içinin doldurulması çok önemli. (M2)

Benim Türkiye'ye izinlerde gidip gördüğüm şey üniversite mezunu adam hayata küsmüş belki ona fırsat verilse neler yapacak. Biraz da Türkiye'de öğrenciler üniversiteye giderken ne yaparsam daha çabuk para kazanırım ya da çok başarılı isem mutlaka doktor olmam lazım bu gibi düşünceler var. Bunun da önü mesela lisede kesilebilir. Öğrencilere illaki gözde olan meslekler yapmanız değil de severek kendinizi nerde yeteneğiniz varsa o tür meslekleri yapabileceğinizi de kanıtlamanız lazım. Bunun için de Türkiye'de mesela meslek lisesi falan biraz aşağı görülür. Bu tarz okullara da mesela yönlendirilebilir insanlar. Yani bir insan illa doktor olmak zorunda değil. Çok başarılı bir elektrikçi ya da usta da olabilir. Ama bunun cazibesi yok Türkiye'de. Mesela devlet bu alanda biraz çalışma yapıp belki bu meslekleri yapan insanların maaş seviyesi yükselirse daha cazip kullanılırsa ya da eşit şartlarda çalışılırsa belki öğrenciler o alanlara da yönlendirilebilir. Almanya'da mesela iyi bir meslek bir boyacı mesela meslek yaptıysa statü olarak da mesela kötü bir yerde değildir ve çok iyi para kazanıyordur. Bir üniversite mezunundan daha iyi para kazanabilir. Yani Almanya'da meslek yapan insana da üniversiteyi bitirmiş gözüyle bakılıyor yani eğer o diploması varsa hani mesleğini yaptığına dair o mesela Almanya da üniversiteyi bitirmiş gibi bir etki bırakıyor insanda. Ama Türkiye de öyle değil yani. Türkiye'de o yüzden birazda bu meslek alanına ağırlık verilebilir. İllaki herkes üniversite okumak zorunda değil. Gerçekten çok zekiyse veya o becerisi varsa tabi okusun. Ama herkesi de illa üniversite mezunu olacaksın diye zorlamaya gerek yok. Başka alanda çok gizli yetenekleri varsa mesela o alana girip hem sevdiği işi yapıp hem başarılı olabilir. Bu sayede belki beyin göçü de azalabilir. (Ö2)

Mesela biraz daha öğrencileri bu tarz ucu açık bölümlerden ziyade direkt mesleğe hazırlayan yüksek okullar var. İşte inşaatta çalışmak isteyen bir insan için inşaatçılık diye bir bölüm var. O bölümü bitirdiğin anda inşaatta istihdama alınma imkânın çok çok fazla. Buranın avantajı o. Yani iki yıllık

yüksek okullarda da özellikle teknik bölümlerden mezun olan kişilerin iş bulma imkânları çok fazla. Çünkü direk mesleğe hazırlıyor. Mesela araba tamircisi direk onun üzerine yapılan bir meslek yüksek okulu var. İnşaatsa direk inşaat üzerine. Ne bilim işte muhasebe ise direk muhasebecilik üzerine. Genellikle üniversiteye gelip üniversiteyi başaramayan kişiler bu taraflara kayıyor. Teknik yüksek okullara gidiyor. (G)

Eğer iş imkanları artırılırsa memlekette bu çözülebilir dediğim gibi. Örneğin benim kendi üniversiteden mezun olan arkadaşlarımın birçoğu şu anda tanıdığım başka yerlerden başka üniversitelerden arkadaşlarımdan da iş güvenliği uzmanı oldu memlekette (Türkiye’de). Bu güzel bir adımdı. Avrupa standartlarına uyma açısından memleketimizi biraz daha ileriye taşıyacak geliştirici güzel bir uygulamaydı. Bu ve buna benzer iş alanlarının açılması gerekiyor. Biz hep yurt dışından birçok şeyi kendimiz satın alıyoruz. Onun üretme yoluna bakılır da yeni iş yerleri iş imkânları olursa nüfusumuzun karşılığında da iş imkanları sağlanmış olur. Problem belki böyle çözülebilir. (Ö1)

100 kişilik bir iş yeri var halbuki bizim 200 tane ona uygun eleman var. Demek ki bir yüz kişilik daha iş yeri açmak gerekiyor. Aynı iş yeri olmasa da olur. Farklı yani memlekette olmayan bir şey üzerine gidilebilir. İş güvenliği uzmanı güzel bir örnekti buna. (Ö1)

Mühendisle meslek yapan arasındaki maaşın arasında çok fark uçurum yok. Bak bizim yanımızda çalışan adamlar var. Mesela adam inşaatta çalışıyor çatı işi yapıyor. Benim kadar para alıyor yaklaşık olarak. Bir usta benim kadar para alıyor. Adam niye o zaman adam diyor ki ben niye gidim ki 3 yıl kafayı yorum ki diyor ben üniversite mi okuyayım. Diyor ben mesleğimi yaparım. Aynı parayı alırım. Hayatımı devam ettiririm. Ben bunu seviyorum diyor. Bir de bu imkânım var diyor. Ben okumak istemiyorum diyor. Giderim bunu yaparım. Aynı şekilde sevdiği şeyi yapıyor hem. Ama mesela düşün o imkân olmasa adam mesela az para alsa isterse sevse de adam ne diyecek üniversitenin kapısına dayanır. Öyle değil mi? Çünkü adam az para alacak ya sevse bile adam diyecek ki ben yarın tamam da yapsam da yarın geçinmesem ne yapacağım diyor. Zorla da olsa geliyor oraya. Biz işte Türkiye’deki sistem dedim ya. Yani 3 milyonu üniversite kapısına

dayandırmaman için o alternatifi sağlaman lazım o adamlara. Benim arkadaşım vardı. Çocuk bir ara makine mühendisliği okudu. Ondan sonra benimle aynı lisedeydi. Afyondaydı. Ondan sonra bir baktım bırakmış yarıda. Gittim dedim yav Mehmet dedim sen normalde iyi bir matematikçiydin yani. Kafan tekniğe çalışıyordu beraberdik dedim. Sen niye bıraktın? Yav dedi ben makine mühendisi olup da ne olacağım dedi. Para almıyorum dedi. Yani gideceğim boru döşeyeceğim geleceğim dedi. Ondan sonra ne oldu. Gitti. Yani bana sorsan çocuk hiç öğretmenlik aklından geçmedi gitti matematik öğretmeni oldu. Gitti matematik öğretmeni oldu. Dedi valla artık mecbur kaldım dedi. En azından öğretmen olursam dedi 3 ay tatil yaparım paramı alırım dedi. Yani güvendeyim. Az da olsa sürekli maaşım geliyor. Güvendeyim. Yani aslında gerçekten o imkânı olsa o adam gidip makine mühendisliğini bırakıp da niye gidip öğretmen olsun ki. (M3)

Planlamada çok büyük yanlışlıklar var. İhtiyaçtan fazla kontenjan açılıyor. Örnek veriyorum ben 98 yılında girdiğim zaman bizim üniversitemiz Çukurova üniversitesinde 20 kişilik bir kontenjan vardı. Daha sonra Doğu üniversitesi ben gittikten bir sene sonra endüstri mühendisliği bölümü açtı. Aşağı yukarı 132 tane öğrenci almaya başladı. Sonra bir revaç gördü endüstri mühendisliği. Neredeyse her üniversitede endüstri mühendisliği bölümleri açıldı. Ama bu açılırken hiç şeye bakılmadı. Yani bizim ihtiyacımız kaç buna bakılmadan açılıyor. Örnek veriyorum 1000 kişi yıllık ihtiyaç var. Ama 5000 bin kişilik öğrenci yetiştiriliyor. E bu ne demek. 4000 tanesi iş bulamayacaktır demektir bu. Boşu boşuna o adamları işte öğretmenlerde aynı durum söz konusu. Yani binlerce öğretmen şu anda sıra bekliyor. Yer bulamadığından dolayı. Bu toplumda da huzursuzluğa sebep oluyor. Kendileri aileleri işsiz kalınca bu adamlar iş bulamayınca yani bu adamları boşuna okutmanın heba etmenin bir mantığı yok. 4 sene boyunca bir insana yatırım yapıyorsunuz. Sonucunu alamıyorsunuz. Boşu boşuna eğitmiş oluyorsunuz. (M4)

Sayılar (kontenjanlar) belirlenirken ihtiyaca göre belirlenmiştir zaten. İhtiyaca göre kontenjan ayırırlar üniversiteye. Bizde ki gibi iste 100 kişilik ihtiyaca 500 kişilik kontenjan açmaz burada Alman devleti açamaz. O planlamanın iyi yapılması lazım. (M4)

(Almanya) Hak edeni geçirirler. Hak etmeyeni geçirmez. (M4)

Burada bence en önemli şey devletin planlı yatırım politikasına ihtiyacı var. Yani öncelikle belli alanlarda devletin neye ihtiyacı varsa o alanlarda yatırım yapması lazım. Yatırım yaparken de eğitim politikasını da paralel yürüterek o alanlarda çalışacak gençleri eğitmesi veya yetiştirmesi lazım. Bu çok uzun vadeli bir çalışma. Zaten işsizlik biliyorsunuz bir kerede ortadan kaldırılabilecek bir problem değil yani. Üzerinde uzun vadeli planların yapılacağı ve netice alınabileceği bir problem (A)

Almanya’da bir işçi diyelim ki 2500 Euro alıyor. Hani üniversite mezunu bir adam da 2500 Euro alır, 3000 Euro alır. Belki biraz daha fazla. Arada bir uçurum yok. Bu çok güzel bir şey. Hani adam belki makam mevki olarak onun kadar yukarıda değil. Hani diploması o kadar değil ama yediği içtiği ondan geri değil. Hani yaşam kalitesi ondan çok çok geri değil buradaki bir insanın. Yani normal bir fabrikada çalışan bir insanın veya meslek yapan bir adamın üniversite okuyan birisiyle arasında uçurum yok maaş açısından diyorum. Sosyal devlet diyorlar ya. Hani kimsenin gözü kimsenin cebinde değil o yüzden. Ama Türkiye’de meslek lisesi mezunu bir adam bilmiyorum iş bile bulsa ne kadar ciddi bir para alır bilmiyorum (Ö3)

Yani Almanya’nın her alanda kuruluşları gerçekten dünya çapında olduğu için mesela otomotiv sektöründe bilişim sektöründe kimya sektöründe. Birçok sektörde çok büyük firmalar olduğu için istihdam alanı çok. Yani istihdam alanlarının çoğaltılması gerekir Türkiye’de. Bu da yani sanayileşmeden geçiyor. Veya hani insanlara alan üretmek gerekiyor is. Bu mesela ben şuna proje olarak duydum bilmiyorum inşallah gerçekleşir. İstanbul’da bir silikon vadisi tarzında bir girişim alanı oluşturulacağı. Bunlar güzel projeler. Yine moda alanında bir merkez oluşturulacağı. Bu tarz merkezler oluşturulduğunda sanayi de entegre edilebildiğini merkez haline getirildiğinde ilgi odağı Türkiye olacaktır yani. (M5)

Türkiye’de şimdi yani her üniversiteden mezun oluyorsunuz ondan sonra çıkıyorsunuz piyasaya mimar alınacak makine mühendisi alınacak bilmem ne alınacak. Yazıyorlar ODTÜ, İTÜ, Boğaziçi. Peki öbür vatandaşların ne suçu var. Trakya’dan mezun olan adam ne yapacak. Bu çok kötüydü yani. Ben

mesela eee onlara üzüldüm. Yani ODTÜ, İTÜ, Boğaziçi yani bir makine mühendisi karşısında öbür taraftan Cerrahpaşa, Hacettepe tıp bilmem ne öbürleri ne yapacaklar. Tıpta bulur iş sorun değil ama yani bu ayrımcılık çok kötü. Yani şunu görüyorum mesela şimdi çok Türkiye 'ye gidip geliyorum yani Türkiye 'de her yerde üniversite kurulmuş yapılmış ama insanlarla mezun olanlarla konuşuyorsun size yemin ederim 1987 'de bitirdiğimiz lisedeki benim şu andaki lisedeki eğitimim kadar eğitimleri yok. Üniversite mezunu olanların. Ben görmüyorum. Yok. Yani eee hakikaten acaba diyorsunuz ki şu üniversite kurup işte Bayburt 'ta Alanya 'da. Alanyalım ben. Alanya 'da evim var. Alanya 'ya gidiyorum. Orada üniversite kurulmuş. Konuşuyorum gençlerle. Akdeniz üniversitesine bağlı bilmem ne. E ben tabi şey açısından demiyorum. Yani üniversite kurmak için mi üniversite kuruyoruz. Eee bence yanlış. Almanya 'da Almanlar bunu yapmaz. Alman bak biz oturduğumuz bu şehirde Krefeld şehrinde üniversite vardır tekstil üzerine makine mühendisliğinde ama hak ederek eğitim verir. Buradan mezun olan bir insanda Münih 'teki insan kadar ayarındadır. Ufacık bir şehir olduğu halde. Yani denge vardır. Üniversiteler arasında. (M)

Her şeyi planlıyorlar. Bide şu var burada mesela diyor ki adam ben diyor inşaat mühendisi çıkardım. Elimde açık var. Bak diyor ki bakanlık eyalet çapında veya Berlin diyoki ben diyor inşaat mühendisliği açtım diyor bunlar hep mantıklı benim mesela diyor 1500 tane elemanım açıkta geziyor gençlerim. Hemen ne yapıyor biliyor musun onlara bir paket program çıkartıyor. 6 ay kurs veriyor. 6 ay sonra onlar yapıda ısı yalıtım bilirkişisi oluyor. Mühendisleri toparladılar belli belli okullara yetki verdiler özel okullarla 3 haftaya yakın kurs yaparak, adam mühendis nasıl mühendis olursa olsun işsiz kalmış ne yaptılar onlara kurs vererek Almanca öğretmenliği diploması verdiler, ve Suriyeli mültecilere Almanca öğrettiler. Burada inşaat piyasası düşer oradaki mühendisi başka bir yere kanalize eder. (M)

Eğitim politikasına ben sadece eğitim olarak görmüyorum yani. Özellikle eğitim bakanlığının sadece eğitim kısmıyla ilgilenmemesi gerektiğini düşünüyorum. Eğitim bittikten sonra bu şu an eğittiğim gençleri hangi alanda değerlendire bilirim? Ülkenin alt yapısı var mı diye planlaması

gerektiğini düşünüyorum. Alt yapıya göre gençleri yönlendirip gerekiyorsa beyin göçünü engelleyecek alanlarda eğitimler verip ona göre de iş imkanlarının sağlanması lazım (A)

4.2.11. Teori ve Pratik Arasındaki Uyumsuzluk

Katılımcılardan M5, M, Ö4, G, Ö1, M3, M4, YFT ve M teorik eğitim nasıl önemliyse, öğrenilen teorik eğitimin uygulanmasının da o derece önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Teori ve pratiğin birlikte olmasının Türkiye'ye çok şey getireceğine inanıyorum. Çünkü insanlar erken yaşta çift kanatlı hem okul hem pratik ve teori olarak beraber götürebiliyorlar yani. (M5)

Türkiye'ye gittim. Üniversite ismi vermeyeyim ama o zaman kıyaslama imkânı buldum. Buradaki üniversite eğitimiyle Türkiye'de eğitim arasındaki farkı. Orada mesela Bilgisayar mühendisliğinde mikro işlemciler diye bir dersimiz vardı. Burada bir laboratuvarı vardı onun. Önümüzde bir mikro işlemci vardı onu planlamamız gerekiyordu. Programlamamız gerekiyordu. Her hafta rapor tutuyorduk. Rapor doğrultusunda bir şeyi programlayıp göstermemiz gerekiyordu. Gösteremezsek o bölümü geçemiyorduk. Türkiye'ye gittik. Aynı ders. Elimizde bir tane İngilizceden çevrilmiş bir fotokopi kâğıdı yani kitap. Hoca anlatıyor. Siz bir mikro işlemci dersini hocanın anlatmasıyla dinliyorsunuz. Sonra size diyor ki arkadaşlar sınavda sayfa 24, 35, 86 buralardan sorular gelebilir diyor. Siz bu dersten ne kadar verim alırsınız? Ne kadar o alanda kendinizi geliştirebilir veya o alanda insana faydalı olabilirsiniz? Çünkü bir şey görmüyorsunuz. Tutmuyorsunuz. Programlamıyorsunuz. Veya bir şeyi başarmıyorsunuz.

Uygulama yok. Uygulama olmayınca da hatta uygulama öyle bir olsun ki sanayide olsun direk. Yani gidip proje bazlı olsun. Ne bilim bir şeyler başarsın karşılığını alsın. Böyle şeyler olursa çok daha kişisel açıdan da çok daha faydalı olur. Çünkü burada iş hayatında ve iş başvurularında bize sorulan şey hangi okulu hangi notla bitirdiğiniz değil. Hangi projeleri yaptınız neler ürettiniz? Bunlara çok dikkat ediliyor. Yani belki klişe olacak ama biraz ezberci bir sistemimiz var maalesef. (M5)

Benim gördüğüm ufaklıktan beri insanları böyle Türkiye’de at yarışı gibi koşturup hep teori teori ezber ezber ezber üniversite imtihanı A, B, C soru moru yani yanlış şeyler bunlar işte bu sistem bence yanlış. (M)

Hayattan uzak. Türkiye’deki konular hayattan uzak. Burada (Almanya’da) hayatın içinde. (Ö4)

Özellikle sosyal bilimler fakültelerinde daha beceriye yönelik pratiğe yönelik eğitim varken mesela Türkiye’de bu noktada daha ezbere yönelik eğitimin olması insanları bu noktada hayata hazırlamada ya da okuldan sonra iş bulmadaki becerilerini arttırmada çok yeterli olmuyordur belki. (G)

Türkiye’de aslında teknik eğitim fakülteleri özellikle uygulama alanında çok sınırlı. Sanayi stajı yaptık. Öğretmenlik stajı da yaptık. Çok yetersizdi benim için o alandaki staj olayı. Aslında hani yurt dışında bilim öğrendikten sonra burada biraz daha tecrübemi geliştirmek adına bir yerde belki çalışabilirim niyetim de vardı. Böylelikle hem biraz daha tecrübem artar. Çünkü beni Türkiye’de yaptığım staj da tatmin etmedi. Lise eğitiminde aldığım meslek lisesi mezunu olduğum için 3.yılda staj oluyor. Staj ağırlıklı oluyor. Açıkçası lisedeki stajım daha etkili idi üniversitedeki stajımdan. Kendi bölümümüzde böyle bir eksiklik var maalesef memleketimizde. Yani daha çok uygulamaya yer verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Biz teorik de sınırlı kaldık. Öğrendiğimiz teorik bilgileri uygulayamadık her yerde. Uygulayacak alan bulamadık ya da. (Ö1)

Ben üniversite stajında aklımdan hep Avrupa geçerdi. Çünkü orada staj yaptığım yerde bir ciddiyet göremedim. Üniversitenin bizi gönderdiği staj yerindeki yöneticilerden ciddiyet beklerdim. Yani bana güzel güzel bilgi aktarmalarını beklerdim. Ama baktım ki aktarma ile olmuyor. Bu sefer kendi araştırmamızla kendi imkanlarımızla orada bir şeyler öğrenebildik. Yani orada bilgili olanlar daha çok benim bilgimi o alır da sonra benim yerimi alabilir beni iş yeri gönderir mantığı var. (Ö1)

Benim staj yaptığım yerde bu vardı. Bir üst ustamdan kolay kolay bilgi alamazdım. Ama onun üstünden daha doğrusu en üstten alırdım. Fakat beni onun yanına sokmazlardı fazla. Ben böyle bir durumla karşılaştım. O zamanlar derdim yani Avrupa’da bu böyle olmasa gerek. Ve hakikaten

buraya geldim. Burada gördüğüm durum uygulama alanında üç yıl burada meslek yapıyor bir insan meslek öğreniyor 3 yıl sürede. Türkiye’de çıraklık eğitimi dediğimiz o olay var ya burada aslında daha farklı. 3 yıl meslek okuluna gidiyorsun. Yani üniversiteyi okuyamıyorsan benim gibi meslek bölümlerinde okula gidiyorsun ve orada kimse senden bilgi kısıtlamıyor. Bilakis memleketin gelişmesi için daha çok bilgili insan olsun şeyiyle bilgi aktarımı sürekli oluyor. Yeter ki sen öğrenmek iste. Sen de istek varsa kişinin kendisinde istek varsa bilgi aktarımında da bir kısıtlama ile karşılaşmıyor. Yani öğrenebildiği kadar öğrenebilir. Geliştirebildiği kadar geliştirebilir. Bizim memleketimizde bunlar oturmamış maalesef. Herkesin işsiz kalma korkusu var. Türkiye’de herkes ehliyet alır çok kolay alır ama herkes şoför olamaz. Yani arabayı sürmesi için şoförlüğü sorulur ehliyeti sorulmaz. Ama buradaki durum tam tersidir. Burada şoför olduktan sonra ehliyet verilir. Ve ehliyeti olan kişi şoförlük sorgulanmaz artık. Yani bunun şoförlüğü var mı denilmez. Bu durum bu gibi olsa gerek. Türkiye’de diploması olana tecrübesi soruluyor. Ama burada tecrübesiz olmayana diploma verilmiyor. Yani gördüğüm en büyük fark bu. (Ö1)

Önce teoriyi yapacaksın sonra uygulayacaksın. Yani bu şimdi mesela örnek olarak okuduğunu uyguladığın zaman farklı bir dünya. Sadece teori de kaldığı zaman ikisi birbirini tamamlayan denklem. Kendi hayatımda ben mesela. Biz de vardı mesela bizde her derste teori vardı. Teori zaten mecbur. Pratik de mecbur mühendislikte. Yani her derste gidip pratik yapacaksın. Peki bu neyden kaynaklanıyor. Yine ekonomiye dayanıyor. Mesela bizim laboratuvarlarda her bir makine 250 bin Euro. Bizim üniversite Krefeld’deydi. Gidip laboratuvara bakabilirsin. Gidelim seni gezdireyim. Her bir dersin bir tane laboratuvarı var. Uygulamalı. Mesela bizim üniversitede robot laboratuvar vardı. İlk kez hayatımda orada robotları gördüm. Biz robot programlaması yapıyorduk yani. Endüstri için. Her bir robot 250 bin Euro. Bu bütçenin iyi olmasından kaynaklanıyor. Devletin ne kadar bütçe ayırdığını görüyorsun üniversiteye. Ve üniversite proje araştırıp kendi üretiyor makinaları. Daha sonra her sattığı projeden para alıyor. Bilgi yapıyor önce. Araştırıp geliştiriyor. Sonra satıyor. Yani aslında

üniversitenin de kazancı oluyor. Adam sistemi oturtmuş. Bu neyden geliyor. Bu sistem olmadığı zaman teoriyi de uygulamaya geçiremiyorsun. (M3)

Mesela bir sınav teori yazdın. Teori sınavını geçtin. Sen dedin ben sınavı geçtim. Profesör ne diyor. Diyor ki sen sınavı geçmemişsin diyor. Çünkü nedir diyor gideceksin aşağıdan soru sana veriyorlar. Onu diyor ki bunu uygulaman lazım diyor. Uygulayacaksın o uygulama dersi de geçeceksin. Mesela örnek olarak diyor ki bir parça veriyor mesela. Diyor ki robotta bunun programlamasını yap diyor. Yani onu önce sana gösteriyorlar. O programlama şeklini hepsini. Gideceksin bir de pratikte yapacaksın. Şimdi bunu yapmadın zaten o zaman sınavı geçemiyorsun. (M3)

Benim zamanımda teori ile uygulama arasında hiçbir bağlantı yoktu. Şimdi yeni yeni yapılıyor ama yine yapılması gereken kadar değil. Yani biz işin sadece teorisini görüyorduk. Pratik konusunda hiçbir bilgimiz yoktu. Staj yapıyorduk. Ama ben size söyleyeyim o stajlarda üniversiteler için konuşuyorum. Hiçbiri hiçbir şey hiçbir bilgi verilmiyor. 30 günlük 20 günlük her sene bir staj var. O stajın bir faydası olduğuna inanmıyorum ben. Yani o stajın gerçekten yararlı hale getirilmesi lazım. Yani üniversitelerle fabrikaların şirketlerin çok daha fazla iş birliği halinde olması lazım. Örnek veriyorum derslerin bir kısmı ne bilim şirketlerin içinde olabilir. Daha fazla iç içe girmeleri lazım. Bununla ilgili çok güzel bir şey yapıldı. Ankara'da üniversite açıldı. Organize sanayi bölgesinde bir üniversite açıldı. Direkt OSTİM'in içinde. OSTİM üniversitesi. İşte yapılması gereken bu. Direkt işin içinde. O üniversitenin sistemini de az çok biliyorum. O öğrencilerin nasıl yetiştiklerini. Yani işi iste öğrenmesi lazım. Mühendisliği mühendisin yanında öğrenmesi lazım. Sen mühendisliğe giriyorsun. (M4)

Adana da endüstri mühendisinin yanına gittim. O beni bir gezdirdi..... çok büyük bir fabrika. Sonra bürosuna geçtik. Böyle konuşuyoruz. Adama dedim ki valla abi dedim işin açıkçasını söyleyeyim mi dedim. Benim dedim gözüm korktu. Bu ne ya dedim. Bu kadar büyük bir sistem. Devran dönüyor ya dedim burada. Sen bunu nasıl yönetiyorsun nasıl yapıyorsun. Cidden gözüm korktu yani. Nasıl hakimsin bu kadar şeye. Dedim. Adamın bana verdiği cevap şu. Murat dedi senin üniversitede gördüğün şey ile burada dönen şey farklı. İşin içine girince zaten burada öğreniyorsun dedi. Yani dediği şey üniversitede

hiçbir şey öğrenmiyorsun. Sadece teorisini öğreniyorsun. Asıl işi başlayınca görüyorsun. (M4)

Öyle bir imkân da şeylere verilmiyor mühendislere verilmiyor. İş ilanı koyuyor adam. 3 sene tecrübe diyor. Ben 3 senelik tecrübeyi nasıl yok ki yani nasıl benden nasıl bekliyorsun 3 senelik tecrübeyi. Birilerinin bana bir şans vermesi lazım ki o 3 senelik tecrübeyi elde edeyim. (M4)

Türkiye’de üniversitelerde staj zorunlulukları veya stajların önemi konusunda stajın yaygınlaşması noktasında çalışma yapılabilir. Stajlar gerçekten önemli. Hem eğitim gören kişinin kendi yönünü tayin etmesi için kendini görebilmesi için hem de ona iş alanı sağlayacak kişinin kişiyi tartabilmesi için önemli noktalar staj alanları. Ve kişinin eğitimini teorileri pratikle pratiğe dönüştürülebileceği alanlar en güzel alanlar. (M5)

Almanya’daki en başarılı iş gücü Türkler. E aynı iş gücü Türkiye’deyken başarısız oluyor. Almanya’dayken aynı ırk aynı millet çok başarılı. Abi o zaman sistemle ilgili bir problem var. Milletle ilgili insanla ilgili bir problemden ziyade sistemle ilgili problem var. Ben üniversitede okurken bir proje ile gittim. Profesörüm benimle alay etti. Dedi ya böyle bir şey mi olur. Halbuki Avrupa’ya geldiğimde gördüm ki birisi benzer bir projeyi vermişti. Burada ödül aldı. Yani orada bastırılmayacaksınız. Akademik çevrenin içinde de bastırılmamış olacaksınız. İnsanların bilimsel çalışma konusunda ufku açılmalı. Biat edici sistemden biatten serbest düşünceye eleştirel düşünceye geçmeliler. (YFT)

Üniversite okurken koskoca üniversitede 3 hafta pratik yaptık. Burada öyle değil burada oda üçüncü sınıfta mı ne yaptım. Koskoca teknik üniversitede otuz saat mi ne. Ama burada öyle değil. Burada birinci sınıftan itibaren duvar nasıl örülür veyahut nasıl yapılır harç nasıl karılır çok farklı yani. Devamlı direk teori ve artı sektöre uygun direk sahaya indiriyor. Sahada ARGE çalışması dediğimiz mesela bizim inşaatta ... kuracağın zaman bir elemanın ortalama fiyatı çıkarmanız lazım bunu nasıl yaparsınız onun için harcı size kardırırlar burada. Harcı kararsınız. Kaç torba çimento gidecek ne kadar kum gidecek bilmeniz lazım. Mühendis dahi olsanız. Ama Türkiye’de öyle bir şey yok. Ben Türkiye’de mühendisim. Ooo havalarda uçuyorlar çocuklar

maalesef oda yanlış yani yanlış bilgi bence. İTÜ'ye girdim ben üniversiteye girdim. Aa benim mesela şimdi abimin kızı İTÜ matematik bilmem neyini kazandı uçuyor niye ben İTÜ'ye gittim. Ya oda aslında yanlış. O tamam güzel duygu ama İTÜ'ye gitmek İTÜ'lü olmak ama işte iş sahada öyle değil. Bence Türkiye'deki en büyük eksiklik ya bizim üniversitelerimizde ben kendim dahil eğer ben Almanya'ya gelmeseydim belki de bende çok eksik olacaktım. Burada sizi birinci sınıftan itibaren devamlı sahada olduğunuz için inşaattasınız şantiyedesiniz sizi devamlı bize duvar ördürdüler ya duvar. Yani duvar nasıl örülür ben burada duvar ördüm. Bir mühendis bir mimar olarak. Teknik üniversitede böyle bir şey yapmadım. Yok dediler sen mühendissin sen inşaata girmeyeceksin. Ama yanlış bir şey. Bence yanlış duvar nasıl örülür nasıl yapılır çünkü ben yaptım. Kaç litre sudan kaç torba çimentodan harç yapılır o harç ne kadar gider bunu buradaki mühendis biliyor. Eksik Türkiye'de eksik. Üniversiteyi kazandım doktorum. Üniversiteyi kazandım mühendisim, mimarım çok eksikler var yani. Çünkü buradaki bütün yani otuz saat kırk saat değil altı ay yedi ay sekiz ay pratik. Ki o insanla teori öğrenmiş bir insan bir midir? Değildir. (M)

Yani işte o yetersizdi yani şimdi bakın Almanlar mühendis yetiştireceği zaman 50 saat teori 50 saat de uygulama yaparlar yani direktmen mesela kimyagerse ilaç fabrikasına gönderirler niye orda öğrensin tabi belli bir eğitimden sonra mesela adam usta başı olacaktır usta başı ausbildung yapıyordur onu 500 saatler teorik eğitim verir 50 saat araba tamir ettirir üretir bizde bu eksik bizde bir tek eskiden makine meslek okullar vardı orda yapıldı. Hep böyle teori araştırılırdı teori yaparlardı uygulamaları o zamanki meslek okullarına giden ben şimdi izliyorum arkadaşlara bakıyorum çevreme çoğu işsiz kalmadı çoğu da emekli oldu iyide paralarla emekli oldular eski sistem daha iyimiş yani insanı teori yani artı eğitim olarak verilmeli ne kadar adam eğittikçe bu adamı alacaksın belli bir saat teknik çizim bizim nasıl çizilir nasıl yapılır belli saate hadi bakalım uygula o pencere bence çok önemli yani uygulaya uygulaya öğrenecek çünkü teori görüyor uyguluyor sonra icat yapabiliyor ama siz insana teori verin teori verin o adam bilmiyor ki uygulamayı nasıl sana icat bulacak ben bunu eksik görüyorum bence yani (M)

4.2.12. Eğitim Sistemi

Katılımcılardan M5, YFT, M1 ve M2 eğitim sisteminde komple bir yanlışlık olduğunu belirtmişlerdir. Sürekli değişen bir sınav sistemi yetmezmiş gibi eğitim sisteminde de bir türlü başarı sağlanamadığını ve değişikliğe gidildiğini ifade etmişlerdir.

Ben üniversiteyi Türkiye’de okudum. Lisenin değişik bir haliydi benim için bir üst kısmıydı. Ama lise gibiydi. İnsanlar hala o mantalitedeydi. Gidiyor derse giriyorsunuz ders notlarınız var belli sayfalardan bir sınav sınav amaçlı bir eğitim. (M5)

Yani Türkiye’deki eğitim sisteminin yetersizliğinden bahsedebiliriz. (YFT)
Sebepleri çok fazla ama en önemlisi 1970’lerin ortalarından da bahsedebiliriz. 80’lerden 85’lerden sonra özellikle yeni nesil iki senede bir eğitim sistemi değişmiş. Her gelen hükümet yani bunu politik herhangi birisini özel olarak kastetmiyorum. Eğitim sistemini değiştirmeye çalışmış. Mesela Avrupa’da bu 15 20 yıllık fasılalar halinde planlanır ve kolay kolay eğitim sistemini değiştirme diye bir şey yoktur yani. 3+3+3’e geçersin bilmem neye geçersin bunlar hep plan program dahilinde yapılan bir şey. Ama şimdi bir keşmekeş bir kaos bu devam edip gidiyor. Yani bir dönemin öğrencileri yetişmeden bitmeden başka bir dönemin öğrencileri başka bir sistemle yetiştirilmeye çalışılıyor. Ve belli bir standardizasyon kalkmış durumda yani orada. İskandinav ülkeleri kendileri de başarı tutmuşlar ama sonra bir araştırma yapıyorlar tarafsız bir araştırma nötr bir araştırma. Diyorlar ki yani biz verdiğimiz şeyleri çok fazla veriyormuşuz. Eğitim saatlerini düşürüyorlar. Eğlenceli hale getiriyorlar eğitimi. Türkiye’de hani ben biliyorum ki 20 kere bile bizim zamanımızda değişti. Daha sonra bu yeni zamanda her sene bir kere sistem değişikliğine gidildi. Milli Eğitim Bakanı değişikliği ile sistem de değiştirilmeye şey yapılıyor. Burada niyet belki pozitifdir. Yani belki hani hiç kimse kendi milletin çocuklarını daha kötü bir sistemle yönetmek istemez. Ama burada niyet yeterli değil. Hani bir laf vardır; “Cehenneme giden yollar iyi niyet taşları ile döşelidir” diye. (YFT)

Eğitim sistemi Almanya’da hükümet değişikliğinde en son etkilenecek sistem. Adamlar çünkü bunu 20, 30, 50 yıllık planlarla yapıyorlar. Hatta ben size söyleyeyim bazı hani buradaki çok çetin okullarda eğitim sistemi çok eski

zamandan beri aynı. Değişmemiş. Çözüm çok basit bir şey yani. Amerika'yı iki kere keşfetmenin alemi yok ikinci kere keşfetmiş olmuyorsunuz. Büyük ülkeler de bunu böyle yapıyorlar. Dünyada bu eğitim sistemini geliştirmiş olan ilk ondaki ülkelere gidersiniz. Eğitim sistemini nasıl yönetiyorlar bakarsınız bunlara. Bunu kendinize uygularsınız birebir alın demiyorum bakın önemli burası. İşte o milli standardizasyon dediğimiz şey burada başlıyor. Yani bunu kendi milli şekilde uygulayacaksınız. Çünkü birebir uymayabilir. Kültür ayrı. (YFT)

Yani ben kendi açımdan düşüneyim Aslında en güzel örnek kendimi düşünüyüm. Şimdi eğer kişi ve birey Türkiye'de okuyup verdiği emeğin karşılığını göremeyeceğini düşündüğü zaman ve kendini daha fazla ilerletebilecek fırsatlar önüne gelmediği zaman arayış içine giriyor. Ve bu arayışı da kendi ülkesinde bulamayacağı kararıyla başka ülkelere daha gelişmiş ülkelere kendini kanallı ediyor ya da yönlendirmeye çalışıyor l. Oralarda başka fırsatlar bulmaya çalışıyor. Ben de sahsım adına öyle yaptım. Nasıl söyleyebilirim ben imam hatip mezunuydum Türkiye'de. Meslek lisesiydim. Türkiye'de de ilk eşit ağırlıklı alanım ilk 20.000 içine girdim ama onun karşılığında bizim zamanımızda iste DSP Hükümeti tabi siyasi boyuttan da bunu düşünebiliriz sosyolojik boyutlardan da düşünebiliriz birçok şeyleri var. O dönemde aldığım puanın karşılığında normalde fule yakın bir matematik yapmıştım. Net olarak. Ama benle 2 tane 3 tane matematik yapan bir öğrenci aynı seviyede aynı puanda benim girebileceğim yerlere gidiyordu. Yani bu demek oluyor ki Türkiye'nin en iyi hukuk fakültelerini kazanabilecek seviyede 2 yıllık bölümleri falan tercih etmek zorundaydım. Bunun da karşılığını alamayacağımı düşündüğüm için Türkiye'de önüne engel olarak çıktığı için bu meslek liseleri kat sayı problemi. (M1)

Yani şimdi kendimden örnek verecek olursam ben İstanbul'da Anadolu Teknik Lisesinden mezunum benim okuduğum dönemde lise mezunu olup maalesef mühendis olma şansın sıfırdı. Benden sonra zaten o bir yasa vardı. Yasa geldikten sonra. (M2)

Mesela elektrik mühendisliği okumak için bir elektrik meslek lisesi bölümünden birinin önüne engeller vardı zamanında. (M5)

4.2.13. Liyakat

Katılımcılardan YFT ve G liyakat ilkesinin terk edilmemesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ülkenin gelişmiş bir ülke olması için üniversitelerde ve kamuda sadece liyakat ilkesinin esas alınması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Siyasallaşan akademik camia kendi aralarına kendileri haricinde liyakat sahibi insanların girmesine bir şekilde mâni oluyorlar. Üniversitelerde bu liyakatin haricinde bir veraset sistemi eskiden de vardı ama son zamanlarda artık bu rutin hale geldi. Ben Türkiye’de görüyorum birçok üniversitede bölüm başkanları falan elli tane üniversite açmışsınız şimdi tamam mı ama üniversitelerin kalitesi belki lise eğitime düştü. Bölüm başkanına bakıyorsun yani yeterli akademik çalışması yok. (YFT)

... onun dışında üniversitelerde eğitim verebilecek hocaların da kalitesinin daha da yükselmesi gerekiyor. Ya bunlar hepsiyle birbiriyle bağlantılı noktalar, yani eğer üniversitede kaliteli eğitim verilmeye başlarsa üniversiteden yetişecek hocalar da kaliteli bir noktaya gelebilecek. O üniversitedeki hocaların yetiştirdiği öğrenciler de o noktada daha da kaliteli bir hale gelecek. Bu birinci derecede üniversitedeki hocalarla alakalı bir durum. Yani bir sadece teknik imkanlar değil. O üniversitede ders veren insanların da belli artık birikimini arttırmaları gerekiyor. Yani bugün Türkiye’den bakıyoruz işte yurt dışındaki saygın dergilere yazılan makaleler işte sayılar ortada. Bizim üniversitelerimiz bu noktada şu anda hani kendilerini böyle işte dünyada en iyi üniversiteler sıralamasına maalesef sokamıyoruz. Belki nüfus olarak biz birçok üniversiteden çok çok büyük üniversitelerimiz var sayı olarak, ama kalite olarak dünyadaki bu tarz bilimsel dergilerde hala biz yokuz. Bunun için ne yapılması gerekir, üniversitelerdeki bu eğitim imkanlarını arttıracak belki burada devlete de daha çok iş düşüyor. Üniversitelerde bu çalışmaları mesela bu ARGE noktasında olsun, işte kaliteli hocalar noktasında olsun ve onlara hani gerekli desteği vererek bence olabilir. (G)

4.2.14. AR-GE

Katılımcılardan M1, G, M2, M3, M4, A, M5 ve YFT beyin göçünün gerçekleşmesinde bir ülkedeki AR-GE’nin eksikliğine değinmişlerdir. Araştırma ve geliştirme yaparak

kendini geliştirmek isteyen bireylerin ülkelerinde uygun bir zemin bulamadıkları zaman g ettiklerini belirtmişlerdir.

... işte araştırma geliştirme olarak kendi ülkesinde daha fazla kendini geliştiremeyeceğini düşünürse maddi sebepler tabi ki bunun en büyük boyutlarından bir tanesi verdiği emek yani neden etkiye tepki gibi düşünebiliriz. Verdiği emeğin karşılığında onun karşılığını almak istemesi ve bunda karşılığını göremeyeceğini düşünmesi sebebiyle daha çok kazanabileceği başka ülkeler gitmek istemesi diyebiliriz. (M1)

Eğitim kalitesinde dediğim gibi Türkiye'deki niversitelerin ARGE noktasında öğrencilere daha çok imkanlar sunması lazım. Öğrenciler bu noktalarda kendisini daha da geliştirebilecek imkanlar bulmaları gerekiyor diye düşünüyorum. (G)

Burada öncelikle maddi olarak yani niversiteler özellikle yani bunu biliyorum. Ve duydum. Mesela rahatlıkla niversitenin profesörleri öğrencileri birebir güncel olarak yani şu anki çalışma hayatında tecrübe sahibi olabilmeleri açısından çok büyük araştırma geliştirmeye büyük firmalardan maddi destek alabiliyorlar. Özel profesörler var mesela niversitenin güvendiği ya da bu profesörlerin Siemens gibi Bosch gibi Mercedes gibi birçok alanda yani sadece bunlar en büyük rnekleri. Birçok alanda maddi olarak araştırma ve geliştirme açısından destek alıyorlar. Ve bu desteği de bu profesörler niversitenin içinde kendi öğrencilerine destek olarak veriliyor. Bu şekilde de öğrenciler aslında araştırma açısından kendilerini hem maddi olarak destekledikleri için daha rahat bir şekilde şey yapabiliyorlar geliştirebiliyorlar. Türkiye'de bu açıdan baktığımız zaman yani gittiğimde orda gördüğüm okuduğum zamanları düşünecek olursam bilgisayar laboratuvarları bile mesela kapalıydı. Kilitliydi. Ya da gittiğimiz zaman çok fazla izin verilmiyordu. Kendi alanımızda kullanabilmek için şey yapmak için. Çok fazla bilgisayar da yoktu yeteri kadar öğrenciye sunulabilecek. Bu şekilde şey yapabiliriz yani maddi açıdan buradaki firmalar direk profesörlere bunu milyon dolarlar bazında da? Mesela ben elektroteknik bölümünde okudum. şey olarak. Orada çok büyük yani belki fabrikalarda olan makineleri biz direk niversitenin laboratuvarlarında direk uygulamalı olarak görebiliyorduk. Onu da tecrübe edebiliyorduk. (M1)

Yani AR-GE'nin zaten en büyük etken şeyi maddi olarak profesörlerin bilimsel açıdan öğrencileri ya da yetişmiş insanlara bir yol göstermesi yani destek olarak yol göstermesi diye düşünecek olursak araştırma geliştirme tamamıyla maddi noktalara dayanıyor. O açıdan da Türkiye de bu imkanlar ne şekilde var çok şey değilim ama. Üniversite kıyaslaması olarak düşündüğüm zaman aradaki fark çok fazla diyebilirim yani. Mesela en son yaptığım tez çalışmamda direk kendi tezimi sunduğum profesör Duisburg diye bir şehir var. Aynı İstanbul Ankara gibi düşünebilirsiniz. O şehrin tamamıyla bilimsel destekçisi olarak anlaşılmış. Yani orayı destekliyor bilimsek açıdan ve buradaki öğrencileri direk bir yıl orada şey geçici olarak çalışabiliyor. Ve akabinde de o öğrenciler eğer orada başarılı bulunursa akabinde de çok dolgun bir maaşla mesela 5 bin 6 bin Euro gibi bir maaşla direk üniversitenin sonunda tezini sunduktan sonra orada başlayabiliyor. Onu direk belediye zaten profesörlere diyor. Bize bu öğrencileri yetiştirin buna yönelik. Ve bizlere de yönlendirin. Biz de size bu şekilde maddi olarak destek vereceğiz gibisinden. (M1)

Burada gerçekten hani baktığın zaman her firmanın neredeyse bir AR-GE bölümü var. Ama Türkiye'de baktığın zaman bu önem maalesef çok düşük. Tabi ki bunun etkisi oluyor. Ben de zaten hani tezlerimi AR-GE bölümlerinde yaptım. Ama Türkiye'de hani öyle bir şey şirketlerde hani bir tez yazmak gerçekten çok zor. (M2)

Sistem şu şekilde çok hani çok da güzel bir sistem olarak görüyorum bunu. Diyelim ki sizin bir firmanız var bir de ARGE bölümünüz var. Bir makine üretiyorsunuz diyelim ki. Bir bakıyorsunuz işte makine zaman içerisinde tam hani randıman alamıyorsunuz diyelim ki. Belli bir zaman sonra. Diyorsun ki bunu nasıl geliştirebilirim. Benim problemim ne? Ne problemi yapıyorum ki bu makine bu problemi bana belli bir zaman içerisinde veriyor? Ne yapıyor mesela diyelim ki hem para hani fazla işçilere vermemek için direk üniversitelere gidiyor diyor ki böyle bir tez var diyor. Teması budur diyor. Öğrenciler oraya CV'lerini falan yolluyor. Bakıyorlar tabi ki. Hangisi daha iyidir diye. Şudur budur bize uygun. Alıyorsun diyelim ki birisini. Onu hem zaten az para veriyorsun. Az para derken hani bedava gibi çalışmıyorsunuz zaten tez yazarken. Çünkü çalışmış oluyorsun orada. Böyle bir şey oluyor

mesela. Sana 1000 Euro veriyor 6 ay boyunca. Ya da ne kadar sürüyorsa artık tezin. Ondan sonra zaten hem öğrenci kazanıyor çünkü deneyim kazanmış oluyor bu vesileyle. Hem de firma kazanıyor. Şey diyorlar win win.. (M2)

AR-GE zaten büyük bir eğitimin parçasıdır. Eğitimin büyük bir parçasıdır. Ülkenin gelişmesi yönündeki büyük bir parça (M3)

ARGE dediğin şey ilk önce sabır para ve eğitim. Sabır önemli. Mesela bir ARGE araştırması yaptığın zaman en az bir yıl en basit bir şey bir makina geliştirme en basit bir ürün geliştiriyorsun bir yılı gözünün önüne alman lazım. Çünkü bunun bir suresi vardır. Ondan hızlı olamıyor olmuyor. Yani kendi hayatımda burada en basitinden ben burada bizim okulda her sene beşinci dönemde 100 tane proje çıkıyor. Hepsi değişik projeler. Sadece araştırma ve geliştirme. Her birine 200 bin Euro harcasan iki milyon para ediyor. Mesela ben yaptım geliştirdim orada arşive koyuyorum. Bugün ihtiyaç yok ona. Ama 10 yıl sonra ihtiyaç olur. (M3)

Bilim adamlarımıza biz yeterli devlet olarak ya da üniversiteler olarak yeterli imkanları yeterli bütçeyi sağlayamıyoruz maalesef. Örnek vermem gerekirse dünyanın en iyi üniversitelerin bütçelerine baktığımız zaman 30-35 milyarlardan bahsediyorsunuz. Otuz otuz beş milyar dolar bütçeleri var bu üniversitelerin. Ve bu bütçelerin de aşağı yukarı bir iki milyar dolarını sadece bir üniversite araştırmaya yatırabiliyor. Bizde böyle bir imkân yok. Yani bizim hocalarımızın aldığı maaşlar belli AR-GE'ye yatırılan bütçeler belli. (M4)

Biz şu anda ülke bütçesinin yüzde birini bile belki ülke bütçesine oraya kanalize edemiyoruz. Bu orana baktığımız zaman Almanya da bu oran yükseklerde. Ki Almanya'nın bütçesiyle bizim bütçemizi kıyasladığımızda da arada aşırı yukarı 10 katlık bir fark var. Yani şu anda şöyle söyleyebilirim. Bu ülkelerin bizim ülkemize göre araştırma geliştirme faaliyetlere ya da bilimsel araştırmalara yatırdıkları paralar bizim şu anda yatırdığımız paranın otuz kırk katı kadar para yatırıyorlar. Tabi sonuçlarını da alıyorlar. Beyin göçünü en önemli nedenlerinden biri de bu. Yani bu imkanları Türkiye' de bulamıyoruz. (M4)

Büyük kaynak devlet. Tabi ki şirketlerle iş birliğine gidiyor üniversiteler. Orada bir sıkıntı yok. Ama yatırımın büyük kaynağı büyük bölümü devletten geliyor. Devlet bütçesinden ayrılıyor. Ama orada yaptıkları şey akıllıca. Çünkü yaptıkları yatırımın karşılığını fazlasıyla alıyorlar. Şu anda baktığımız zaman dünyanın bu konuda büyük devlet ekonomik olarak büyük devletlere baktığımız zaman Amerika'yı Almanya'yı son zamanlarda Çin'i görüyorsunuz. İşte büyüklükle yapılan bu yatırım doğru orantılı. Ne kadar fazla yatırım yapıyorsanız bilime araştırmaya AR-GE'ye ne kadar fazla yatırım yapıyorsanız o kadar büyük oluyorsunuz. (M4)

Bir ülkenin geleceği eğitimden geçer. Bir ülkenin en sağlam olması gereken kısmı eğitimidir. Siz ne kadar iyi eğitim vererseniz ülke o kadar gelişir. Yani eğitimle gelişmişlik büyüme doğru orantılıdır. Bunu görmemiz gerekiyor. Eğitimi ne için yapmamız gerektiği eğitimin ne kadar önemli olduğunu anlamamız gerekiyor biz hala bunu anlamış değiliz. Yani devletlerin eğitime harcadıkları paralar bütçeler bakıyorsunuz Almanya'daki çok yüksek. Yani bunun öneminin anlaşılması lazım. Kaliteli doktorlar kaliteli mühendisler yetiştirmek istiyorsak onların kaliteli bir eğitimden geçmesi lazım. Biz oraya yatırdığımız parayı bir harcama bir gider olarak görmememiz lazım. Yani o bir gider değildir. Biz öyle görüyoruz. Üniversiteye verdiğimiz para AR-GE'ye verdiğimiz para boşa gidiyor gibi görüyoruz. Hayır. Öyle değil. Öyle değil. (M4)

ARGE çalışmalarına yeteri kadar önem verilmemesi bence büyük bir etken oluyor yani özellikle beyin göçü bence Türkiye'nin en büyük doğal kaynaklarının kaybı diye görüyorum ben. Eğer beyin göçü veriliyorsa bir ülke o ülkenin amaçladığı gelişim sağlaması zaten çok zor hatta imkansız gibi bir şey oluyor yani beyin göçü veren bir ülkeden çok büyük bir kayıp oluyor ve beyin göçü olan bir ülke bundan çok büyük bir faydalar sağlıyor bizim buna tabi biraz daha ülke olarak önem vermemizde fayda var son günlerde öyle bir çalışmalar olduğunu duydum okudum basından takip ettim onu ne derece bir artış vardır onu bilemiyorum şu an bile Türkiye'den Almanya'ya beyin göçü olduğunu biliyorum özellikle belli mesleklerde işte mühendislik olsun sağlık sektörü olsun (A)

Sanayi eğitimden üniversitelerden istifade etmeli. Görüyorum teknolojik hatlar kuruluyor mesela. Teknoparklar girişimcilere girişimciler için çok güzel bir adım olduğunu düşünüyorum. Güzel şeyler var güzel şeyler var açıkçası. (M5)

Ya bunun için de bilimsel gelişme buraya verilen önem, liyakate verilen önem tamam mı kayırmadan, şey yapmadan. Bu teşvik mesela burada benim acizane eskiden düşündüğüm şu var: Şirketler bunu kendi isteğiyle yapmıyorsa devlet onlara mesela AR-GE'ye yatırım yaptıklarının başına vergi indiriminden faydalandırabilir onları. Avrupa'da böyle yapılıyor. Muazzam bir sistem. O zaman adam diyor ki ya ben bunu zaten vergiye vereceğim vergiye vereceğime AR-GE'ye veririm. Hem malımın kalitesini arttırırım. Dünyada marka olurum. Kaç tane markamız var dünyada? Ha şu dandik ülkede hani diyelim Almanya gibi bir ülke bizim gibi üç tarafı deniz her yerden nakliyat yapabileceği imkân da yok. Deniz nakliyatı. Ama abi 6-7 tane araba markası var dünyada. Amerika bile alman arabalarını kullanıyor yani.biz mesela bu konularda çok geri kalmışız. Kendi mevcut markalarımızı dahi üstüne gidiyoruz bitiriyoruz uğraşmamız lazım yani daha fazla markamız olsun. (YFT)

Büyük vakıflar enstitüler kurulmuş, vakıfla halletmişler bu işi. Öğretim elemanlarını bu enstitüler vakıflar aracılığıyla muazzam destek veriliyor. Projeler desteklen diriliyor. Bu ucu boş değil şeyler. Projenin karşılığı geliyor. Maddi olarak dönüyor. Adamların yaptığı 1 Euro yatırım bu meseleye 1000 Euro olarak geri dönüyor. Yani çek balans sistemini çok iyi kurmuşlar. Geriye kesin dönüyor. Ya adama tek imkân aynı bilim adamına burada maddi imkân sağlamak kalıyor ki o çocuk oyuncağı batıdaki bilim çevreleri veya devlet imkanlarında. (YFT)

... burada olmalarının en büyük sebebi tatmin edici akademik ortam olması anladın mı bu çok önemli bir şey. Adam her şey para değil diyor ya ben fikrimi uygulayabiliyor muyum, uygulama alanı bulabiliyor muyum? Belki daha az kazanacağım ama o az kazanmayı tercih ediyor ki o akademik rahatlık, kendi ilmi düşüncesini perspektifini geliştirme imkânı bulabilmesi bu da önemli bir şey. (YFT)

4.3. Beyin Göçünün Türkiye Açısından Sonuçlarına İlişkin Görüşler

Türkiye’den Almanya’ya göç etmiş yüksek vasıflı bireylere “Türkiye’den Almanya’ya göç ettiğinizde Türkiye açısından ne gibi sonuçları olabilir?” sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların beyin göçünün Türkiye açısından sonuçlarına ilişkin görüşleri ortaya konulmuştur.

Almanya’ya göç etmiş yüksek vasıflı katılımcıların görüşlerinden yola çıkılarak elde edilen verilerle yapılan kodlamalar sonucu beyin göçünün Türkiye açısından sonuçlarına ilişkin görüşler teması; ekonomi ve bilimsel gelişmeler olmak üzere 2 koddan oluşmuştur.

Tablo 4.3. Beyin Göçünün Türkiye Açısından Sonuçlarına İlişkin Görüşler

Üçüncü Tema	Beyin göçünün Türkiye açısından sonuçlarına ilişkin görüşler	
Kodlar	• Ekonomi	(M1, M3)
	• Bilimsel Gelişmeler	(M2, G, M5, Ö2, Ö1,)

4.3.1. Ekonomi

Katılımcılardan M1 ve M3 beyin göçünün göç veren ülke için sonuçlarının ekonomik olarak zararlı olabileceğini ifade etmişlerdir.

... bir defa zaten direk açık bir şekilde şunu diyebiliriz. Genç bir beyin kendini yetiştirmiş bir beyin öğrenme arzusu ile yaşayan kendini geliştirmek isteyen bir insan bütün enerjisini ve hayattaki en değerli şeyin zaman olduğunu düşünecek olursak bütün enerjisini başka bir ülkeye vermesi. Bu ne demek oluyor yani direk o ülkenin kalkınması için çok büyük bir potansiyel. Türkiye’de o zaman az gelişmiş ülkeden çok daha gelişmiş bir ülkeye beyin göçü olduğu zaman bu zaten direk öbür daha gelişmiş bir ülkeye maddi olarak çok büyük bir etki diye tasvir edebiliriz yani. Mesela duyduğum kadarıyla sırf Amerika’da en fazla beyin göçü olarak gitmiş yani yabancı insanlar arasında Türkiye 9. Sıradaymış. Bu demek oluyor bunu da şey olarak maddi olarak kıyasladıklarında şey yaptıklarında yani bunu teorik yani

bilimsel olarak yaklaşık 1 milyar Euro gibi her yıl Amerika'ya surf Türkiye'den giden beyin göçünün pozitif olarak katkısı olduğunu söylüyorlar. Yani direk bir defa o ülkenin geriye gitmesi kendi yetiştirdiği gücü başkasına direk sunması gibi bir durum yani. (M1)

O eğitimde zamanında para harcamadığın zaman para vermediğin zaman ya da o adamı yetiştirmedeğin zaman ya da o adamı ülkede tutmadığın zaman sonra senin milyonlarca para da harcasan yapmak istediğin şeyi yapamıyorsun (M3)

4.3.2. Bilimsel Gelişmeler

Katılımcılardan M2 göç verildiği takdirde AR-GE çalışmalarının bundan olumsuz etkilenebileceğini ifade etmiştir. Fakat bununla birlikte göç eden birey eğer ülkesine geri dönerse gelişmiş ülkede kazandığı bilgi birikimini kendi ülkesine aktarabileceği için göçün faydalı olabileceğine dair görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Yani faydası olabilir açıkçası. Hani sadece hani faydası yok da diyemeyiz. Çünkü hani beyin göçü verdiğiniz zaman diyelim hani bir tema vardır milli eğitim bakanlığı ekstra hani doktora yapmaları için yurt dışına gönderiyor oradaki sistemi öğrenmeleri için. Ya aynısı düşünülebilir. Hani diyelim ki buraya geldik. Belki burada sonsuza kadar kalmayacağım yani. Belki burada iyice işi kavrayıp geri de döneceğim. Geri döndüğüm zaman en azından Olmuş oluyor. ... aynı zamanda ülkeye destek de vermiş olabilirim açıkçası. Böyle gördüğümüz zaman. Ama tabi ki genel olarak baktığımız zaman zararın olduğunu daha çok düşünüyorum. (M2)

... beyin göçü olduğu zaman nedir yani bir ülkenin beyninin gitmesi anlamına geliyor. O zaman AR-GE çalışmalarınız olsun bir şey geliştiremezsiniz açıkçası. Yani bu konuda böyle düşünüyorum. (M2)

Katılımcılardan G beyin göçünün göç veren ülke için zararlı göç alan ülke için ise bilimsel açıdan faydalı olabileceğini ifade etmiştir.

... tabi hani çok beyin göçünün pozitif yanını söylemek çok zor yani tamamen negatif bir durum bunun en büyük örneği dünyada Hindistan yani bugün Amerika'daki belli noktalara gelmiş birçok insan mesela işte Hindistan'da kendini geliştirmiş belli noktaya gelmiş insanlar bugün yurt dışında kendisine

daha iyi imkanlar sunan üniversitelere gidiyor, okullara gidiyor. Bu kendi ülkesine sağladığı faydayı başka bir ülkeye sağlıyor. E bugün bizim Türkiye’de de gelecek vadeden belli noktalara gelebilecek insanlara bakıyoruz, daha çok Amerika’ya göç etmiş, orda belli önemli kurumlarda önemli işler başarıyorlar ama onların adına başarıyorlar yani. Burada da mesela benim daha önce karşılaştığım birkaç kişi vardı mesela Tunus’ta uçak fabrikasında çalışan. Yani bu insanların yurt dışında kendilerine yer bulmaları geldikleri bizim ülkemiz açısından kötü bir durum üzücü bir durum bu dünyada beyin göçü veren her ülke için geçerli bizim ülkemizde ilk başlarda belki bu kadar gündeme hani görünür bir şey değildi ama Türkiye’deki hem nüfusun artması hem belli noktada yine eğitimin de gelişmesi ya beyin göçünde şöyle bir imkan var ya beyin göçü özellikle şunu söylemekte fayda var yani beyin göçünün daha çok ben belli bir eğitimden sonra gerçekleştiğini düşünüyorum çünkü beyin göçü ortaokuldan sonra bir insan a nasıl bir insan olduğunu hani zeka seviyesini anlamak çok mümkün değil ama özellikle üniversiteden sonra Türkiye’de belli atıyorum örnek vermek açısından bugün Boğaziçi, ODTÜ belli üniversiteleri bitirmiş iyi derecede bitirmiş bir insan ve gelecek vadeden bir insanın yurt dışında kendisine çok rahat bir alan bulduğu açık ya bugün ODTÜ’nün belli bölümünü iyi derecede bitirmiş bir insan Türkiye’de dursa ve Türkiye’de belli alanlarda kendisine istihdam edilse o alanlarda çalışma imkanı bulsa ülke açısından çok faydalı olabilir. Fakat bu insanın gidip Amerika’da işte bugün Silikon Vadisi olsun neresi olur Amerika’nın belli noktalarında kendisine istihdam bulup orada çalışması ülkemiz açısından tabi çok negatif ve ülkenin gelişmesi açısından da olumsuz bir örnek. (G)

Katılımcılardan M5 beyin göçünü faydalı bulduğunu ifade etmektedir. Gelişmiş ülkelere göç eden bireylerin bilgi birikiminden istifade edilmesi gerektiğine dair görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Ben faydalı buluyorum. Kısa vadede belki zararlı. Zararlı gibi gözüküyor. Ama bazen bizim zarar gibi gördüklerimizde hayır vardır. Uzun vadede ben bu dışarıya verdiğimiz göçün bir şekilde Türkiye’ye faydası olacağını düşünüyorum. Çünkü sadece o kanallara ulaşmak gerekiyor. Yani burada işinde uzmanlaşmış. Sadece Türkiye’de doğmuş olması şart değil ama

burada da yetişmiş Türkiye kökenli çok insan var. İşinde çok uzman. Alanında çok uzman. Mesleğinde çok iyi. Onların tecrübelerinden Türkiye olarak istifade etmek gerekir. Onları bir şekilde tersine dediğiniz gibi Türkiye'ye kazandırmak gerekir. Hiç olmazsa eğer buralardan kopmasınlar tabii ki buradaki sahada kalsınlar ama hiç olmazsa onların yönlendirilmelerinden istifade edilebilir. Çünkü burada bir tecrübe olduğunu düşünüyorum. Bir tecrübe var. Bir iş tecrübesi çalışma tecrübesi var. Bunlar bu şekilde istifade edilebilir diye düşünüyorum. Fark etmeksizin fikir ayrılıklarına da fazla takılmadan insanları sadece işleri ile alakalı değerlendirip bunlardan istifade edilebilir diye düşünüyorum. (M5)

Ya bence büyük sorunlar olabilir. Bu defa senin bünyende çalışabilecek kalifiye elemanları yurt dışına göndermiş oluyorsun. Ve bu otomatik olarak o iş çarkını etkiliyor yani. Mesela önemli bir görevde. Basit bir şeyden bahsetmiyorum da mesela genel müdür ya da onun da üstü olabilir. Bu tür birimlere sen kalifiyesiz daha kötü derecede elinde daha iyi olmadığı için onu koyarsan o otomatik olarak yönetim sisteminde olduğu için alt tabakayı da etkiliyor. Yani otomatik olarak iş verimi azalıyor olabilir. Disiplin azalıyor. Kalite azalıyor. Yani bu alanda bence büyük etkisi var. (Ö2)

Yani o kaliteli beyinler Türkiye'de kalırsa büyük ihtimal başka beyinleri yönetme potansiyeli olanlar da çok var bunun için de. Başka beyinleri yönetmek demek yani nasıl diyeyim bir devletin mesela başbakanı ne kadar iyi olursa devlet de o kadar gelişir. Bir kurum olarak düşündüğünüzde de bir kurumun başındaki insan ne kadar iyi olursa o kurum da o kadar gelişir. Yani siz oraya ne kadar kalifiyesiz bir eleman koyarsanız o şekilde o sınırlar içerisinde çalışır. Bu da genel olarak bütün Türkiye'yi etkileyecek bir durum yani. O yüzden bence en çok dikkat edilmesi gereken konulardan birisi de bu. Yani artık bilgi çağında yaşıyoruz. Yani sadece insan gücü sokakta çalışan insan gücü inşaatta çalışan insan gücü önemli değil. Daha çok bilgi seviyesi yüksek olan bilgisi olan bilgisini iyi kullanabilen insanların zaten elde tutulması gerekiyor. Bu insanlar Türkiye'yi bir adım ileri taşıyacak. Ve bu insanları elinden kaçırırsan seviyesi daha düşük olan insanlarla yetinmek zorunda kalacaksın. (Ö2)

... mutlaka zarardır memleketimiz için. Elbette ki zararı var. Ama belki geri dönenler için tekrar faydasını da görecektir olabilir. Belki birçok teknoloji alanında ülkeye bu beyin göçüyle gelip sonradan geri dönen insanlar üzerinden öğrendik yani az çok bildiğimiz kadarıyla. Amerika'da eğitim görmüş ve Türkiye'ye dönmüş ve Türkiye'ye teknolojik alanda belli bir yere taşımış değerli insanlarımız var. Gerek teknik sektörde gerek eğitim sektöründe. Belki böyle avantajını sonradan yaşayacak olabiliriz. Belki her beyin göçü için Türkiye'nin zararına diyemeyebiliriz. (Ö1)

Dönmesini de düşündüğümüzde geçici beyin göçü diyebiliriz bazıları için. Ama kalıcı beyin göçü ise Türkiye'nin zararına tabi ki. Ama geçici beyin göçü ise 3 5 yıllık ya da 10 yıllık süreçte ülkesinde değil de yurt dışında herhangi bir ülkede eğitim aldı. Tecrübe kazandı. O tecrübesini kendi memleketine kullandıysa bu Türkiye'nin tabi ki avantajına dönüşebilir. (Ö1)

Beyin göçü derken eğer göç eden kişi ondan sonraki tüm hayatını idame ettiriyorsa bu tabi zararlı. Kaliteli insanları kaybediyoruz. Ama eğer şundan bahsediyorsak. Ne bilim yurt dışına eğitim almak için gidip eğitimini orada tamamlayıp dönmekten bahsediyorsak tabi faydalı şu anda mesela Çin'in uyguladığı sistem bu. Almanya ya Amerika'ya ne bilim İngiltere'ye eğitime öğrenciler gönderip oralarda eğitim aldırıp geriye getirebiliyorsak onları avantaj. Ama giden kişi yaşamını orada devam ettirmek için çalışmalarını orada devam ettirmek için o bir kayıp tabi. (M4)

Elbette olumsuz yani. En büyük doğal kaynaklarından birini kaybediyor Türkiye. O açıdan olumsuz. Ama işte o beyini de değerlendirebilmek için de ülkemiz olarak ülke olarak yatırımlar yapıp gerekli gelişmişliği sağlamamız lazım. Yani öbür türlü zaten ülkede öyle bir alt yapı yoksa bu tür göçleri de göze almamız gerekiyor. Netice itibarıyla beyin göçü yapan şahıslar çalışacak sektör bulamadığı için beyin göçü yapıyor. O sektörleri yaratmamız lazım. (A)

4.4. Türkiye'de Beyin Göçünün Durması ve Türkiye'ye Tersine Beyin Göçüne İlişkin Görüşler

Türkiye'den Almanya'ya göç etmiş yüksek vasıflı bireylere "Türkiye'den beyin göçünün durması ve Türkiye'ye tersine beyin göçünün gerçekleşmesi için neler

yapılmalıdır?” sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların beyin göçünün durması ve tersine beyin göçünün olmasına ilişkin görüşleri ortaya konulmuştur.

Almanya’ya göç etmiş yüksek vasıflı bireylerin görüşlerinden yola çıkılarak elde edilen verilerle yapılan kodlamalar sonucu, Türkiye’de beyin göçünün durması ve Türkiye’ye tersine beyin göçüne ilişkin görüşler teması; sistemsel (bürokratik) sıkıntılar, burslu öğrenci, istihdam alanı, Enderun sistemi, uygun yaşam şartları, cazibe merkezi, vatan sevgisi, öğretmen kalitesi, medya, eğitim sistemi, maddi ve manevi imkanlar, köprü olmak üzere 12 koddan oluşmuştur.

Tablo 4.4. Türkiye’de Beyin Göçünün Durması ve Tersine Beyin Göçüne İlişkin Görüşler

Dördüncü Tema	Türkiye’de beyin göçünün durması ve Türkiye’ye tersine beyin göçüne ilişkin görüşler	
Kodlar	• Sistemsel (bürokratik) sebepler	(M1, Ö3)
	• Burslu öğrenci	(Ö2)
	• Enderun sistemi	(Ö2, M4)
	• İstihdam alanı	(G)
	• Uygun yaşam şartları	(G)
	• Cazibe merkezi	(G)
	• Vatan sevgisi	(Ö1)
	• Öğretmen kalitesi	(Ö1)
	• Medya	(M4)

	• Eğitim sistemi	(M4)
	• Maddi ve manevi imkanlar	(Ö3)
	• Köprü	(M5)

4.4.1. Sistemsel (Bürokratik) Sebepler

Katılımcılardan M1 ve Ö3 Türkiye'ye dönmek istendiği zaman karşılırlına çıkan bürokratik evrak işlerinden bahsetmiştir. Gelişmiş ülkelerden tersine beyin göçü sağlanması adına ülkemizde yaşayan bireylere uygulanan prosedürlerin yurt dışından gelebilecek bireylere karşı esnetilebileceğini belirtmiştir.

Yani bir defa aslında burada ben neyi düşünürdüm burada çok fazla dönmek isteyen insan vardır. Kendini geliştirmiş ancak Türkiye'ye geri dönmek istediğinde de gidip konuşulduğunda da çok ayrıntılara girilerek ufak gerekçelerden dolayı da bu insanlar o kapıdan geri dönmek zorunda kalıyor. Mesela hani en basiti biz burada iş tecrübemizle üniversite tecrübemizle Avrupa tecrübemizle Türkiye'ye dönüp tekrardan çalışmayı kabul ediyoruz. İstiyoruz. Ülkemize de bir katkımız olsun istiyoruz. Çünkü burada kalıp bir neslin kaybolmasını kimse istemez. Bu mantık açısından bakacak olursak e şimdi ben ne şekilde döneceğim? Bana eğitim açısından diyorlar ki ALES sınavına girebilirsin. Tekrardan buradaki öğrenciler nasıl hazırlanıyorsa. Ben 10 yıl botunca zaten ülkeden uzağım. O sistemden uzağım ve benden 10 yıl boyunca şimdi lisedeki bir öğrenci bile girecek olsa o sınava e ben 10 yıl ara vermişken nasıl adapte olayım. Şey yapayım. Mesela buradaki kişilerden öyle kısıtlamalar. Mülakatlarla mesela örtülebilir yani yok edilebilir. Direkt sınav teorik anlamda sınavlarla değil de mülakatlarla o kişinin bilgi tecrübesi kalitesi ölçülerek o insanlar tekrardan kazanabilir. Şey yapılabilir. Ama ufak gerekçelerle çok basit bir dil belgesinde bile çok ayrıntıya girip şu şu şu böyle olması gerekiyor. Ya da bürokratik hiç kimse hani şey yapamıyor taşınamıyor. Memur inisiyatifi mesela Almanya'da çok fazla. O çalışan kurum kendi karar verebiliyor. Ama Türkiye'de bunu daha çok başka birine

topu taca atar gibi başka birilerine yükleyebiliyorlar. Ve karar veremiyorlar bir türlü. Bürokrasiye çok fazla takılabiliyoruz. Kararlar çok geçilebiliyor şey yapabiliyor. E bunu da şimdi eğitim olarak da üniversitelerde ben şimdi tekrardan üniversite de bir mastır ya da yüksek lisans işte doktora yapmak isteyecek olsam ki yapmak isteyen çok arkadaş var. E bunlar geri dönüş yapamıyor. İstemelerine rağmen. Maddiyatı arka plana atmalarına rağmen. Geri dönemiyorlar. E tamamıyla sınav sistemi ve eğitim sistemindeki aksaklıklar ya da çözilemeyen o ufak gerekçelerden dolayı. Bunlar düzeltilebilir. (M1)

Yurt dışında Avrupa'da okuyan Amerika'da okuyan çok fazla Türk var. Bu insanlar getirilebilir mesela. Bunlara güzel imkanlar sunulur. Prosedürler ortadan kalkarsa. Benim mesela bir niyetim var Türkiye'ye gitmek gibi. Doktora yapmak gibi. Ama her şey tam olduğu halde hoca bulduğum halde prosedürün bir tanesine takıldım. O da şu Almanca dil belgem eksikmiş. Halbuki hem dil belgem var 2016 yılına kadar ÖSYM kabul ediyordu. O dil belgesi kalkmış onun yerine daha basit bir sınavı kabul ediyorlar. Sadece isim değişikliği. E bununla birlikte ben burada (Almanya'da) okumuşum zaten. Yani buranın vatandaşı olmuşum. Hala benden dil belgesi istemeleri bence bilmiyorum yani kimin ayıbı acaba bu? Ki sadece bende olan bir şey değildir bence büyük ihtimalle. Birçok kimsede bu oluyordur. Yani prosedürler daha rahat hale getirilmeli. Maddi açıdan desteklenmeli yurt dışından gelecek insanlar. Yani böyle şeyler olabilir bence. Bu şekilde hem yurt dışından insan kaliteli insan Türkiye'ye getirtilmiş olur. (Ö3)

Daha kaliteli eğitim ve pratiğin daha çok uygulanabilmesi bu da yurt dışından aslında eğitilmiş insanların Türkiye'ye yani ülkemize üniversitelere getirtilmesiyle olabilir (Ö3)

Yani ülkeye o kadar masraf yapıyorsun işte üniversite de vesaire. Bir insan yetiştireyim yabancı dil öğrensin işte öğretmenlik okusun. Mühendislik okusun ya da tıp okusun diye. Ama hazır yetişmiş adam var. Bunu getirtmek daha kolay olmalı. Ta ki gelsin diğerlerine bir şeyler öğretebilsin. O zaman ülke kötü değil güzel neticeler verir. Faydaları olur yani. Etkileri çok güzel olur. (Ö3)

4.4.2. Burslu Öğrenci

Katılımcılardan Ö2 Türkiye’de Millî Eğitim Bakanlığı’nın kontrolünde olan yurt dışına burslu öğrenci gönderme çalışmasının daha da genişletilerek ve öğrenci sayının fazla tutularak devam etmesi gerektiğini ifade etmiştir.

... yurt dışı cazip geliyorsa iş şartlarından dolayı alacağı paradan dolayı mesela bunun önüne geçilebilir. Buna da şu şekilde yapabilirsiniz. Daha üniversite okurken mesela o kişileri yurt dışında staja gönderebilirsiniz bir yıl. Hani gerçekten o ülkede ilgisi varsa bu şekilde belki gidilir. Hani bir yıl orada çalışıp onun dilini öğrenip hem de bakış açısını geliştirip ama gönderirken de geri dönme şartıyla göndereceksiniz. Mesela burada Çinlilerden duymuştum. Burslu olarak gönderiyorlar ama geri dönme şartıyla o bursu veriyorlar. Yani o bursu veriyor sana üniversiteni bitirdiğinde geri geleceksin. Benim bünyemde çalışıp o bursu bana geri vereceksin gibi. Bu zaman hem devlet kazanıyor hem öğrenci kazanıyor. Gidiyor hem o şeyi tatmış oluyor. Kendini geliştiriyor. Yabancı dilini geliştiriyor. Geriye döndüğünde de daha iyi şartlarda kendi ülkesinde çalışabiliyor. Ve ülkede de kazanıyor. Yani çünkü o öğrenci dışarı gittiğinde gerçekten bakış açısı gelişiyor ve büyük ihtimal daha gelişmiş bir ülkeye gidiyor zaten. Kendini geliştirerek geri geliyorsun. Bu aslında senin ülkende bakış açısı gelişmiş insanlar kazanman demek. Ben basit bir öğretmenlik okudum ama buraya geldikten sonra gerçekten potansiyelimde değiştiğini düşünüyorum ve bakış açımın da çok değiştiğini düşünüyorum. Her şeye daha farklı gözle bakıyorsun. Ve Türkiye’ye döndüğümde farklı yaşayacağıma da eminim yani. Yazın gittiğimiz de bile en basitinden bile yere çöp atılıyorsa mesela ona bile şey yapabiliyorsun yani engel olmak istiyorsun. Ya da mesela trafik kurallarına uyulmuyorsa neden uyulmuyor. Kendin uymaya çalışıyorsun. Kemer bağlanmaması mesela çok saçma geliyor. Çünkü burada çok önem verilen şeyler. Hani bunlar basit şeyler ama bence bir devlet için önemli şeyler. O yüzden bunlar sırf bu basit kurallardan yola çıkarsak iş alanında da kurallar var. Bu iş alanındaki disiplini mesela kendi ülkeneye taşıyorsun. Kendi ülkenin de daha çok gelişmesini sağlıyorsun. Ya da başkalarına o bakış açısını kazandırabiliyorsun. Yani yine beyin göç etsin. Ama geri dönsün. Yani o beyine o imkânı vereceksin. Gerekirse sen teşvik

edeceksin. Git başka ülkede bir yıl oku. Ya da bütün üniversiteyi orada oku. Sonra geri gel. Yani bir şekilde o kişinin Amerika sevdasını ya da Almanya sevdasını izin vermiş oluyorsun. Gidiyor orada yaşıyor kültürünü öğreniyor. Sonra geri geliyor. (Ö2)

4.4.3. Enderun Sistemi

Katılımcılardan Ö2 ve M4 ülkemizde normalin üstündeki beyinlerimizi farklı koşullarda yetiştirip onlara daha cazip imkanlar sunularak ülkenin gelişimine katkı sağlamalarının alt yapısının oluşturulması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Tabi geri geldiğinde de maddi olarak da onu tatmin etmesi gerekiyor. O alanda biraz daha gerçekten önemli beyinler varsa elinde ona verdiği paraya acımayacaksın. İyi besleyeceksin. Ve tespit edilmesi gerekiyor. Bu da dediğim gibi ta ilk okula dayanıyor. Yani öğrencilerin tespit edilmesi gerekiyor. Burada da öğretmenlerin büyük rol düşüyor. Burada o yüzden Almanya'daki eğitim sistemi bu yönde çok iyi. Bir öğretmenin görevi ilk dersten itibaren kötü öğrencileri iyi öğrencileri ayırtmak. Kafasında en azından ayırtmak. Ve mesela bir öğrencinin 10 dakika erken bitirmesi onun belki çalışkan dersin o öğrenci için. Ama öğrenciye sen daha zor daha zor görevler verdiğinde anında yapıyor onu da yapıyor. Öğrenci kendisini geliştiriyor. Ve aynı zamanda sen onun yeteneğini kabiliyetini görüyorsun. Ve mesela ta ilk okuldan mesela o öğrenciye sahip çıkabiliyorsun. Tavsiye veriyorsun. Başarılı ise öğrencisi mesela yine öğretmen ona zaten dikkatini çekiyor. Ona özel ilgi gösteriyor. Bu şekilde mesela öğrenci ile üniversiteden önce mesela eğer öğretmenle devlet arasında bir bağ görüşme olursa mesela bu şekilde bu öğrencileri ayırtıp bunlara özel ilgi gösterebilir devlet. Önünü açabilir. Ya da mesela onu göçmeden önce elinde tutabilir. Hani bu öğrencide nasıl şimdi Türkiye'de bir futbolcu çıkıyor 12 yaşında bu geleceğin Messisi deniyor. Bir öğrenci için de ta ilk okuldayken ya da orta okuldayken bu gelecekte başarılı birisi olacak. Buna dikkat edin ayırt edilmesi lazım deyip bu tarz öğrencileri ekstra elinde tutup gerekirse sen kendin onu yurt dışına göndereceksin daha da çok kendini geliştirmesini sağlayacaksın. Senin ona devlet olarak sahip çıkarsan o öğrenciye o zaten hani şey yapar

yani tekrar geri dönüp devleti için çalışmak ister. Yani kıymetinin bilindiğini bilirse o zaten başka ülkeye gitmez. (Ö2)

Aslında Almanya'nın uyguladığı sistem bizim Osmanlı'nın uyguladığı sisteme benziyor. Osmanlıda Enderun mektepleri vardı biliyorsunuz oralarda zeki öğrenciler alınır yetiştirilirdi. Aynı sistemi uyguluyor şu anda Almanya. Zeki al yetiştir. Zeki öğrenciden verim alırsın. Yani düşük öğrenciden verim alamazsınız ki. Kafası çalışmayan – yanlış anlamayın- zayıf bir öğrenciyi gidip de mühendis yaparsanız siz ondan ne bekleyeceksiniz. Bekleyemezsiniz. Dediğim gibi iyisini al iyisini seç onu yetiştir. Yani Almanlar şu anda toplam öğrenci sayısının yüzde 5'i 10'udur bu. Bu kalitedeki öğrencileri bu yüzde 5'i, yüzde 10'u buluyorlar tespit ediyorlar. Düzenli yetiştiriyorlar üniversitelerde. Ve onların ülkeyi yönetmelerini ve ülkenin kaderini belirlemelerini sağlıyorlar. İşin özü bu. (M4)

4.4.4. İstihdam Alanı

Katılımcılardan G Türkiye'de özellikle uzay alanında istihdam oluşturulması gerektiğini ifade etmiştir. Ülkemizde üniversitelerde var olan bazı bölümlerin mezuniyet sonrasında iş bulma noktasında sıkıntılar yaşadığı bu yüzden de yurt dışına göç edildiği diğer katılımcılar tarafından da belirtilmiştir.

Türkiye'de özellikle ilime bence belli noktalarda daha da önem verilmeli bugün işte mesela astronomi alanında Türkiye'de kendisinde istihdam bulmak isteyen bir insanın bulması çok zor çünkü öyle bir alanımız yok. Yani belli alanlarda şu anda ülkemiz hala yetersiz bugün bakıyoruz işte en ufak bir çip üzerinde yapılan ARGE çalışmaları bizim ülkemizde hala belli noktaya gelmemiş. Biz bu göçü durdurmamız için bu alanda çalışabilecek yetenekli insanları istihdam edebilecek alanlar açmamız lazım o da dediğim gibi yani bugün eskiye oranla daha az olsa da hala bizim atmamız gereken bu noktada adımlar var hala yetenekli insanları kendi ülkemizde istihdam edecek kurumlarımız yok yeterli derecede kurumlarımız yok başarılı olabilecek faydalı olabilecek insanlar mesela işte az önce örneğini verdim diyoruz ki adam Tunus'ta uçak fabrikasında çalışıyor fakat bunun Türkiye'de istihdam istihdam edilebileceği bir alan açmak lazım önce ki bu kendi ülkesine bir defa bir alan bulsun ve çalışabilsin bizim işte kuantum enerjisinden jeolojisinden

uzay enerjisinden bizim her noktada insanımızın istihdam edilebileceği alanlara sahip olmamız gerekiyor bu da bugünden yarına olabilecek bir nokta değil ama yavaş yavaş da olsa bu noktada adımlar atılmalı ve bu adımlar atılırsa bir defa bu kişiler kendilerini kendi ülkelerinde istihdam edilecek noktalar bulabilecekler ve bundan sonra da bu insanlar Türkiye’de istihdam edildikten sonra çalışmaya başladıktan sonra da o insanları yurt dışına gitmesini gerektirecek konuların bu defa minimuma indirilmesi gerekiyor. Nedir bir insan eğer yurt dışında maddi birikim elde edebilirse o maddi birikimi kendi ülkesinde de elde edebilmeli. İşte çocukları için gelecek vadeden bir noktaya yurt dışı ise onu kendi ülkemizde bir yerde karşılamamız gerekir başka çözümü yok diye düşünüyorum. (G)

4.4.5. Uygun Yaşam Şartları

Katılımcılardan G, tersine beyin göçünün olabilmesi için kişilerin yaşadıkları ülkenin şartlarının Türkiye’de oluşturularak gelmelerinin sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. Aksi takdirde kişi, yaşam şartlarında kötüleşme olmaması için çok istemesine rağmen geri dönüş yapmayabilir.

Tersine göçün sağlanması için bir defa ülkenin senin cazibesinin yüksek olması gerekiyor yani bugün bir insan Almanya’ya gelip de kendisine burada yeni bir hayat kurmak istiyorsa kendi ülkesini terk edip bir defa şunu söyleyeyim göç kolay bir şey değildir. Yani göç başka bir ülkeye yapılabilecek bir göç hiç kimse açısından kolay bir unsur değildir. Eğer bir insan doğduğu yaşadığı toprakları terk edip başka bir ülkeye göçmeye karar vermişse onu kendi ülkende yeteri derecede istihdam edebilecek imkânı sağlamamışsın demektir yani o imkânı kendi ülkesinde bulsa bu insanın yurt dışına kaçmak için bir nedeni olmaz ve onun için eğer Almanya bugün hala insanları toplayabiliyor dünyanın belli noktalarından ya da Fransa ya da Avrupa ülkeleri insanları buraya çekebiliyorsa demek ki hala bir cazibe noktası olarak burası kendisini gösteriyor. Bu cazibe noktası nedir? Bir yaşam standartı, yaşam standartını kendi ülkende yükseltmen lazım. Sağlık imkanları sağlık imkanlarını ülkende yükseltmen lazım.

Eğitim bir insan kendi ülkesinde atıyorum Almanya’daki bir insan burada eğitimini tamamladıktan sonra İstanbul’a yerleşmeyi düşündüğü andan

itibaren ben İstanbul'da acaba yerleştiğim halde çocuğumu hangi okula göndereceğim bunun sorusunu kendisine sormaması lazım o gittiği zaman çocuğumu şu okula bu okula gönderebilir miyim artık düşünmemesi lazım ve tabi yurt dışından senin ülkeneye gelecek senin ülkeneye yatırım yapacak insanları bu gelebilecek imkanlara hem az önce bahsettiğimiz gibi temel noktalarda işte yaşam standartları şu bu hem demokrasi de çok önemli tabi bu demokratik noktada da o güvenceyi vermen gerekiyor bunların yaşayabileceği bir ortam yurt dışından tersine göçü sağlayabilecek eğer bunlar sağlanırsa ben yani mesela bugün tekrar dönebilirim.(G)

4.4.6. Cazibe Merkezi

Katılımcılardan G ülkemizin sağlık alanında belli bir başarı yakalayarak sağlık turizmi noktasında yurt dışından kişilerin gelmesini sağladığımız gibi eğitim kalitemizi yükselterek ve yurt dışından öğrencilerin gelmesini sağlayacak cazip imkanlar oluşturularak ülkemize beyin göçünün gelmesinin sağlanabileceğini belirtmiştir.

Bugün mesela dünyadan bakıyoruz sağlık noktasında Türkiye'ye yönelik bir sağlık turizmi oluşmuş. Bu sağlık turizmini bizim eğitim noktasında da belli bir kademeye getirip Türkiye'ye tıp eğitimi okumaya giden insanlar noktasına getirebilmemiz lazım. Eğer bugün sağlık turizmi için eğer biz bir Türkiye yavaş yavaş dünyada hani tanınan bir ülke olmaya başlamışsa, biz bunu üniversitelerimize de yansıtarak eğitim noktasında belli bir kademeye yükseltebilmemiz lazım. (G)

4.4.7. Vatan Sevgisi

Katılımcılardan Ö1 ülkemizden beyin göçünün olmaması ve tersine beyin göçünün sağlanması adına vatan sevgisinin aşılması gerektiğini, vatan sevgisi aşılınmış kişilerin belli bir süreliğine yurt dışına gitseler bile sonrada ülkelerine fayda sağlamak adına geri dönüş yapabileceklerini belirtmiştir.

Yani kendi ülkemizi örneğin temelden ilk okuldan başlayacak olursak kendi ülkemizin değerini belki çocuklara empoze etmemiz gerekiyor. Her ne olursa olsun eğer imkânlarımız yoksa bile kendi ülkemiz kendi vatanımızı kıymetini insanlara aşılammamız gerekiyor ki bu insan kendi ülkesini terk etmeye değil bilakis kendi ülkesini geçici olarak eğitim maksadıyla terk edip tekrar

dönmeyi aşılamamız gerekiyor. Yani bu tür. Hani geçici olarak gidenlere beyin göçü denilmese gerek. Yani kendi ülkesi için gidip fedakârlık yapıyor. Ve geri dönüyor olarak değerlendirmek gerekiyor olabilir benim için bana göre. Yani aklıma ilk gelen bu. Ta temelden hani hep öğrenciliğimizde anlatılırdı. Öğretmenlerimiz anlatırdı bize. Japonya'yı çok örnek verirdi. Öğrencilerinin daha ilk 1. Sınıfa başlayan öğrencilerini götürüyorlar Hiroşima'yı gösteriyorlar. Ve biz işte bunları bunları yaşadık. Bizim ülkemize bunlar yapıldı. Yani tarihlerinden giriyorlar kısacası. Ve o kendi ülkesindeki daha 1. Sınıfa giden çocuğa bu empoze ediliyor. Kendi ülke sevgisi. Halbuki ta nerde Japonya'nın olduğu yer. Çok uzaklarda küçük bir ülke olarak biliniyor ama kendi değerlerini hep empoze ettikleri için ilerlemeyi başarmışlar yani. Kendi ülkesini bir noktaya taşımışlar. Yani kısacası dilimizi, dinimizi, kültürümüzü, tarihimizi çok iyi öğretirsek ya da öğrenirsek bu tür hani aşırı beyin göçü ile karşılaşmayız inşallah. İnsanlarımızın bilinçlenmesi için bu dört şeye çok önem vermemiz gerekiyor. Dilimize, dinimize, kültürümüze ve tarihimize. Bunların üzerinde çok çalışmalar yapmak gerekiyor (Ö1)

4.4.8. Öğretmen Kalitesi

Katılımcılardan Ö1 ülkemizde öğretmenlerimizin iyi seçilmesi ve iyi yetiştirilmesi gerektiğini, iyi yetişmiş öğretmenlerin yetiştireceği nesillerin kendilerini ülkelerinde yetkin hissettikleri takdirde kişilerin daha iyi bir eğitim almak için beyin göçü yapmayabileceklerini belirtmiştir.

Öğretmenlerimizin kaliteli olması lazım. Siz üniversite sınavında 3 tane matematik yaparak öğretmen olmuş ya da 10 tane Türkçe yaparak öğretmen olmuş çalışmayan eğitimin önemini bilmeyen bir adamı öğretmen yaparsanız ondan alacağınız verim düşük olur haliyle. Ama örnek veriyorum 50 tane matematik yapmış ya da işte 60 tane fen ile gelmiş –şu andaki sistemde neyse-yüksek puan almış ilk 10 bine girmiş adamı öğretmen yaparsanız bundan alacağınız verim çok daha farklıdır. Biz öncelikle öğretmen kalitemizi kadro kalitemizi arttırmamız lazım bir. (Ö1)

4.4.9. Medya

Katılımcılardan M4 Türkiye’de tersine beyin göçü için güzel çalışmalar yapıldığını fakat bunların iyi duyurulamadığını, medya vesilesiyle daha etkili bir tanıtım yapıldığı takdirde tersine beyin göçü olabileceğini ifade etmiştir.

Almanya’da yetişmiş beyinler. Biz bunu burada yetişmiş beyinleri Alman disiplini Almanya eğitimi Alman kültürü almış zeki Türk çocuklarını Türkiye’ye kanalize edebilirsek biz onlardan çok şey kazanırız. Burslarla iyi eğitimle onları güzel kalacak yerleriyle yani bunun anlatılmasıyla yapılması gerekirken ya yüzde 10 orada ne konumda. Almanya’da 4 milyon Türk var. Ben işin içindeyim. Bu imkanlarda çocuklarının buradaki vatandaşlarının çocuklarının Türkiye’de okuyabileceğinden emin olun yüzde birinin bile haberi yok. Çünkü anlatılmıyor. Haberdar edilmiyor. Buradan dönmek isteyen birçok insan var Türkiye’ye. Sırf çocuklarının eğitimi burada devam ettiği için bu çok çok zor bir mesele değil. Senin TRT var kanalın var. Açıkla orda anlat yurt dışına yönelik. Böyle programlar yap. Kültürel geziler yap. Bizim yurt dışı Türkler başkanlığımız var. Bütçesini kendisi karşılasın. Bütçesini versin. Buradaki öğrencileri zeki öğrencileri belli bir not ortalaması üzerindeki öğrencileri biz alalım. Türkiye’de bir hafta üniversite gezisi yaptıralım. Oradaki üniversiteleri gezdirelim. Teşvik olur. Dediğim gibi yani işte Amerika Avrupa niye ilerde. İşte beyin göçü dediğimiz şey buralara oluyor. Bizim bu beyin göçünü işte onların uyguladıkları taktikle Türkiye’ye çevirebilirsek çok daha farklı şeyler olacak. Çok daha iyi şeyler olacak. (M4)

4.4.10. Eğitim Sistemi

Katılımcılardan M4 gelişmiş ülkelerde uygulanan eğitim sistemlerinin bilim insanlarımız tarafından incelenmesi neticesinde en güzel sistemin bulunup ülkemize uyarlanarak kullanılabileceğini bu şekilde de beyin göçünün önüne geçilebileceğini belirtmiştir.

Ya aslında çok zor bir şey değil. Niyet önemli burada. Sen eğer bir şeyi yapmak istiyorsan yaparsın. Yani bunu yapmak istemek için de onun önemini anlamın lazım. Benim söylemek istediğim nokta o. Türkiye’de şu anda bunun öneminin kavranmış olduğuna İnanmıyorum. Bakın biz son yıllarda silah

sanayinde övünüyoruz değil mi şunları yaptık bunları yaptık diye. Eskiden bunları yapamıyorduk. Şimdi yapabiliyoruz. Demek ki yapabiliyormuşuz biz bunları. Demek ki yapabiliyormuşuz. Eğitimde de bu çok zor bir şey değildir. Bunun araştırmaları yapılıyor. Belli araştırmalar var dünyanın en iyi eğitiminin nerde verildiği. 1. numara kuzey ülkeleri Finlandiya İsveç oralarda veriliyor. Almanya'nın da durumu çok iyi değil de. Dünya da ilk 20 sıralamalarında falan bildiğim kadarıyla. Sen bunları incellersin. Oralara akil adamlar yollarsın. Profesörler, eğitimle ilgili insanlar yollarsın. Araştırsın onları sistemleri. Bu adamlar ne yapıyorlar nasıl bir eğitim sistemleri var. Niye öyle yapıyorlar. Çok zor bir şey değil bunlar ya. Çok da büyük bir yatırım da istemiyor. Araştırsın bunu. Dediğim gibi 20, 30 tane profesöre araştırtırsın. Sonra ortaya bir rapor çıkarttırsın. Eğitim sisteminde yapılması gerekenler diye. Bir defa belirlersin ve o sistemi uzun yıllar uygularsın. Almanya'da bu bahsettiğim sistem emin olun 100 yıldır uygulanan sistem. Almanya'da 100 yıl değil de Almanya kurulduğundan beri uygulanan sistemden bahsediyorum. Hiç değişmemiş bu sistem. Hiç değişmemiş. Bizde 2 sene de bir sistem değiştiriliyor. Ne bu ya. Çocuk oynucağı mı iki de bir oynuyorsun değiştiriyorsun. Yani doğruyu öğrenmek çok mu zor. Araştırmak lazım. İncelemek lazım. Gönderirsin. En iyi kim Finlandiya mı gönder Finlandiya'ya bu adamlar ne yapıyorlar öğren. İsveç mi gönder İsveç'e ne yapıyorlar bu adamlar öğren. Neden eğitimde bu kadar başarılılar öğren. Biz de ona göre sistemi değiştirebiliriz. Ama maalesef biraz sıkıntılı. (M4)

Bilim adamlarının olmadığı bir markaja alınarak teklifler sunularak ama o teklifleri sunabilmek lazım onu oluşturabilmek lazım. Altyapıyı teknik alt yapıyı maddi alt yapıyı bilimsel alt yapıyı o imkânları o insanlara sunabilmek lazım. Yani ben size şunu söyleyeyim. Yani Almanya'da yaşayan insanların hepsi Almanya'da olduğundan dolayı memnun değiller. Birçok insan yani Türkiye Almanya'ya göre yaşam imkânları yaşam kalitesi buraya göre çok daha fazla aslında. Burada güneş göremiyorsunuz işin açığı. Yılın 10 ayı hava kapalı. Ya da işte ne bilim yaşam anlatabiliyor muyum o imkanlar çok daha fazla Türkiye'de. Ama işte dönmek isteyebilir birçok insan. Ama işte

dediğim gibi ona imkânları sağlayabilme meselesi. O imkânları verebilme meselesi. Verebiliyorsanız onları getirebilirsiniz. (M4)

İşin özü öncelikle devletin eğitimin öneminin farkına varıp bu konuyla ilgili gerçekten kaliteyi arttırmak için az önce söylediğim gibi yurt dışındaki iyi örnekleri inceleyip ona göre sistemi en baştan düzgün şekilde kurması ve işletmesi gerekiyor. Bunu yaptığımız zaman iş sonuca ulaşır. Bu bahsettiğimiz eksikliklerin çoğunu ortadan kaldırır. (M4)

4.4.11. Maddi ve Manevi İmkanlar

Katılımcılardan Ö3 tersine beyin göçü olabilmesi için göç edecek kişilerin maddi ve manevi nokta da tatmin edilmesi, dolgun maaş ödemesi yapılması, sağlık ve sosyal yaşam alanlarında ayrıcalık tanınması gerektiğini ifade etmiştir.

Yetkin insanlara ehil insanlara inisiyatif verilmeli. Yani bir insanın kapasitesi varsa liyakati varsa ve bunu profesörü hocası anlıyorsa çok fazla prosedüre takılmadan o kişiye öğrenciye gereken imkanlar sunulmalı. Mesela bu ortadan kalkabilir. Özellikle yurt dışından ülkemize gelebilecek işte doktor profesör doçentler vesaireler de olabilir. Bunlara da gereken imkanlar tanınmalı. Bu imkanlar birincisi maddi destek. Yani adam yurt dışında 5 bin Euro alıyorsa 7 bin Euro alıyorsa niye bırakıp gelsin ki Türkiye'ye. Yani bir artısı olmalı. Daha fazla maaş verile bilinir. Daha çok imkân yani laboratuvar verile bilinir. İşte bilmiyorum yani ona verilmeyen bir imkân verilmeli ki o kişi buraya gelsin. Yani sınavlar vesaire zaten olmamalı. Almanya'da okumuş bir insana sen Almanca biliyor musun diye bir soru sorulmamalı. Ayıp yani. Bu olmamalı mesela. Gidiş gelişler de belki hani yurt dışına gidip gelmelerde yine maddi açıdan desteklenebilir gibi. Bende bu şeyler olursa göç engellenmiş belki tersine dönülmüş olunabilir. (Ö3)

4.4.12. Köprü

Katılımcılardan M5 Türkiye ile gelişmiş ülkelerde bulunan vatandaşlarımız arasında köprü oluşturulması gerektiğini, belli şartlardan dolayı bulundukları ülkelere Türkiye'ye geri dönüş yapamıyorlarsa bile uzaktan köprü yöntemiyle kaliteli beyinlerimizden istifade edilebileceğini belirtmiştir.

...bilişim alanında bir Hindistan bilişim alanının merkezine oturabiliyorsa Türkiye’de çok çok tabi bunu çok az sermaye ile yönetebilir. Yani bu şekilde çalışabilir ben bu alanda çok zeki insanlarımızın olduğunu düşünüyorum. ...buraya almıyor. Oralardan yönetiyor. Buradan proje yönetiyor. Mesela bir Mercedes Türkiye’de bilişim alanı kuruyor fabrikasını. Birkaç arkadaşım çalışıyor orada. AR-GE çalışmalarını oradan yürütüyor yazılımcılar kimisi Ukrayna’da kimisi Hindistan’dan. Takibatını Türkiye üzerinden yapıyor. Neden Mercedes bunu Almanya’da tercih etmiyor neden bizim Türkleri Türkiye’ye topluyor ve oradan yürütüyor? Çünkü onun için maliyeti daha düşük olduğu için orada bir üst kuruyor ve orada yürütüyor. Kendi alanımızda kendi beyinlerimizi kullanarak yapabiliriz. Yani Mercedes o hizmeti kendisi için sağlıyor ama biz onu hani üniversiteleri biraz daha faal kullanıp projeler Avrupa’dan projeler alınabilir. Ama bu projeler alındığında olumlu izlenimler bırakılmalı. Sadece bilişim değil başka alanlarda başka sektörlerde makine sektöründe tekstil sektöründe çok çalışan insan maalesef çalışma ahlakının eksikliğinden dolayı. Bunu devlet kontrol edebilmeli bence devlet bunu kontrol edebilir veya devlet denetiminde olabilir. Çalışma ahlakının düzeltildiği takdirde Türkiye Avrupa’yla her konuda rekabet edebilir. (M5)

Ama bir fırsat olsa dönmeyi de isterim açıkçası Türkiye’ye. Faydalı olabileceğim bir alanda dönmeyi isterim hiç düşünmeden. İnsan tabiatı gereği gelişime sürekli meraklı. Gelişim çok önemli insan için. Gelişebileceği ortamda insan her zaman gelişebileceği ortamı tercih ediyor. Türkiye’de insanların kendilerini geliştirebilecekleri gelişimlerine fayda sağlayabilerseniz yani yerinde sayıklamazsa yerinde saymazsa ona sürekli bir şey kazandırabilerseniz seyahat özgürlüğünü sağlarsanız onu diğer sektörlerle iç içe sokarsanız ben mesela şu an savunma sanayisini başarılı buluyorum. Savunma sanayisi büyüdüğünü farz edin. Daha da büyüdüğünü yurt dışına açıldığını birçok alana açıldığını çoğu insani orada istihdam edebilirsiniz. İnsanların artık yurt dışına gitme gibi bir durumları kalmaz. Yani böyle güçlü firmalara ihtiyacımız var. Güçlü alanlara ihtiyacımız var. Sadece belli alanlara değil. Her şey para değil herkes için ama gelişim en önemli etken olabilir. İnsanlar gelişmek istiyor. Dil katmak istiyor kendisine.

Ne bileyim. Alanında uzmanlaşmak istiyor. Lisans yaptıysa yüksek lisans yapmak istiyor doktora yapmak istiyor devam etmek istiyor. Durmak istemiyor. O yüzden yurt dışına gidiyor. Gelişimin yollarını açmak istiyor. Gelişim yollarını da ancak daha da globalleşerek gerçekleştirebilir yani. İş yerleri yurt dışında staj olanakları sağlıyorlar. Ama geriye dönüş şartlarını koyar maddelerini ne bileyim. (M5)

Yani bu konularda eğitim Türkiye'deki gençlerin çoğunun gözünün dışarda olduğunu biliyorum. Hepsinin hayatının devamında sanki dışarda bir kurtuluş varmış gibi yurt dışında bir kurtuluş varmış gibi hepsinin böyle bir hevesinin olduğunu biliyorum. Bu pozitif mi negatif mi bilemiyorum. Bunu kontrollü hale getirmek lazım. Çünkü burada eğitim amaçlı gelip çok arkadaşımın hayatının berbat olduğuna şahit oldum. Farklı yollara gittiklerine şahit oldum. Güzel amaçlarla eğitim amaçlı gelip başka amaçlara yönetmeliklerine şahit oldum. Bu tabi bazen bireyi bağlar ama bazen bunun insan bunun önüne geçmek için biraz daha bunu bir havuz oluşturulabilir. Bu havuzda giden insanların bir data bankı oluşturulur. Giden insanların takibatı yapılır ama bu takibat böyle şey bir şekilde değil. Biraz kriminal bir takibat şeklinde değil de onlara ödüllendirecek bir hale getirilebilir. Başarı ödül başarı ödül. Böylelikle sizin bir ağınız oluşur. Nerede ne kadar insanınız var. Neyle meşgul. Bu ağ sayesinde hem giden insanlara tekrar gitmek isteyen insanlara yol açarsınız. Yani gönderdiniz bir nesil gönderdiniz. Bir sene de. Değişik yerlerde devletinize milletinize ait insanlar var. Bir nesil daha gitmek istiyor. Bir jenerasyon daha gitmek istiyor. Nerede ne insanlarınız var ne aşamadalar. Onlarla bağlantıları sağlanır. Hani bunun alt yapısı hakkında biraz kafa yormak lazım. Bu yapıldıktan sonra artık geriye dönse de dönmese de artık en azından ne nerede var. Kimden nasıl istifade edilebilir. Kim ne aşamada devletin müthiş bir data bankı oluşur. Ve istifade edilir diye düşünüyorum.

Sağlayabilir yani sizin illa hadi beyni döndürelim diyoruz mesela beynimizi geri döndürelim. (Almanya'dan) Hepsini topladık bütün çalışanları getirdik Türkiye'ye. Onlara şu an bir şey sunamıyorsak eğer, onları geri getirmenin bir manası yok. Onların birikimlerini getirelim. Yani onları illa geri getirmenin bir faydası yoksa onların birikimlerinden istifade tecrübelerinden

istifade edip burada aynı oluşumları yapabiliriz. Burada dediğim Türkiye’de aynı oluşumları gerçekleştirebiliriz. Ve böylelikle bir sonraki nesile gidilecek başka bir adresimiz olur. Bakın burada da bizim adresimiz var Türkiye’de. Aynı işi yapan adresimiz var. Sonra gitmek isteyen insanları ilk çıkış noktası oluşturduğumuz bu Türkiye’deki noktalar olur. Gelir yine bizim kontrolümüzde olan yerlere giderler. Başka ülkelere giderler stajlarını yaparlar. Ama geri dönerler. Ben zannetmiyorum ki başka ülkeye Türkiye’de yetişip de başka ülkeye giden insan geriye dönmek için gitsin. Eğitim amaçlı özellikle gittiğinde hepsi geriye dönmek amaçlı gidiyor. Ama sonra diyor ki yapacağım ben geriye dönüp. İşte onu o askıda bırakmamak lazım. Burada fuarlar düzenlendi mesela. Cumhurbaşkanlığı destekli fuar düzenlendi. Sanayi sektöründe savunma sanayisinden geldiler. Sırf bu amaçlı. Buradaki yetişmiş güzel beyinleri Türkiye’ye çekmek amaçlı çok güzel bir adım. Yani bu tarz şeyler yaygınlaştırılabilir. (M5)

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma ve Sonuç

Bu bölümde araştırmanın her bir aşamasında elde edilen bulgular bilimsel literatür çerçevesinde incelenerek tartışma, sonuç ve öneriler şeklinde ele alınmıştır. Tez kapsamında gerçekleştirilen araştırmalara ilişkin sonuçlar ilgili alanyazın çalışmaları ışığında dört başlık altında tartışılmış ve öneriler sunulmuştur.

5.1.1. Türkiye’de Beyin Göçünü Etkileyen Genel Unsurlar

Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerde, Türkiye’de beyin göçünü etkileyen genel unsurlar temasına ilişkin elde edilen veriler; siyasi nedenler, eğitim, iş imkanları, daha kaliteli bir yaşam, yurt dışında dil öğrenme ve algı faktörlerinden oluşmaktadır.

Gökbayrak (2006: 191) beyin göçünün mesleksel sebepleri olarak; işsizliğin nicel olarak artması, maaşlardaki düşüklük, eğitim ve iş gücü piyasası arasındaki eşgüdüm uyumsuzluğu, AR-GE faaliyetlerinin yetersizliği gibi nedenlerden dolayı göç olabileceğini belirtmiştir. Oğuzkan tarafından 1968 yılında Türkiye’den göç etmiş 150 doktoralı bilim insanıyla beyin göçü üzerine bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada göç eden bireylerin kendilerini Türkiye’den iten sebepleri ve yurt dışının cezbedici yönleri sorulmuştur. Alınan cevaplarda yurt dışının çekici faktörleri; %8.7 ekonomik, %62.7 mesleki, %9.3 sosyokültürel, %8.0 siyasi, %1.3 şahsi-ailevi, %1.3 diğer ve %8.7 bilinmeyen olarak bulunmuştur. Türkiye’den iten sebepler ise %13.3 ekonomik, %46.7 mesleki, %8.0 sosyokültürel, %8.0 siyasi, %11.3 şahsi- ailevi, %1.3 diğer ve %11.3 bilinmeyen olarak bulunmuştur (Oğuzkan, 1971). Oğuzkan tarafından yapılan araştırmada ön plana çıkan ana etken mesleki sebepler olmuştur.

Bu araştırmanın sonucunda mesleksel sebepler olarak iş imkanları ön plana çıkmaktadır. Türkiye’deki iş gücü piyasası ve eğitim arasında eşgüdüm uyumsuzluğundan kaynaklanan, bazı bölümlerden mezun olan öğrencilerin gereğinden fazla olması sebebiyle çoğu kişi işsiz kalmakta ve başka ülkelere iş bulma umidiyle göç etmektedirler. Sonuç olarak iş gücü piyasası ve devletin resmi organları arasındaki uyumsuzluk beyin göçüne zemin hazırlamaktadır.

Güngör ve Tanel (2003) 1103 öğrenci ve 1224 yüksek vasıflı çalışanla şu zamana kadar örneklem sayısı bakımından Türk beyin göçü üzerine en kapsamlı çalışmayı yapmıştır. Yapılan araştırma neticesinde katılımcılar Türkiye’den kendilerini iten faktörleri; %68.4 düşük mesleki gelir, %61.7 mesleğinde gelişme ve yükselme olanaklarının azlığı, %53.0 uzmanlık alanında iş olmaması veya azlığı, %36.1 alanında kendimi daha ileri düzeyde geliştirme olanaklarının azlığı, %39.5 alanında büyük araştırma, bilim merkezlerinden uzak bulunmak, %29.1 iş kurmak için gerekli maddi destek ve finansmanın bulunmaması, %24.6 toplumsal ve kültürel yaşamın doyurucu olamayışı, %79.4 bürokratik engeller ve kurumların iyi işlemeyişi, %64.7 siyasi baskı ve huzursuzluklar, %59.0 sosyal güvenliğin yetersizliği, %83.7 ekonomik istikrarsızlık ve belirsizlik, %11.9 diğerleri olarak bulunmuştur. Araştırmada yurt dışına çeken faktörler; %79.1 yüksek mesleki gelir, %76.1 mesleğinde yükselme imkanının daha fazla olması, %71.3 daha iyi bir iş ortamı, %65.9 uzmanlık alanında iş bulma imkanı, %69.9 alanında kendimi geliştirme ve daha ileri seviyede yetişme olanağı, %76.4 her şeyin sistemli ve düzenli olması, %26.6 daha doyurucu toplumsal ve kültürel yaşam, %42.0 büyük bilim ve yenilik merkezlerine yakınlık, %31.0 eşimin işinin orda olması ve orada kalmayı tercih etmesi, %37.4 çocuklarım için daha iyi eğitim fırsatları, %15.2 başladığım bir projenin devam etmesi ve %4.8 diğer olarak bulunmuştur (Tanel ve Güngör, 2003).

Bu araştırmada ise Türkiye’den Almanya’ya beyin göçüne sebep olan siyasi etkenler arasında kadrolaşma zihniyeti, başörtüsü problemi, imam hatip ve meslek liselerine uygulanan kat sayı problemi gibi sebepler sayılmıştır. Kadrolaşma zihniyetinin parti fark etmeksizin her gelen hükümetin liyakatten önce bizden biri mi diye sorgulaması ülkenin gelişimine ket vurduğunu söylemektedirler. Başörtüsü ve kat sayı probleminden dolayı kendi ülkesinde okuyamayan binlerce öğrenci yurt dışına göç etmiştir. 2007 yılında YÖK’ün almış olduğu kararla üniversitelere başörtüsü ile girmenin, 2013 yılında kamu personeli için kılık kıyafet değişikliğiyle başörtüsü ile çalışabilmenin önünün açılmasıyla bu sorun ortadan kalkmıştır. 2010 yılında ise katsayı probleminin çözülmesiyle imam hatiplerin ve meslek liselerinin kendi ülkelerinde yeterli puanı alabildikleri takdirde istedikleri üniversiteye girebilmelerinin önü açılmıştır.

İnsan var olduğundan beri daha rahat ve kaliteli bir yaşam için uğraşmıştır. Tanel ve Güngör (2003) çalışmasında yurt dışına çeken faktörler arasında her şeyin sistemli ve

düzenli olması, daha doyurucu toplumsal ve kültürel yaşam yer almaktadır. Bu araştırmada katılımcılar, Türkiye'deki medya organlarının Türkiye aleyhine farkında olarak ya da farkında olmaksızın kara propaganda yaptıklarını ve bunun neticesinde oluşan korku ve endişelerin kişilerin göç etmelerine ve göç ettikleri ülkeden geri dönmelerine sebep olduğunu, yine medya aracılığıyla Almanya ve diğer Avrupa ülkeleri için sosyal düzen, sağlık, eğitim, maddi ve manevi açıdan tatmin edici bir iş ile ilgili oluşturulan olumlu algı neticesinde özellikle nitelikli bireylerin göç ettiklerini ifade etmişlerdir. Türkiye aleyhine oluşan bu olumsuz algı ve gelişmiş ülkeler için oluşan olumlu algı neticesinde üniversite eğitimi sırasında ya da üniversite eğitimi bittikten sonra yurt dışına dil öğrenmek amacıyla çıkmaktadır. Sonuç olarak katılımcılar, dilinin öğrenildiği bir ülkede kalmaya karar vermenin daha kolay olabileceğini ve bunun da beyin göçüne yol açabileceğini belirtmişlerdir.

5.1.2. Beyin Göçünü Etkileyen Eğitimsel Faktörler

Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerde, beyin göçünü etkileyen eğitimsel faktörler temasına ilişkin elde edilen veriler; sınav sistemi, müfredattaki gereksiz derslerin yoğunluğu, öğrenci merkezli bir eğitim sisteminin olmayışı, öğrenim için gerekli materyallerin eksikliği, öğretmen yetiştirme metot ve tekniklerindeki hatalar, üniversiteler arasındaki eğitim niteliğinin farklılığı, denetim eksikliği, yönlendirme eksikliği, örgütlenme eksikliği, planlama eksikliği, teori ve pratik arasındaki uyumsuzluk, eğitim sistemi, liyakat ve AR-GE faktörlerinden oluşmaktadır.

Yapılan çalışmanın sonuçlarına göre Türkiye'de araştırma ve geliştirme çalışmalarında gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşamaması beyin göçüne sebep olmaktadır. Türkiye'de bilimsel çalışmalarını yapmak için uygun ortam bulamayan bilim insanları göç etmektedir. Kurtuluş (2000) tarafından ABD'deki Türk öğrencileri ile yapılan araştırmada eğitimleri sonunda Türkiye'ye dönme konusundaki eğilimlerine bakıldığında öğrencilerin %53.3'ünün Türkiye'ye hemen döneceklerini, %26.7'sinin bir süre daha ABD'de kalacaklarını, %12.2'sinin kararsız olduklarını, %4.5'inin ABD'ye yerleşeceklerini ve %3.3'ünün ise bu konuda görüş belirtmedikleri görülmektedir. Eğitimleri sonucunda hemen Türkiye'ye dönme eğiliminde olan öğrencilerin %36.2'si mecburi hizmet ve/veya iş sebebi ile, %23.4'ü akraba ve dost çevresinin etkisi ile, %14.9'u çocuklarının Türkiye'de okutulması ve yetiştirilmesi isteği, %12.7'si ABD'ne uyumsuzluk, %9.6'sı Türkiye'ye hizmet etmek ve %3.2'si

ise Türkiye’de yüksek gelir getirici bir iş bulma ümidi gibi sebepler belirtmişlerdir. Eğitimleri sonunda Türkiye’ye dönmeyip ABD’ne yerleşeceklerini belirtenlerden %50’si Türkiye’de bilimsel çalışma imkanlarının yetersizliği, %33.3 Amerikan sosyo-kültürel hayatına alışma ve bu hayatın benimsenmesi, %16.7 Türkiye’de eğitimin ve mesleğin gerektirdiği seviyede gelir getirici bir iş bulamayacağını düşünme sebeplerini belirtmişlerdir.

Türkiye’de uygulanan sınav sisteminin sürekli değişmekte ve bu değişimden öğrenciler oldukça etkilenmektedir. Katılımcılar esasında Almanya’da böyle bir sınav sisteminin olmadığını çünkü sınav sisteminin insanı öğrenmekten çok ezberciliğe ittiğini ifade etmişlerdir. Türkiye’de sınav sisteminde birçok değişiklik yapılmıştır. 1974 yılında üniversiteler arası kurul tarafından sınavların tek merkezden yapılmasına karar verilmiştir. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı (ÖSYS) adıyla yapılmıştır. 1981 yılında iki basamaklı hale getirilen sistemin ilk basamağı Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) ikinci basamağı ise Öğrenci Yerleştirme Sınavı (ÖYS) olmuştur. 1999 yılında iki basamakta yapılan sınav tek basamaklı hale getirilerek Öğrenci Seçme Sınavı (ÖSS) adını aldı. 2010 yılında iki aşamalı yeni bir sınav sistemine geçildi. Yükseköğretime Geçiş Sınavı (YGS) ve Lisans Yerleştirme Sınavı (LYS) olarak uygulanmaya başladı. Son olarak 2018 yılında yeni sınav sistemi iki aşamalı olarak düzenlendi. Temel Yeterlilik Testi (TYT) ve Yükseköğretim Kurum Sınavı (YKS) sınavları günümüzde hala devam etmektedir (Cengiz ve İhtiyaroğlu, 2012: 319-336)

Katılımcılar müfredatımızdaki gereksiz derslerin yoğunluğunun eğitimsel faktörler açısından olumsuz olduğunu belirtmişlerdir. Makine mühendisliği okuyan birinin zorunlu olarak edebiyat ve tarih derslerini almaması gerektiğini ifade etmişlerdir. Gereksiz derslere zaman harcanacağı yere kendi alanıyla alakalı daha donanımlı hale getirilebileceklerini ifade etmiştir. Katılımcılar Türkiye’de uygulanan Kamu Personeli Seçme Sınavı’nda (KPSS) sorulan alanların yanlışlığına dikkat çekmiştir. Resim öğretmenliği mezunu olmuş bir öğrencinin öğretmen olmak için neden matematik dersinden sınava girdiğini eğitim yönetimi açısından sorgulamamız gerektiğini belirtmiştir. Beyin göçünün sebepleri arasında yer alan bir diğer etmen ise özel yetenekli öğrencilerin sağlıklı bir şekilde değerlendirilmemesidir. Bilim sanat merkezlerine öğrenci seçerken ve mezuniyetleri sonrasındaki mesleki yönlendirme sırasında noksanlıklardan kaynaklı göç verilmektedir. Bakanlık kayıtlarına göre eğitim amacıyla 2007-2008 ile 2017-2018 yılları arasında 216.444 öğrenci yurt dışına

gitmiştir. Sadece 2019 yılında İstanbul Lisesi mezunlarının %52,6'sı, Alman Lisesi mezunlarının %94,7'si, Galatasaray Lisesi mezunlarının %32,6'sı yurt dışına çıkmışlardır. Eğitim görmek için yurt dışına çıkan öğrencilerin %78'sinin geri dönmediği düşünüldüğünde konunun beyin göçü bakımından hassasiyeti ortadır (Levent, 2020: 18-19).

Denetim eksikliği bu araştırmada sonucunda beyin göçüne etki eden sebepler arasında yer almaktadır. Eğitim yönetiminde denetimin eksikliği neticesinde sistem kontrolü yapılamadığı için tıkanan noktalar tespit edilemeyebilir ve bunun neticesinde eğitimde aksamalar meydana gelebilir. Yöneltilme eksikliği bu araştırmada sonucunda beyin göçüne etki eden sebepler arasında yer almaktadır. Eğitim yönetiminde yöneltilme eksikliğinden kaynaklı düzensizlikler meydana gelebilir. Düzensizlikler, yeni düzensizlikler oluşturacağı için eğitim sisteminde problemler yaşanabilir. Örgütlenme eksikliği bu araştırma sonucunda beyin göçüne etki eden sebepler arasında yer almaktadır. Eğitim yönetiminde örgütlenme eksikliğinden dolayı kısımlar arasında iletişimsizlik yaşanabilir. Eğitim bir bütün olduğu için örgütlenmenin iyi bir şekilde yapılması gerekmektedir. Planlama eksikliği bu araştırma sonucunda beyin göçüne etki eden sebepler arasında yer almaktadır. Eğitim yönetiminde planlama en başta gelen temel unsurlardandır. İyi bir planlama sistem içerisinde başarı getirirken, planlamanın yanlış ya da eksik yapılması en baştan eğitim sistemin çökmesine sebep olabilir. Güçlü (2003: 66) yönetim sürecinin; planlama, yöneltilme, örgütlenme ve denetim olarak dört temel evreden oluştuğunu ve bunların yönetim açısından öneminden bahs etmektedir. Yapılan çalışmanın sonuçlarına göre eğitimsel faktörler açısından planlama, yöneltilme, örgütlenme ve denetim eğitim sistemi için önem arz etmektedir. Bu dört evrenin eksikliğinde yada yanlış yapılmasında eğitim sisteminin negatif yönde etkileneceği ve neticesinde bireylerin daha iyi bir eğitim için yurt dışını tercih edebilecekleri sonucuna ulaşılmıştır.

Eğitim sistemindeki nitelik sorunu, bu araştırma sonucunda beyin göçüne sebep olan eğitimsel faktörler arasında sayılan sebeplerdendir. Eğitimde teori ve pratik arasında iki yönlü bir sorundan bahsedilebilir. Uyumsuzluk sorunu teorileşen pratik ve pratikleşen teoridir (Toprakçı, 1995: 8) Eğitim sisteminde ki teori ve pratik arasındaki uyumsuzluk başarının gelmesini geciktirebilir. Teori ve pratik bir bütün olarak düşünülmesi gereken iki temel unsurdur. Bunlar birbirini tamamlarlar. Teorinin eksikliğinde, pratikte yani uygulama da hatalar meydana gelebilir. Pratiğin yani

uygulamanın eksikliğinde ise öğrenilen teorik bilgiler sadece bilgi olarak kalır ve tam öğrenme sağlanamayabilir. Eğitimdeki nitelik sorunundan kaynaklanan sebeplerden dolayı bireyler daha iyi bir yerde eğitim alma arayışına girmekte ve göç yollarını araştırmaktadır.

Tanel ve Güngör'ün yurt dışında okumakta olan öğrenciler üzerine yapmış olduğu çalışmada katılımcıların %26.6'sı yurt dışında görülecek olan eğitim ve öğretimin ileride kendilerine sağlayacağı avantaj ve bunun bir prestij unsuru olması nedeni ile, %14.6'sı Türkiye'de mesleğinde ilerleyebilmesi için yurt dışında eğitim ve deneyim kazanmasının zorunlu olması, %17.7'si Türkiye'de çalışabilmeleri için gereken kaynak, araç-gereç yetersizliği gibi nedenlerle yurt dışında eğitim için karar aldığını belirtmişlerdir (Tanel ve Güngör, 2003). Yapılan çalışmanın sonucunda araştırma ve geliştirmenin (AR-GE) eksik olduğu toplumlarda projelerini hayata geçirebilecek imkanları bulamayan bireyler başka ülkelerde çalışabilecekleri ortamı bulduklarında beyin göçü yapmaktadırlar. Yurt dışında eğitim görmek için karar alındığında, büyük bir kesim tekrar geri dönmek istememekte ve beyin göçü gerçekleşmektedir. Beyin göçünün önüne geçebilmek için Türkiye'de daha lise sıralarından itibaren AR-GE çalışmaları özendirilmeli ve gerekli materyaller, kaynaklar sağlanmalıdır. Araştırma-geliştirme yapılabilecek materyaller ve teknolojik cihazlar, en az gelişmiş ülkeler düzeyinde olmalıdır.

5.1.3. Beyin Göçünün Türkiye Açısından Sonuçları

Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerde, beyin göçünün Türkiye açısından sonuçları temasına ilişkin elde edilen veriler; ekonomik noktadan etkileri ve bilimsel gelişmeler noktasında etkilerinden oluşmaktadır. Bu çalışmada ekonomik olarak göç veren ülkelerin zarara uğrayacağı bulgusuna ulaşılmıştır. Nitelikli bireylerini göç yoluyla kaybeden ülkelerin bilimsel çalışmalar noktasında noksan kalacaklarını ama bununla beraber eğer tersine beyin göçü gerçekleşirse gelişmiş ülkelerde kazandıkları bilgi birikimlerini kendi ülkelerine aktarma imkânı olduğu içinde bir tarafıyla faydalı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

1960'lı yıllardan itibaren beyin göçü olgusu tartışılmış ve göç veren ülke için zararlarının daha çok olduğu kanısı ön plana çıkmıştır (Oğuzkan, 1971; Kurtuluş, 1999). Türk asıllı Alman doktorlar Uğur Şahin ve Özlem Türeci'ye ait BioNTech firması 2020 yılının sonunda ilk Covid-19 aşısını piyasaya sürdüler. Sadece 2020

yılında 15,9 milyar Euro kar elde ettiler. Şirketin 2021 yılında 12,4 milyar Euro gelir etmesi bekleniyor. BioNTech'in tek başına Alman ekonomisinin %0,5 büyümesine katkı sağlayacağı öngörülüyor. Covid-19 aşısı ve elde ettiği gelir gayri safi yurt içi hasıladaki artışın 8'de 1'ini oluşturacak (Euronews, 2021). Tüm dünyanın, bitmesi için uğraştığı Covid-19 virüsünün, aşı çalışmalarını gerçekleştiren Uğur Şahin ve Özlem Türeci'nin bu başarıları Türkiye'yi onurlandırmıştır. Fakat eğer bu buluş Türkiye'de yapılmış olsaydı Türkiye'ye hem ekonomik hem de bilimsel noktada katkı sunacağı unutulmamalıdır. Bunun yanında neden bu bilim insanlarının ailelerinin zamanında göç ettiğini sorgulamak ve çözüm üretmemiz gerektiği de bir gerçektir. "Uğur Şahin ve Özlem Türeci Türkiye'de kalmış olsalardı bu aşı çalışmalarını gerçekleştirebilirler miydi?" sorusu da üzerinde düşünmemiz gereken önemli bir sorudur.

Günümüzde beyin göçünün göç veren ülkeler için zararları konuşulmaya devam etmekte fakat aynı zamanda eğitim, yurt dışı dövizleri ve diasporatik etkiler açısından faydaları da gündemdeki yerini korumaktadır. Türkiye'de son yıllarda nitelikli iş gücü stokunda artışlar olduğu ve bunun da doğal olarak dışa göçü özendiren bir etken olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin yetiştirdiği, emek ve para harcadığı nitelikli bireylerin ülkeyi terk etmesi, ülke için yatırım kaybı olmaktadır. Eğitim için yapılan yatırımlar beyin göçü ile transfer edilmektedir. (Gökbayrak, 2006: 220-221). Yapılan çalışmanın sonuçlarına göre beyin göçü ekonomik olarak göç veren ülke için zararlıdır. Beyin göçü bilimsel gelişmeler açısından da göç veren ülke için zararlıdır. Fakat tersine fiziksel ya da fikişel beyin göçü olması durumunda bilimsel gelişmeler açısından göç veren ülke için faydalı bir hale gelebilir. Türkiye'nin vermiş olduğu beyin göçünün zararlarını minimize edebilmek için diasporalardan yararlanılması ve Türkiye ile Almanya arasında bilimsel gelişmeleri aktarmak amacıyla bir köprü kurularak bilim insanlarımızın akademik çalışmalarını aktarmalarının önünün açılması gerektiği önerisine ulaşılmıştır.

5.1.4. Türkiye'de Beyin Göçünün Durması ve Türkiye'ye Tersine Beyin Göçü

Katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerde, Türkiye'de beyin göçünün durması ve Türkiye'ye tersine beyin göçü temasına ilişkin elde edilen veriler; sistemsel (bürokratik) sebepler, burslu öğrenci, Enderun sistemi, istihdam alanı, uygun yaşam şartları, cazibe merkezi, vatan sevgisi, öğretmen kalitesi, medya, eğitim sistemi, maddi- manevi imkanlar ve köprü faktörlerinden oluşmaktadır.

Nitelikli elemanlarını oldukça maliyetli bir eğitim sonrasında yetiştiren Türkiye'nin beyin göçünü önüne geçebilmesi için öncelikle işsizlik minimum seviyeye indirilmelidir. Türkiye'nin kalkınması ve teknolojik açıdan ilerleyebilmesi için kilit noktada bulunan beşerî sermayenin göçünün durdurulması gerekmektedir. Türkiye'de halihazırda iş imkânı olmayan fakat ileri sanayi toplumlarının ihtiyaç duyduğu nitelikli eleman yetiştiren bölümlerin, fakültelerin açılmasından kaçınılmalıdır. Ve tersine beyin göçünü özendirecek yüksek ücret politikaları geliştirmelidir (Unat & Kemiksiz, 1986). Bu araştırmada yüksek öğretimden mezun olan nitelikli bireylere uygun istihdam alanı oluşturulduğu takdirde göçün azalacağı sonucuna ulaşılmıştır. Bu da en temelde eğitim sistemiyle bağdaştırılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre eğitim sistemimizde beyin göçünün önlenmesi adına yapılması gereken en temel düzenleme arz-talep dengesinin oluşturulması gerektiğidir. Türkiye'de iş imkânı olmayan bölümlerin açılması, bazı bölümlerde ihtiyaç sayısı ile mezun sayısı arasında çok yüksek farkın olması beyin göçüne sebep olan etkenlerdendir. Arz-talep dengesinin oluşabilmesi için tüm kamu kurum ve kuruluşları ile iş gücü piyasasının uyum içinde çalışması gerekmektedir. Yeniçeri (1997:43) ABD'de lisansüstü eğitimlerini tamamlayan Türk öğrencilerinin ABD'de kalma kararı almasında bireysel değerlerin etkili olup olmadığını araştırmıştır. Çalışmada Türkiye'ye geri dönen ve dönmeyen öğrencilerin bireysel ve kolektif açıdan nasıl bir farklılık olduğu ortaya konulmuştur. ABD'de lisansüstü eğitimlerini tamamlayıp geri dönen 55 kişi ve Türkiye'ye geri dönmeyen 60 kişilik bir örneklem üzerinden çalışma verileri değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucuna göre bireysel ve kolektif değerler arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Araştırmada Türkiye'den burs alıp Türkiye'ye geri dönmeyenlerin sayısı, burs alıp geri dönenlerin sayısından fazladır. Geri dönmeyenlerin nedenlerine baktığımızda eş ve çocuklarının ön plana çıktığı görülmektedir. Çocuklarının iyi bir eğitim alması ve sosyoekonomik düzeyi yüksek bir ülkede yaşamak birinci sırada yer alan etkenler olarak araştırmada karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'deki siyasi istikrarsızlık ve ABD mesleki kazanç ve bilimsel ilerleme noktasında Türkiye'ye göre daha iyi olduğu için, kişilerin geri dönmeme kararında etkili olduğu görülmektedir (Yeniçeri, 1997: 69-70).

Yapılan çalışmada gelişmiş ülkelere göç eden bireylere; sistemsel (bürokratik) sebeplerin ortadan kaldırılması, mesleğine uygun istihdam alanı açılması, ideal yaşam şartlarının sağlanması, göç ettikleri ülkedeki maddi ve manevi imkanların sunulması

halinde tersine beyin göçünün olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Öztürk (2001), ABD’de lisansüstü eğitimlerini sürdüren Türk öğrencilerle yaptığı, Türk öğrencilerin Türkiye’ye geri dönme ya da ABD’de kalma yönündeki kararlarını içerdiği çalışma önem arz etmektedir. Eğitimlerini tamamladıktan sonra geri döneceklerin oranı %44, ABD’de kalmayı düşünenlerin oranı %30 ve kararsız olduklarını belirtenlerin oranı %26 olarak bulunmuştur. ABD’de çalışma hayatına katılacaklarını ifade eden kesimin %67’si kendi imkanları ile okuyan herhangi bir yerden burs almayan ekonomik durumları iyi olan kişilerden oluşmaktadır. Bu çalışmada ABD’de kalma yönünde görüş bildirenlerin en çok etkilendiği neden mesleksel etkenlerdir. Mesleksel etkenler olarak; iyi ve devamlı bir iş, yüksek niteliklere sahip teknolojik aletler, AR-GE olanaklarının fazla olması gibi nedenleri belirtmişlerdir. Yapılan araştırmada mesleksele etkenleri sosyal etkenler, siyasi etkenler ve ekonomik etkenler izlemiştir. Katılımcılar beyin göçünün durması noktasında alınması gereken tedbirler olarak; AR-GE olanaklarının artırılması gerektiğini, yaşam standartlarının yükseltilmesi yani ücretlerin arttırılması, akademik özgürlüğün sağlanması, özel sektör ve hükümetlerin üniversitelerin AR-GE yatırımlarına destek vermeleri gerektiğini belirtmişlerdir (Öztürk M., 2001: 251-269). Bu çalışmada Türkiye’de beyin göçünün durması ve tersine beyin göçü olması için atılması gereken adımlar Öztürk’ün (2001) araştırmasıyla benzerlik göstermektedir.

5.2. Öneriler

Türkiye’de beyin göçünün durması ve tersine beyin göçünün olması için eğitimsel faktörler açısından alınması gereken önlemlerle ilgili öneriler uygulamacılar ve araştırmacılara olmak üzere iki başlıkta sıralanmıştır.

5.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

1. Yurt dışından tersine beyin göçü yapacak bireyler için sistemsel bürokratik sıkıntılar giderilebilir. Örneğin yurt dışında uzun süredir bulunup matematik ya da Türkçesi zayıflamış bir kişi Türkiye’de doktora yapmak isterse ALES sınavından muaf tutulabilir.
2. İş imkânı az olan branşlarda (uzay, genetik, nanoteknoloji vb.) istihdam alanı oluşturularak bu bölümlerden mezun olan nitelikli bireylerin göç etmelerinin önüne geçilebilir.

3. Ülkemizde bulunan bilim insanlarımıza sosyokültürel ve ekonomik açılardan daha iyi imkanlar sunulup, araştırma ve geliştirme yapabilecekleri alanların sayısı ve niteliği arttırılarak göç etmelerinin önüne geçilebilir.
4. Tersine beyin göçü yapacak bireylere halihazırda yaşadıkları ülkelerin kriterlerinde maaş verilebilir. Sağlık, eğitim ve sosyal açılardan benzer imkanlar sunulabilir.
5. Türkiye’de medya ve diğer iletişim araçlarıyla yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın tersine beyin göçü yaptıkları takdirde ülkemizde yararlanabilecekleri imkanların varlığından haberdar edilebilir.
6. Türkiye ile gelişmiş ülkelerde bulunan vatandaşlarımızla köprü oluşturularak, gelişmiş ülkelerde bulunan vatandaşlarımızın bilgi birikimlerinin ülkemize aktarılması sağlanabilir.

5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Bu çalışmada beyin göçüne sebep olan eğitimsel faktörler incelenmiştir. Beyin göçüne sebep olan ekonomik faktörler ve beyin göçüne sebep olan siyasi faktörler başlıklarıyla da ayrı ayrı incelenebilir.
2. Bu araştırma Almanya özelinde yapılmıştır. Farklı gelişmiş ülkelerde da yapılabilir.
3. Gelişmemiş ülkelere göç etmiş yüksek vasıflı iş gücü grubundaki Türk vatandaşları ile beyin göçünün sebepleri üzerine çalışma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Abdullayev, F. (2015). *Modern Dönemde Uluslararası Göç ve Göç Politikası*. İstanbul: Karmen Matbacılık.
- Acar, H. (2002). 21. Yüzyıla Girerken Milli Eğitim Bakanlığı'nda Eğitim Yöneticilerinin Yetiştirilmesi ve Geliştirilmesinde Yeni Yaklaşımlar. *21. Yüzyıl Eğitim Yöneticilerinin Yetiştirilmesi Sempozyumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Açıkalın, A. (2016). *Çağdaş Örgütlerde İnsan Kaynağının Personel Yönetimi* (3. b.). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Ağaoğlu, E., Gültekin, M., & Çubukçu, Z. (2002). Okul Yöneticisi Yeterliliklerine Dayalı Eğitim Programı Önerisi (Hizmet Öncesi- Hizmetiçi Eğitim). *21. Yüzyıl Eğitim Yöneticilerinin Yetiştirilmesi Sempozyumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Akgündüz, A. (1999). Osmanlı İmparatorluğu ve Dış Göçler 1783-1922. *Toplum ve Bilim*: 144-170.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kùltürler Arası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20).
- Aktaş, M. T. (2014). Göç Olgusu Ekonomik Kalkınmada İtici Güç Olabilir Mi? *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 37-48.
- Alkan, M. N. (2011). *50. Yılında Göç*. Ankara: Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Arslan, N. (2016). *Beyin Göçü ve Kalkınma: Türkiye'nin Kalkınmasında Türk Bilim Diaspora Ağlarının Rolü*. İstanbul: (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, N. (2018). Beyin Göçü ve Diaspora Ağları. *Journal of Social Policy Conferences*: 1-33.
- Aşıkoğlu, M. (1988). İşgören Yönetiminde Planlama ve Örgütlenme. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 203-226.
- Aydemir, A. (2011). *Küresel Rekabet Edilebilirlikte Beyin Göçü ve Beyin Kazanımı Konferansı Sonuç Kitabı*. İstanbul: İstanbul Kalkınma Ajansı.

- Aydın, Y. (2012). Türkiye ile Almanya Arasındaki Göç Hareketleri ve Değişim: Veriler ve Gözlemler Işığında İki Ülke Arasındaki Göç Hareketlerine ve Yol Açtıkları Değişime İlişkin Bir Değerlendirme Denemesi. Ü. S. Fındıkçıoğlu, & E. Z. Güler içinde, *Almanya'ya Emek Göçü*. İstanbul: Yazılama Yayınevi.
- Bakioğlu, A., & Duman, S. (2016). Okulda Denetim ve Rehberlik. A. Bakioğlu (Der.) *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*, Ankara: Nobel Akademik Yayınları, 317-336.
- Bakioğlu, A., & Sarıkaya, A. K. (2016). Eğitim Yönetimi. A. Bakioğlu (Der.), *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*, Ankara: Nobel Akademik Yayınları, 3-22.
- Balcı, A. (2008). Türkiye'de Eğitim Yönetiminin Bilimleşme Düzeyi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*(54), 181-209.
- Bank, T. W. (2002). *Constructing Knowledge Societies: New Challenges for Tertiary Education*. Washington D.C.
- Barışık, S., & Çetinbaş, H. (2004). Beyin Göçünde Yükseköğrenim, AR-GE Faaliyetleri, Çokuluslu Şirketlerin Önemi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 6(2): 139-164.
- Başaran, F. (1972). Türkiye'de Beyin Göçü Sorunu. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 10(0), 133-153.
- Başaran, F. (1976). *Türkiye'de Beyin Göçü Sorunu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Başel, H. (2010). İç Göçün Sonuçları ve İşgücüne Etkileri. *Journal of Social Policy Conferences* (51): 287-321.
- Bhagwati, J., & Hamada, K. (1974). The Brain Drain International Integration of Markets for Professionals and Unemployment. *Journal of Development Economics*, 1(1), 19-42.
- Bhagwati, J., & Rodriguez, C. (1975). Welfare- Theoretical Analyses of The Brain Drain. *Journal of Development Economics*: 195-221.
- Buluç, B. (1996). Yönetimde Örgütlenme Süreci. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi* 2(4), 513-522.

- Bursalıoğlu, Z. (2016). *Eğitim Yönetiminde Teori ve Uygulama* (13. b.). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Cengiz,D. ve İhtiyaroğlu, F. (2012). 2006-2011 Yılları Arasında Üniversiteye Giriş Sınavındaki Sistem Değişikliklerinin Üniversiteye Öğrenci Yerleştirmedeki Etkisinin İllere Göre Çok Boyutlu Ölçekleme Analizi İle İncelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 14(1): 319-336.
- Canibano, C. (2010). Beyond The Economics Of The Brain Drain. *Globelics 2010 8th International Conference Making Innovation Work For Society: Linking, Leveraging and Learning*. Malaysia, 2010.
- Cansız, A. (2006). Son Yıllarda Beyin Göçünün Türk Yüksek Öğretimi Üzerindeki Etkileri. *III. Elektrik Elektronik Bilgisayar Mühendislikleri Eğitim Sempozyumu Bildirileri*. İstanbul.
- Carr, S. C., Inkson, K., ve Thorn, K. (2005). From Global Careers to Talent Flow: Reinterpreting "Brain Drain". *Journal of World Business*.
- Çağlayan, S. ve Kemik , A. (2018). Kırdan Kente İç Göç Süreciyle Kadınların İş Yaşamına Katılımları ve Sonuçları. *SDÜ Fen-Edebiyat Fköltesi Sosyal Bilimler Dergisi*(43): 143-157.
- Çam, Y., Aşık, U. ve Aşık, T. (2010). İlköğretimde Yönelme Öneri Formu Uygulamasının Öğrencilerin Okul ve Alan Seçimlerine Etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), 71-84.
- Çelik, V. (1995). Eğitim Yöneticisinin Vizyon ve Misyonu. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi* 1(1):47-53.
- Çelik, V. (2002). Eğitim Yöneticisi Yetiştirme Politikasına Yön Veren Temel Eğilimler. *21.Yüzyıl Eğitim Yöneticilerinin Yetiştirilmesi Sempozyumu*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları 191.
- Çelikten, M., Çelikten, Y. Y., ve Ayyıldız, K. (2019). Türk Eğitim Sisteminin Örgüt Yapısı: Denetim ve Merkezileşme. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 2847-2866.
- Durmaz, A. (2018). *Beşeri Sermaye Kaynağı Olarak Diaspora*. Çizgi Kitabevi Yayınları.

- Durnalı, M. ve Limon, İ. (2018). Çağdaş Türk Eğitim Denetimi Sistemi (Değişimler ve Yasal Dayanakları). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(2), 413-425.
- Dursun, A. ve Altınışık, S. (2019). Türk Eğitim Denetim Sistemleri İle Anglo Sakson Ülkelerdeki Eğitim Denetim Sistemlerinin Karşılaştırılması. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 130-150.
- Enç, M. (2019). Beyin Gücü Göçü. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 7(1), 131-139.
- Engin, A. O. (2010). Eğitim ve Öğretim Etkinliklerinde Yönelme ve Yönelme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 249-269.
- Erdoğan, İ. (2003). *Kuramdan Uygulamaya Eğitim Bilimleri*. İstanbul.
- Erdoğan, İ. (2014). *Eğitim ve Okul Yönetimi* (3. b.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Erkal, M. (1980). Beyin Göçü. *Sosyoloji Konferansları*, 0(18):73-80. İstanbul.
- Eser, K., ve Gökmen, Ç. E. (2009). Beşeri Sermayenin Ekonomik Gelişme Üzerindeki Etkileri: Dünya Deneyimi ve Türkiye Üzerine Gözlemler. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1(2), 41-56.
- Gökbayrak, Ş. (2006). *Gelişmekte Olan Ülkelerden Gelişmiş Ülkelere Nitelikli İşgücü Göçü ve Politikalar- Türk Mühendislerinin "Beyin Göçü" Üzerine Bir İnceleme*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gökayrak, Ş. (2008). Uluslararası Göç ve Kalkınma Tartışmaları: Beyin Göçü Üzerine Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(03), 65-82.
- Gökçe, A. T. (2009). Bilimsel Yönetim Anlayışında Denetim. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(18), 74-89.
- Grubel, H. ve Scott, A. (1966). The International Flow, of Human Capital. *American Economic Review*, 56(1/2), 268-274.
- Güllüpınar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 53-85.

- Günay, E., Atılgan, D. ve Serin, E. (2017, Ocak). Dünya'da ve Türkiye'de Göç Yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 37-60.
- Gürcüoğlu, S. (2019). Milli Eğitim Bakanlığı Sözleşmeli Öğretmenlik Uygulamasının Kamu Politikası Açısından Değerlendirilmesi. *Sosyo Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 19(37): 26-48.
- Işığışık, Ö. (2002). Türkiye'de Yaşanan Son Ekonomik Krizlerin Soso- Ekonomik Sonuçları: Kriz İşsizliği ve Beyin Göçü. *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 4(2):0-0
- Johnson, H. (1967). Some Economic Aspects of The Brain Drain. *Development Review*, 7(3).
- Kaya, M. (2003). Beyin Göçü/Erozyonu. *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 5(2), 0-0.
- Kiker, F. B. (1966). The Historical Roots of the Concept of Human Capital. *Journal of Political Economy*.
- Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. *Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Kofman, E. (2000). The Invisibility of Skilled Female Migrants and Gender Relations in Studies of Skilled Migration in Europe. *International Journal Of Population Geography*.
- Kurt, H. (2006). Göç Eğilimleri ve Olası Etkileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 135-160.
- Kurtulmuş, N. (2012). Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Stratejik İnsan Srmayesi Kaybı: Beyin Gücü. *Journal of Social Policy Conferences*, 0(37-38): 205-221.
- Kurtuluş, B. (1999). *Amerika Birleşik Devletleri'ne Türk Beyin Göçü*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Kurtuluş, B. (2000). Dünya Biliminin Merkezi: A.B.D. *Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası*, s. 177-186.

- Kurtuluş, B. (2011). Beyin Göçü: Geçmişte, Günümüzde ve Gelecekte. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*,46: 171-186.
- Küçük, E. (2010). Türkiye'de Eğitim Planlaması Neyi Hedefliyor? *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*: 11-13.
- Levent, A.F. (2020). Bilim ve Sanat Merkezlerinde Eğitim: Mevcut Durum ve Politika Önerileri (Politika Notu:2020/16). *İstanbul: İLKE İlim ve Kültür Vakfı*: 1-22.
- Levent, A.F. (2016). Örgüt Yapısının Yönetimi. A. Bakioğlu (Der.), *Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayınları, 173-191.
- Mahmood, A. (2012). Role of Education in Human Development: A Study of South Asian Countries. *Business Review*.
- McCulloch, R., ve Yellen, J. (1977). Factor Mobility Regional Development and The Distribution of Income. *Journal of Political Economy*, 85(1), 79-96.
- Neumayer, E. (2001). The Human Development Index and Sustainability- A Constructive Proposal. *Ecological Economics*.
- Oğuzkan, T. (1971). *Yurt Dışında Çalışan Doktoralı Türkler*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Özalp, İ., Ağlargo, O., Paşaoğlu, D., Şakar, N. ve Koparal, C. (2012). *Yönetim ve Organizasyon-I*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Öztürk, A. T. (2020). Stratejik Yönetimde Denetim Sürecinin Çarpan (Çoğaltan) Etkisinin İncelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*(6), 174-183.
- Öztürk, M. (2001). *So far from home: Turkish Students Motivation and Access to Overseas Higher Education in The U.S.* Faculty of Graduate School, University of Southern California.
- Sağırlı, M. (2006). *Eğitim ve İnsan Kaynağı Yönünden Türk Beyin Göçü: Geri Dönen Türk Akademisyenler Üzerine Alan Araştırması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şen, F. (2013). Ay Yıldız Altında Sürgün, Nazi Yönetiminde Türkiye'ye Kaçan Alman Bilim Adamları ve Ernst Reuer'in Konumu. *Mülkiye Dergisi*, 36(2-275), 91-104.

- Şişman, M. ve Turan, S. (2002). Dünyada Eğitim Yöneticilerinin Yetiştirilmesine İlişkin Başlıca Yönelimler ve Türkiye İçin Çıkarılabilecek Bazı Sonuçlar. 21. *Yüzyıl Eğitim Yöneticilerinin Yetiştirilmesi Sempozyumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Tanel, A. ve Güngör, N. D. (2003). Türkiye'den Yurt Dışına Beyin Göçü: Ampirik Bir Uygulama. II. *Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Eğitim Kongresi Bildiriler Kitabı*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Tezcan, M. (1971). Beyin Göçü ve Türkiye. *Amme İdaresi Dergisi*, 4(3): 44-71.
- Tokgöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü* (1. Baskı b.). İstanbul: Sena Ofset.
- Toprakçı, E. (1995). Eğitim Bilim'inde Teori ve Pratik Uyumsuzluğu Sorunsalına Farklı Bir Bakış. *Hacettepe Üniversitesi II. Eğitim Bilimleri Kongresi* :1-11
- Unat, N. A. (2002). *Bitmeyen Göç*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Unat, N. A. ve Kemiksiz, N. (1986). *Türk Dış Göçü: 1960-1984 Yorumlu Bibliyografya*. Ankara: A.Ü. SBF Yayınları.
- Watanabe, S. (1969). The Brain Drain From Developing to Developed Countries. *International Labour Review*.
- Yavuzer, Y. (2010). Eğitim Durumu ve Beyin Göçü Bakımından Amerikada'ki Türkler. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* (8):89-107.
- Yeniçeri, L. (1997). *An Investigation of The Impact of Personal Values on Turkish Professionals Residential Preferences after The Completion of Their Graduate Studies in The United States*. Californiaa School of Professional Psychology.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2014, 2 9). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, s. 1685-1704.
- Yumuşak, İ. G. ve Tuna, Y. (2002). Kalkınmışlık Göstergesi Olarak Beşeri Kalkınma İndeksi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. *İktisat Fakültesi Mecmuası*, 52(1): 1-26.

EKLER

EK 1: Görüşme Formu

Merhaba, benim adım Hasan ELÜSTÜ. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eğitim Yönetimi bölümünde Yüksek Lisans öğrencisiyim. Türkiye’de beyin göçü sebeplerinin eğitimsel faktörler açısından incelenmesi konulu bir araştırma yapıyorum.

Bu görüşmede amacım Türkiye’den Almanya’ya göç etmiş yüksek vasıflı kişilerin göç nedenlerini eğitimsel faktörler açısından incelemek ve araştırma neticesinde çıkan sonuçlara göre önerilerde bulunabilmek. Bu nedenle Almanya’ya neden göç ettiğinizle ilgili yorumlarınızı öğrenmek istiyorum.

Görüşme boyunca verdiğiniz bilgilerin tümü gizli tutulacak olup sadece araştırmacıların dışında herhangi bir kişinin görmesi mümkün değildir. Araştırma verileri yazılırken katılımcılara meslekleriyle alakalı kodlar verilecek olup isimler yazılmayacaktır.

Görüşmenin yaklaşık 45 dakika olacağını tahmin ediyorum. Görüşmeye başlamadan önce sormak istediğiniz bir konu yoksa izninizle başlamak istiyorum. Şimdiden teşekkür ederim.

Görüşmemizin ses kaydına alınmasına izniniz var mı?

EK 2: Görüşme Soruları

1. Beyin göçü denilince akınıza ne geliyor, açıklayabilir misiniz?
2. Türkiye’de beyin göçüne sebep olan etkenler nelerdir?
3. Almanya’ya göç etmenizdeki etkili olan eğitimsel faktörler nelerdir? Açıklayabilir misiniz?
4. Almanya’ya göç etmenizdeki Türkiye’de eğitim yönetiminde AR-GE çalışmalarına verilen önem etkili oldu mu? Açıklar mısınız?
5. Almanya’ya göç etmenizdeki Türkiye’de eğitim planlaması ve neticesindeki iş imkanları etkili oldu mu? Açıklar mısınız?
6. Almanya’ya göç etmenizdeki Türkiye’deki eğitim yönetiminden kaynaklı teori ve uygulama arasındaki entegrasyonun etkisi oldu mu? Açıklar mısınız?
7. Beyin göçünü göç veren ülke açısından değerlendirdiğimizde ne gibi sonuçları olabilmektedir? Açıklar mısınız?
8. Türkiye’den farklı ülkelere göçün engellenmesi ve tersine göçün sağlanması adına eğitimsel faktörler açısından hangi adımlar atılabilir? Açıklar mısınız?

ÖZGEÇMİŞ

Hasan ELÜSTÜ

A. EĞİTİM

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Eğitim Yönetim Bölümü, 2021, İstanbul

Lisans: Marmara Üniversitesi Kimya Öğretmenliği, 2013, İstanbul

B. MESLEKİ DENEYİM

2011-2012 Marmara Üniversitesi- Organik Kimya Laboratuvarında Asistanlık

2013-2015 MEB - Osmanlıca Öğretmenliği

2016-2017 MEB - Kimya Öğretmenliği

2017-2018 Türkiye Gençlik Vakfı - Yurt Müdürlüğü

2018-2021 İçişleri Bakanlığı- Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi- Ölçme
Değerlendirme Uzmanı